

LUKA

Bingi Dook Mata Yo Luka Iwode I

Betanga Yo Imuku I

1 ¹ Tool mai Tiopilus, nga be awete pong nen, muku ngan di tooltool alunu la titouo baedi be tiwodo betanga ke so tina le imot yo Maro iyei a pombe kataunu yam nga. ² Ngan nen le tiwodo betanga tina yo tilongo ye di tooltool yo kulkulunu yege, ngan di tapdi tikamata so tina ngan kanono moolmool ye matadi, inbe tikaua urata ye a tiraia bingi ki paidi nga. ³ Ngan tina au tauk i ator panin di tooltool tina a tipagalangau dook ye so tina ngan punu, ngan la akamata ngan dook mata ke be au lapau awodo betanga galangana pong ye so tina yo pombe nga. ⁴ Le awodo rau i pong a be nen ngan kukinkati ngan lom galanga nen, betanga yo tipatomonai ong ye nga, ngan moolmool le imot.

Bingi Dook Mata Ke Yowan Yo Be Irriu Di Tooltool I, In Ole Tinana Ipasuiu

⁵ Ye kene yo Erot iyei tool kuto mai a matan kala tana mai Yudia ye in nga, ngan tool atu ke paroranga^a so pang Maro, in ene la Sakaria i. Ya in iyepe ye budanga atu ke di tooltool ke paroranga so pang Maro yo tiweta ye Abia i. Ngan iye rimana yo Ilisapet, ngan Aron di sasa ki. ⁶ Inbe yaru ngan tiyei dada dook mata tarantatu ye Maro matana. Inbe titoo noonongoo le ger ke Maro nga le imot, le tiyepe le taukadi busunu ye matana. ⁷ Bong yaru taukadi natudi, yesoo Ilisapet ipassui tiap le iye Sakaria tiyepe tiyepe a tiyei konga konga oo.

⁸ Ye kene atu in Sakaria iye di diene tooltool ke paroranga so yo tiyepe ye budanga ke Abia nga, ngan lal kidi be tilo tiyei urata kidi ye bareme

---

^a **1:5** Betanga yo paroranga in punu nen, be di tooltool yo titoo momo kidi Yuda be tikap so a tidaun pang Maro a ikamata nga, ngan ole Maro lono dook mata pang di.

mai ke sungunu. Ngan le Sakaria ilo bareme mai ke sungunu lono be lo iyei urata ki ke paroranga so pang Maro. ⁹Motong la titoo momo kidi ke be tikatte madamada a be nen ngan tipuske sei tool ke paroranga so, be ole ilo idaun so kini ki dook mata ben kai meu kulini in pang Maro i. Ngan le Sakaria tani, in ya la madamada ipaposi be ilo bareme mai ke sungunu lono i. ¹⁰Ngan ye kene yo Sakaria lo idaun so ke paroranga pang Maro ye in nga, ngan di tooltool alunu la tigaua ke bareme diki ki a tipattarau nga.

¹¹Sakaria ilo, motong la bangabangana ke Tool Mai atu pombe pang ye le ikodo ke kookoowooy yo be tidaun so kini ki dook mata ye i, in madini oonoo. ¹²Ngan yeisa be Sakaria ikamata bangabangana ke Maro tani, motong le itakrai inbe itattadai welewele. ¹³Bong ngan bangabangana tani iwete panga nen, “Sakaria, kin kutattadai be! Maro ilongo pataraungu kiong oo. Le rimam Ilisapet ole ipasuiu kase tamoto pong. Lo ngan be kusu ene ye Yowan. ¹⁴Ong i ole lom dook mata a lom ponana ye mai san, inbe di tooltool alunu ole lodi ponana ye kene yo be tinana ipasuiu ye i, ¹⁵yesoo ya in ole Maro ikamata ben tool ene mai. Inbe ya in o ke be iyin ooroowain surunu le ran medana tiap. Inbe kene yo iyepe tinana kapono lono ye in nga, ngan ole Maro Amunu Silene ipaponi. ¹⁶Inbe ole ilon di tooltool alunu ke Isrel a nen ngan tiportak lodi a timulu pang ye Maro yo Tool Mai kidi i. ¹⁷Inbe ya in ole Maro Amunu Silene ikaua gurana mai panga dawa ben ke Ilia, a imuku pang Tool Mai. Inbe ole ilon di tooltool maimai a tiportak lodi, a be nen ngan lodi mai san pang di natudi mulu. Inbe ya in ole ilon di tooltool ke sak noonongoo, a be nen ngan titoo ger dook mata kidi tooltool yo noonoodi nga. Inbe ole ilon di tooltool a tikarata lodi le dook mata, inbe tinama Tool Mai yo be pombe i.”

¹⁸Bangabangana ke Maro iwete nen a imot, motong la Sakaria tani iwete panga nen, “Ai, nga ole lok galanga belei, be betanga kiong i moolmool nga? Yesoo, au i ayei konga, inbe rimak ngan iyei konga lapau oo.”

¹⁹Motong la bangabangana tani ke Maro in iraua betanga ki nen, “Au i Gabrel! Inbe kanakana ngan akodo dama ke Maro. Ngan Maro ya taunu la iwangau be si akaua bingi dook mata i pong i. ²⁰Bong nga yelei, ong i kutara lom medana ye betanga kiau tiap, too? Ngan nen le nookoot nga ole mem modo le ke be kuwetewete tiap a kuyepe nen le ilo ye lal yo Maro ya taunu itaru be ole so tani in kanono pombe moolmool ye i.”

²¹Ngan nen le ye kene tani in di tooltool budanga mai tina yo tigaua a tinama Sakaria ke diki nga, ngan tinam kaiye le nga lodi kau urata nen, “Tiap, nga yelei a le isi tarai tana tiap nga.” ²²Motong la yeisa be ipas a isi tana, ngan men modo le ke be iwetewete pang di tiap, bong ipas le iyei tomomai pang di ye baene leu. Le nga lodi tar be o ikamata so sa bareme mai ke sungunu lono, ngan la le ke be iwetewete tiap a iyepe nen leu nga.

²³Ngan lal ke Sakaria yo be iyei urata ke paroranga so ngan lo imot, motong la imulu pang malala ki. ²⁴Le nga tiyepe le mooloo tiap, inbe rimana Ilisapet in kaponon le ipa mallangana tiap, bong ipas le iyepe rumu lono leu ye taudu limi. ²⁵Motong la Ilisapet tani iyei ne, “So i, Tool Mai la lono pau a iyeii pau i. Le nookoot nga ke be moomook mulu ye di tooltool matadi tiap.”

Bingi Dook Mata Ke Yesu Be Ole Tinana Ipasuiu

²⁶Ye kene yo Ilisapet kaponon a iyepe le taudu limi be atu iman a ila ye in nga, ngan Maro iwanga bangabangana ki yo ene Gabrel in a idu pang ye malala mai yo ene Nasaret i. Ngan malala tani, in iken ye tana mai Galili. ²⁷Bangabangana tani in be idu pang ye garup nene atu yo ene Madia i. Ngan garup nene tani in titarkala pang tamoto yo ene Yosep i. Ngan Yosep tani in Dawiti yo muku ngan iyei tool kuto mai i, in sasa ki. ²⁸Le nga bangabangana tani in idu pombe pang ye Madia, motong la iwete lo ponana ki panga, inbe iwete nen, “Tool Mai iyepe yong, le iyeie urata dook mata san pong.”

²⁹Bong Madia ilongo betanga ki tina, ngan lon sarere mai san. Inbe ikapye be lon kaua urata ye soo betanga tina yo iwete nga, ngan lono ki belei? ³⁰Motong la bangabangana iwete panga nen, “Madia, kin kutattadai be. Maro lono pong mai san a iyeie urata dook mata pong. ³¹Le kulongo, ong i ole kapom ye kase tamoto atu. Le ye kene yo be kupasuiu ye in nga, ngan ole kusu ene ye Yesu. ³²Ya in ole ene mai, inbe ole tiweta be ya in Maro yo iyepe ete, in natunu. Inbe Tool Mai Maro ole itaru a iyei tool kuto mai a ikolo sasa ki yo Dawiti i. ³³Inbe ya in ole iyei tool kuto mai a matan kala Yakop di sasa ki le ikenen leu a ila. Moolmool, ya in ole iyei tool kuto mai le ikenen leu le taukan motingi.”

³⁴Motong la Madia itoro bangabangana ke Maro tani in nen, “Ona, au i garup nene, inbe aye tamoto sa ampa pitiap. E so i nga ole pombe pang yau belei?”

³⁵Ngan bangabangana iraua betanga ki nen, “Maro Amunu Silene ole isi yong, inbe Maro yo iyepe ete i, in gurana ki ole si idukong. Le kase tani yo Maro ipootoo panga ya taunu a kapom ye i, in ole di tooltool tiweta be ya in Maro Natunu. ³⁶Inbe kumata, tinam oom Ilisapet yo iyei kolman, inbe tiwete be tau pasuiungu ki i, in nookoot nga kaponon a iyepe ye taudu limi be atu oo. ³⁷Ngan nen, yesoo so sa yo be Maro isak ye a be iyei tiap, ngan tiap.”

³⁸Motong la Madia tani in iyei ne, “Au i ben kapraingi ke Tool Mai. Le so yo kuwete pau ye, in be iyeii a pombe pang yau, ngan dook mata.” Motong la bangabangana ke Maro iyege sila iyepe, inbe imulu a ilo.

Madia Ilo Ikamata Ilisapet

³⁹Ye kene tani in Madia ikarata so ki tina ngan le imadit a ipa tarai a ilo pang ye malala mai atu yo iken ye kawal ke tana mai Yudia i. ⁴⁰Ngan

ipa le lo pombe, motong la ilo rumu lono ke Sakaria lo ikamata Ilisapet, ngan le iwete lo ponana ki panga. ⁴¹Ye kene yo Ilisapet ilongo lo ponana ke Madia yo iweta panga i nga, ngan le natunu yo iken kapono lono i, in ipulles, inbe Maro Amunu Silene isi ipapono Ilisapet tani. ⁴²Ngan nen le koonoo le mai nen, “Maro iyei urata dook mata pong le kullos di diem garup kapala nga le imot. Inbe iyei urata dook mata pang kase yo be kupasuui i, in lapau.” ⁴³Motong la Ilisapet tani in iwete mulu nen, “Ngan dook mata, bong au i tool dook mata belei a le Tool Mai kiau tinana i be ise pang yau nga? ⁴⁴Kulongo, kene yo kuwete lo ponana kiong pau a alongo ye i nga, ngan le kase mitiap tani yo iken kapok lono i, in lon ponana lapau le ipulles. ⁴⁵Ong i, Maro iyei urata dook mata pong, yesoo betanga yo Tool Mai iwete pong nga, ngan kutara lom medana ye be ole kanono pombe pang yong moolmool.”

Madia Iwou

⁴⁶Motong la Madia iyei ne,

“Au i agaua lok le imot be ayitmaka Tool Mai ene.

⁴⁷Inbe lok mai i le imot lon ponana mai san pang Maro yo ipamulau ye so dook tiap tani yo be igarungau i.

⁴⁸Au i garup sokorai ben kapraingi ki leu, bong ya in lon tutau mai san.

Le pang dama ni nga, ngan ole di tooltool le imot tikamatau, ngan ole tiwete be Maro la iyei urata dook mata pau i.

⁴⁹Ngan ya in gurana ki mai san, le iyeie so maiyoko dook mata pau be ilonau ye.

Inbe Maro ya taleu in iyepe le taukan busunu, le ayitmaka ene.

⁵⁰Ya in tool ke be ilele lono ye di tooltool le imot yo titattadai a tiraua panga nga, ngan la ilon di tooltool yo nookoot tiyepe nga, inbe ole ilon di tooltool kapala yo be pang dama ni ngan pombe nga.

⁵¹Ngan ya taunu in iyei urata maimai nga ye baene.

Le di tooltool yo lodi tar di be di tapdi nga edi maimai nga, ngan igiri di a tikoo.

⁵²Inbe irautoo di tooltool maimai yo tiyei kuto maimai nga, inbe iyitmak di tooltool yo taukadi edi nga.

⁵³Inbe ikap so dook mata alunu pang di tooltool yo tikana pitolo nga, bong di tooltool yo ballingadi nga, ngan inganga di le tipa baedi koonoo a tila.

⁵⁴⁻⁵⁵Inbe ya in ilon di kapraingi ki yo idi tooltool ke Isrel nga, ngan dook mata, yesoo lon tutu betanga yo muku ngan ipamede pang sasa kiidi i,

be ole lon mulumulu ye Apram iye di sasa ki a ilon di nen le
ikenen leu le taukan motingi.”

⁵⁶Madia tani in iye Ilisapet tiyepe ye so ben taudu tol, motong la imulu
a idu pang malala ki nga.

Ilisapet Ipasuiu Yowan

⁵⁷Lal ke Ilisapet be ipasui in pombe, ngan le ipasuiu natunu tamoto.
⁵⁸Le nga di rara ke Ilisapet tipa ye di tooltool yo iye di tigaua malala nga,
ngan tilongo tina yo Tool Mai lono panga a iloni dook mata le ipasuiu
natunu nga, le nga tiye Ilisapet tani in lodi ponana.

⁵⁹Tiyepe a ke limi be ru iman a ila, le ye ke limi be tol ki, motong la
titoo momo kidi a timan be man tikoro kase tani in tinini, inbe lodi be
tisu ene ye tamana tani yo Sakaria i. ⁶⁰Bong ngan tinana Ilisapet iwete
pang di nen, “Tiap! Tasu ene ye Yowan.”

⁶¹Motong la di tooltool tina tiwete panga nen, “Ai, kataunu ye di rara
kiang nga sa ene nen tiap.”

⁶²Motong la tiyei tomonai ye baedi a be titoro tamana, ya in lono be
ole isua ye sei. ⁶³Ngan tamana tani iyei tomonai pang di ye baene be
tikaua so ke wodowodenge atu panga a be iwodo ene. Ngan le iwodo
betanga nen, “Kase i ene la Yowan i.” Ngan nen le di tooltool le imot yo
tigaua nga, ngan tikamata le titakrai. ⁶⁴Motong la pattu leu inbe Sakaria
tani koonoo imarra, inbe mene mooloo mulu a iwetewete, inbe iyitmaka
Maro ene. ⁶⁵Ngan nen le di tooltool tina yo tiye di tigaua malala nga,
ngan tikamata mos tina yo pombe i, le titakrai ye mai san. Motong la
so tina yo pombe nga, ngan di tooltool tipa be tiwete le bingi ki ila ye
malala nga le imot yo iken ye kawal ke tana mai Yudia nga. ⁶⁶Le nga di
tooltool le imot yo tilongo bingi tani nga, ngan lodi kaua urata ye, inbe
tipartortor ye. Tiyei ne, “Ai, kase ni pang dama ni ngan ole iyei tool belei
na?” Ngan tipartortor nen, yesoo tikamata ben gurana ke Tool Mai iken
ye.

Sakaria Iwou

⁶⁷Motong la Maro Amunu Silene idiwidiwi Yowan tamana yo Sakaria i,
le nga ikaua Maro koonoo inbe iwete nen,

⁶⁸“Idi le imot be tayitmaka Tool Mai yo Maro kiidi Isrel, in ene!

Yesoo, ya in isi be si ilonidi tooltool ki a nen ngan ipamulidi ye so
dook tiap tani yo be igarungidi i.

⁶⁹Ngan tool yo Maro ikaua gurana mai panga be si ipamulidi ye so
dook tiap tani yo be igarungidi i,
in ipa ye rara ke kapraingi ki tani yo Dawiti i.

⁷⁰Ngan mukot yege ni nga, ngan di Maro koonoo yo ipootoo di panga
ya taunu nga, ngan tiwete nen,

71 ole ilonidi a ipamulidi ye di koi kiidi baedi, inbe ye di tooltool yo lodi dook tiap paidi nga.

72 Inbe lon tutu betanga medana ki yo muku ngan ipamede pang di sasa kiidi i,
le ole lon mulumulu yidi a ilonidi.

73 Moolmool, ya taunu iwete moolmool le ete be ipamede betanga medana tani in pang sasa kiidi yo Apram i.

74 Ngan nanga, ole ikau idi ye di koi kiidi baedi a ipamulidi,
inbe ole ipamedidi a be nen ngan tapas le taye urata ki leu,
le ke be tatattadai mulu tiap.

75 Inbe nookoot tayepe nga, ngan ole tatoo dada dook mata yo Maro lono be tatoo nga,
inbe tatoo dada dook mata noonoonoo yo ki nga.

76 Ngan ong natuk i, pang dama ni, ngan ole di tooltool tikiu ong ye Maro koonoo atu ke Maro yo iyepe ete i.
Inbe ole kumuku a kukarata dada pang Tool Mai.

77 Inbe ole kupagalanga di tooltool lodi a be nen ngan lodi galanga ye dada yo Maro be igiri noonoo kidi ye,
inbe ye dada yo be ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di i.

78 Le Maro ole iyei nen, yesoo ya in lono paidi mai san a ilele lono yidi.
Ngan la tool atu yo iwanga ke malala ki a isi pang yidi i,
in ole dawa ben ke se ipiti matana nga.

79 A nen ngan nunngana ilangarai di tooltool yo tiyepe ni todo lono a gurana ke matenge iparama di nga,
inbe ipassongidi le tapa ye dada yo be tayepe ye lo silene ke Maro i.”

80 Tiyepe le lo Yowan tani in maiyoko, inbe Maro Amunu Silene ipamede lono le gurana ki mai san. Motong la ila ye ni sorrakene atu yo taukan tooltool i, a la iyepe nango le ilo ye lal ki yo be ya taunu ipaposi ye urata ki pang di Isrel i.

Madia Ipasuiu Yesu

(Matiu 1:18-25)

2 ¹Ye kene tani in, ngan Sisa Agustus itara betanga medana atu pang di tooltool nga le imot yo tiyepe ye tana mai Rom nga, be di le imot ole tiwodo edi ilo ye rau ke kaungu di tooltool edi. ²Ngan dada ke kaungu di tooltool edi i, in pombe kulkulunu ye kene yo Kurinius iyei tool kuto mai be matan kala tana mai Siria ye i. ³Le nga di tooltool le imot yo tiyepe ye malala kidi diedi nga, ngan timulumulu pang ye malala kidi tapdi, a be la titar edi.

⁴Ngan Yosep tani in ipa ye rara ke Dawiti. Le nga imadit ye malala Nasaret ke tana mai Galili a ilo pang Yudia ye malala mai ke Dawiti, yo ene Betlem i. ⁵Ngan Yosep tani in ikaua Madia, yo titarkala panga be iyooloo, in a yaru tilo be lo titar edi ilo ye rau lapau. Bong ye kene tani, in Madia kaponu maiyoko ke pasuiungu oo. ⁶Le nga yaru tiyepe Betlem go, inbe lal yo be Madia ipasuiu natunu ye i, in pombe, ⁷ngan le ipasuiu natunu tamoto mumuanga. Motong la iduku ye wam, inbe ipatakeno du ye koror yo titar kaningi kidi asara ilo ye i, in lono, yesoo rumu yo ke di lowo nga, ngan ipon le imot.

**Di Bangabangana Ke Maro Tikaua Bingi Pang Di Tooltool
Yo Matadi Kala Di Asara Kidi Yo Edi Sipsip Nga**

⁸Ye ni tani in di tooltool pattu tiyepe ke diki ke malala mai tani, a nen ngan be bong ngan matadi kala di asara kidi yo edi sipsip nga. ⁹Motong la bangabangana ke Tool Mai atu in idu pombe pang ye di, inbe Tool Mai nunngana ilangarai di le titattadai mai san. ¹⁰Bong ngan bangabangana tani in iwete pang di nen, “Oi, kin katattadai be! Kapalongo, au i akaua bingi dook mata pang la asi nga. Bingi dook mata tani in ole iyei di tooltool nga le imot le lodi ponana welewele. ¹¹Nookoot bong katai i, garup atu ipasuiu natunu malala mai ke Dawiti. Ngan kase tani in Tool Mai Kirisi yo muku ngan Maro itara betanga medana ye be ole ikau ang le imot a ipamulang ye so dook tiap tani yo be igarungang i. ¹²Inbe tarkilanga ki yo be lomim galanga ye, in nen. Ole kakamata kase atu yo tiduku ye wam, inbe tipatakeno du iken koror lono yo titar kaningi kidi asara ilo ye i.”

¹³Bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, ngan le pattu leu inbe di bangabangana ke Maro liliti mai tipa ke malala ke Maro a tisi ye bangabangana tani a tikodo, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne,

¹⁴“Tayitmaka Tool Mai Maro yo iyepe ete i, in ene. Inbe di tooltool ke tana yo Maro lono pang di mai san nga, ngan ole ikaua lo silene ki pang di a tiyepe ye.”

¹⁵Motong la di bangabangana ke Maro tina ngan tiyege di sila tiyepe, inbe timulu a tilo pang ye malala ke Maro. Le taun di tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan timadit le tiyei ne, “Oo, nga ole talo pang Betlem a lo takamata so tani yo pombe ni a Tool Mai iweta paidi i.”

¹⁶Le nga tipa tarai a tilo, ngan le lo tikamata Madia iye Yosep inbe kase mitiap tani yo tipatakeno du ikenen koror lono i. ¹⁷Tikamata kase tani a imot, motong la tiwete tomonai betanga tina yo bangabangana ke Maro in iwete pang di ye kase mitiap tani nga. ¹⁸Ngan nen le di tooltool le imot yo tilongo betanga kidi tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan titakrai ye. ¹⁹Bong Madia in itar betanga tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye. ²⁰Motong di tooltool yo matadi kala di asara

ngan timulu pang ye urata kidi mulu, inbe tiyitmaka Maro ene le ilo ete. Yesoo, lodi ponana ye so le imot yo tilongo inbe tikamata nga, ngan le kanono moolmool ben tina yo bangabangana ke Maro iwete pang di ye nga.

Tisu Yesu Ene

²¹Ngan ke limi be ru iman a ila, le ye ke limi be tol ki, motong la titoo momo kidi Yuda a be tikoro kase mitiap tani in tinini, inbe tisu ene ye Yesu nga. Ngan ene tani in bangabangana ke Maro iweta muku pang Madia, motong la kapono ye nga.

²²Motong la tiyepe le ilo ye lal ke be Yosep iye Madia titoo betanga yo iken ye ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, a be tikarata di le tinidi igalanga ye Maro matana. Le nga yaru tikaua natudi tani a tilo pang Yerusalem, be lo titara kase tani lo Tool Mai baene, ²³ben tina Ger ke Tool Mai iwete nga. Ngan iwete nen, “Di kakase tamoto mumuanga le imot yo tinadi tipasui di nga, ngan be tikap di pang Tool Mai.”^b ²⁴Le nga yaru tilo lo titoo Ger ke Tool Mai yo iweta a tiwode lo ye rau be tiparoro “bal utu ru, too bal kase ru”^c panga i.

Simion Ikamata Yesu

²⁵Ye kene tani in tool atu yo iyepe Yerusalem, in ene la Simion i. Ngan ya in tool noonoonoo, inbe igaua lono le atu pang Maro. Inbe Maro Amunu Silene ipamede be iyepe a inam le lo ikamata tool yo Maro ipootoo be ole iyei di tooltool ke Isrel le lodi iken dook mata i. ²⁶Inbe muku ngan Maro Amunu Silene iwete panga nen, be ole iyepe nen le ikamata Tool Mai Kirisi yo Maro ipamede betanga medana ye i, ngan la be imata nga. ²⁷Nen le Simion tani in Maro Amunu idiwidiwoo be imadit a ilo pang koonoo lono ke bareme mai ke sungunu. Motong la Yosep iye Madia tikaua natudi Yesu a tilo bareme mai ke sungunu lono, in lapau, a be tiyei urata le titoo betanga tina yo Ger ke Maro iwete be tiyei nga. ²⁸Ngan nen le Simion tani in ikaua kase tani le isipoo ye baene, inbe itada pang ete be iwete lo ponana ki pang Maro ye. Iyei ne,

²⁹“Oo Tool Mai, au i akamata so kanono moolmool ye matak, ben tina yo kutara betanga medana ye pau nga,
le be nen ngan kumalum pau, au kapraingi kiong, a amata
nookoot nga, ngan lok ponana.

³⁰Yesoo, nookoot nga akamata tool yo be ipamulam ye so dook tiap tani yo be igarungam i, in ye matak oo.

³¹Ngan tool tani yo kupootoo be iyei urata tani i,
in pombe mallangana ye di tooltool nga le imot matadi.

^b 2:23 Pamulenge 13:2, 12   ^c 2:24 Urata ke Paroranga So 12:8

32 Ya in ben sul loloana,

le ole nunngana ilangarai di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a be tikamata ni ye,

inbe ole di tooltool tipayit di tooltool kiong ke Isrel edi ye.”

33 Ngan nen le Yesu tamana le tinana tilongo betanga ke Simion tina yo iwete nga, le yaru lodi belebele leu ye. 34 Motong la Simion ipamede di ye betanga dook mata, inbe iwete pang Yesu tinana Madia nen, “Kase i, Maro ya taunu la itaru i, a be nen iyei di tooltool ke Isrel, le alunu la be tiwala muridi pang Maro a iratoo di, inbe alunu la be titara lodi medana pang Maro a iyitmak di nga. Maro itaru be iyei tarkilanga panga, bong di tooltool alunu ole tiyei ben koi ki. 35 Ngan la ole so tina iken sollono ye di tooltool lodi nga, ngan ole ise le iken mallangana. Inbe ong taum in ole lom massingi ye dawa ben pul matana la be isopala lom i.”

Ana Ikamata Yesu

36-37 Garup atu yo itoko urata ben Maro koonoo i, in ene la Ana i. Ya in Panuel natunu garup, inbe ya in ipa ye rara ke Aser. Muku ngan ikere le iye nintooroo tiyepe ye rai limi be ru. Motong nintooroo imata a iyei tap a iyepe sokorai le se rai ki 84 a iyei konga ki taunu. Ngan Ana tani in iyege bareme mai ke sungunu pitiap yege, bong ye ke le bong, ngan iyepe bareme mai ke sungunu lono be ipatarau a isung pang Maro. Inbe ye lal kapala ngan ole isapa ye kaningi so, inbe ipas le ipatarau leu. 38 Ngan ye kene yo Yosep iye Madia tikaua Yesu a tilo bareme mai ke sungunu lono nga, ngan ya lapau iyepe. Le iman ikodo potai ye di, inbe iwete lo ponana ki pang Maro. Inbe igasa kase tani in pang di tooltool le imot yo titar matadi a tinama Maro be ipamulu di tooltool ke Yerusalem nga.

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

39 Yosep iye Madia tiyei so le imot yo Ger ke Tool Mai iwete be tiyei, ngan a imot, motong la timulu a tidu pang tana mai Galili, pang ye malala mai kidi tapdi yo Nasaret i. 40 Motong la kase tani in kene idik mulu le gurana ki mai. Inbe Maro ipaponi ye lo galanga le lon galanga dook mata san, inbe Maro lono pangala le iyeii dook mata lapau.

Yesu Kase Go, Inbe Ilo Bareme Mai Ke Sungunu

41 Ye rai kanakana nga, ngan Yesu di tamana le tinana tilo pang Yerusalem ye gaongo mai kidi Yuda yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro i.^d 42 Le nga tiyepe a Yesu rai ki sangaul be balana ru, motong

---

^d 2:41 Ngan ye gaongo mai tani yo tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro i, in be nen ngan lodi tut ye kene yo di sasa kidi tiyepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel le iraumatamata di natudi tiap nga.

la di tamana le tinana titoo momo ke lal mai kidi Yuda tani le tikaua Yesu lapau a tiye tilo pang Yerusalem. ⁴³Ngan tilo tiyepe ye lal ke Paskimoolooningi tani in a imot, motong la Yesu di tamana le tinana be timulu pang malala kidi. Ngan kase mai tiap tani yo Yesu i, in sila iyepe nango la Yerusalem ngo, bong tamana le tinana lodi galanga ye yo sila iyepe, ngan tiap. ⁴⁴Yaru tiyeisa o iye di diedi kapala ngan tipa. Le nga yaru tipa ye ke atu a tidu. Motong la yaru tisere, a titortor di rara kidi le di tooltool kidi kapala ye nga. ⁴⁵Bong yaru mala be tipuske tiap, motong la timulu pang Yerusalem be lo matadi saraii. ⁴⁶Ngan yaru tikaua urata mai san ye serenge le lo ke tol ki, motong la tipuske Yesu tani yo iyepe bareme mai ke sungunu lono nga. Ya in iye di pannoongoo tiwur a ilongo betanga kidi, inbe itor panin di ye betanga kapala. ⁴⁷Ngan di tooltool yo tilongo Yesu tani in irau betanga kidi kuto maimai tina ngan dook mata nga, le nga titakrai ye lo galanga ki. ⁴⁸Inbe di tamana le tinana tina ngan tikamata le titakrai welewele ye lapau. Motong la tinana iwete panga nen, “Alei natuk, nga yelei be kuyei dada nen pam nga? Au i aye tamam nga lomam modoko yong, le amkaua urata mai san ye serengong.”

⁴⁹Motong la Yesu itor di nen, “Nga yelei be angru kaserau nga? Angru nga lomim galanga yau nen o ke be ayepe ye ni san mulu tiap, bong be ayepe ye rumu ke Tamak leu.” ⁵⁰Bong yaru lodi galanga ye betanga yo iweta i, in lono ki tiap.

⁵¹Motong la Yesu iye di timulu a tidu pang Nasaret du tiyepe, inbe ipas le itoo betanga ke di tamana le tinana leu. Bong tinana in itar so tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye. ⁵²Ngan Yesu kene idik mulu le iyei tool maiyoko, inbe lo galanga ki ise le mai. Inbe Maro lono dook mata panga, inbe di tooltool le imot lodi dook mata panga lapau.

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai
(*Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Yowan 1:19-28*)

3 ¹Ye kene yo Sisa Taibirias iyepe ben tool kuto mai a matan kala tana maimai ke Rom le imot ye in nga, ngan itar di tooltool kapala be tiloni a matadi kala tana kapala. Le ye rai sangaul be limi tina yo itoko urata ki tani nga, ngan Pontius Pailot iyei tool kuto mai pang tana mai Yudia, inbe Erot in iyei tool kuto mai pang tana mai Galili, inbe toonoo Pilip in iyei tool kuto mai pang tana mai Ituria inbe Tarakonitis, inbe Lisantias in iyei tool kuto mai pang tana mai Abilene. ²Inbe ye kene tani in Anas iye Kepas titoko urata ben tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro. Ngan ye kene tani in Yowan yo Sakaria natunu i, in iyepe ye ni sorrakene, inbe Maro ikap betanga ki panga. ³Motong la Yowan ipa a ila ye malala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan nga, inbe iwetewete betanga ke Maro pang di. Iyei ne, “Kaportak lomim a kaman arriu ang, ngan la be Maro igiri noonoo kiang nga.” ⁴Ngan iyei nen le

dawa ben betanga ke Maro yo mukot ngan Maro koonoo yo Esai in iwode i. In iwete nen,

“Ole kalongo tool atu kalngana ye ni sorrakene, in iwete le koonoo maimai nen,

‘Kakarata dada pang Tool Mai, inbe kayeii le tarantatu panga be ipa ye.

⁵ Kapoopoo ni yo moolooi nga le imot,

inbe kakel kawal le ni yo ipolkatkat nga le si puspusngana.

Inbe dada kapala yo ikalel nga, ngan kapadun mulu le tarantatu.

Inbe dada kapala yo bussukana nga, ngan kasamomo le puspusngana.

⁶ Ngan la be di tooltool le imot tikamata urata ke tool tani yo Maro

iwanga be si ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di in nga.”^e

⁷Motong la di tooltool alunu kaiye tila pang ye Yowan be la irriu di. Bong iwete pang di tooltool yo tiportak lodi moolmool tiap nga, ngan nen, “Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete be kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo be pang dama ni ngan pombe i? ⁸Kumata le be kaportak lomim moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang nga kaportak lomim moolmool. Inbe kin kawete be ang ngan tamamim la Apram i, a be nen ngan Maro igarungang tiap, ngan be. Awete pang nen, Maro ke be iportak di pat nga le tiyei ben Apram di natunu. ⁹Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono.”

¹⁰Ngan di tooltool budanga mai tina tilongo betanga ke Yowan, le nga titoru nen, “Ona, nga ole amyei belei?”

¹¹Motong la Yowan iraua betanga kidi nen, “Tool be sousoungu ki ru nga, ngan ikaua atu pang tool san yo taukan sousoungu i. Inbe tool be so ki ke kaningi nga, ngan itoo dada gaongo leu nen lapau ye tool yo taukan so ke kaningi i.”

¹²Ye kene tani in di tooltool ke sodanangi pat^f ngan timan pang ye Yowan be man irriu di lapau. Le nga titoru nen, “Pannoongoo, am nga ole amyei belei?”

¹³Motong la iwete pang di nen, “Le be kakap pat ye di tooltool nga, ngan kakap le lo iye kinkatingi yo tool kuto mai kiang itaru i, in leu. Kin kallung di a kalloso kinkatingi tani, in be.”

---

^e 3:6 Esai 40:3-5   ^f 3:12 Di tooltool ke sodanangi pat ngan urata kidi nen be tikap pat ye di tooltool lo ngan be tikap pang di tooltool maimai ke Rom, a nen ngan tiyei urata kidi ye. Ngan nen le di Yuda lodi dook mata pang di tiap, yesoo di tooltool ke sodanangi pat tina ngan tillung di a tiwete pang di be tikap pat le tilloso kinkatingi ke pat yo di maimai kidi titaru i.

¹⁴Motong la di tooltool ke patokongo pattu titoro Yowan kanana. Tiyei ne, “Ngan am nga, ole amyei belei?”

Ngan Yowan iwete pang di nen, “Kin kapatangarur di tooltool lodi a be titattadai ngan tikap pat pang be, inbe kin kakap sokorai di tooltool lo tikodo ye ni ke karatanga betanga be. Bong pat yo be kakap ye urata kootoonoo kiang, ngan leu la be lomim ponana ye nga.”

¹⁵Ngan di tooltool tina ngan titar matadi a tinama Kirisi yo be isi i, ngan tikamata Yowan le lodi tar be ya in o Kirisi tani naii. ¹⁶Bong Yowan iwete pang di nen, “Au i arriu ang ye ran leu, bong tool yo be ipa mur yau a isi i, in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei. Ngan tool tani in gurana ki mai san, le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke be aloni ben poranga ki a aruwu ooro ke loningi ke kene tiap. ¹⁷Ngan ya in ipa ye urata ke pitiningi la isi nga. Ole itoko yoo ye baene, inbe itaurai dingding patunu ke kaningi, le igaun kanono ilo ye para ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.” ¹⁸Yowan ikatte betanga alunu pang di ye bingi dook mata tani yo ikauu pang di i, a nen ngan be tilongo ngan tiportak lodi.

¹⁹Ngan Yowan tani in ipasak pang tool kuto mai yo Erot i, in ye yo isada Erodias yo toonoo rimana in a iyooloo nga, inbe ye urata dook tiap kapala yo iyei nga lapau. ²⁰Motong la Erot tani in iyeie dada dook tiap san mulu ye yo iwete a titara Yowan lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga.

Yowan Irriui Yesu
(*Matiu 3:13-17; Maka 1:9-11*)

²¹Ye kene yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu lapau iman pang ye be man irriuu. Le nga irriuu a imot, motong la Yesu ipatarau tina ngan le malala ke Maro koon panganga. ²²Inbe Maro Amunu Silene iro ke malala ki a isi pang ye ben bal utu. Inbe Yesu iye di tooltool tina tilongo tool atu kalngana yo iwete pang Yesu ye malala ke Maro a isi nga. Iwete nen, “Ong in au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok ponana yong.”

Di Rara Ke Yesu Edi
(*Matiu 1:1-17*)

²³Kene yo Yesu ipamaditi urata ki ye in nga, ngan rai ki so ben sangaul tol.

Ngan le di tooltool lodi taru be ya in Yosep natunu,
inbe Yosep in Eli natunu,

²⁴ inbe Eli in Matat natunu,
inbe Matat in Liwi natunu,
inbe Liwi in Melki natunu,

- inbe Melki in Yanai natunu,
 inbe Yanai in Yosep natunu,
 25 inbe Yosep in Matatias natunu,
 inbe Matatias in Amos natunu,
 inbe Amos in Naum natunu,
 inbe Naum in Esli natunu,
 inbe Esli in Nagai natunu,
 26 inbe Nagai in Mat natunu,
 inbe Mat in Matatias natunu,
 inbe Matatias in Semen natunu,
 inbe Semen in Yosek natunu,
 inbe Yosek in Yoda natunu,
 27 inbe Yoda in Yoanan natunu,
 inbe Yoanan in Resa natunu,
 inbe Resa in Serubabel natunu,
 inbe Serubabel in Sealtiel natunu,
 inbe Sealtiel in Neri natunu,
 28 inbe Neri in Melki natunu,
 inbe Melki in Adi natunu,
 inbe Adi in Kosam natunu,
 inbe Kosam in Elmadam natunu,
 inbe Elmadam in Er natunu,
 29 inbe Er in Yesua natunu,
 inbe Yesua in Eliesa natunu,
 inbe Eliesa in Yorim natunu,
 inbe Yorim in Matat natunu,
 inbe Matat in Liwi natunu,
 30 inbe Liwi in Simion natunu,
 inbe Simion in Yuda natunu,
 inbe Yuda in Yosep natunu,
 inbe Yosep in Yonam natunu,
 inbe Yonam in Eliakim natunu,
 31 inbe Eliakim in Mela natunu,
 inbe Mela in Mena natunu,
 inbe Mena in Matata natunu,
 inbe Matata in Natan natunu,
 inbe Natan in Dawiti natunu,
 32 inbe Dawiti in Yesi natunu,
 inbe Yesi in Obet natunu,
 inbe Obet in Boas natunu,
 inbe Boas in Salmon natunu,
 inbe Salmon in Nason natunu,

- 33 inbe Nason in Aminadap natunu,
 inbe Aminadap in Atmin natunu,
 inbe Atmin in Ani natunu,
 inbe Ani in Eron natunu,
 inbe Eron in Peres natunu,
 inbe Peres in Yuda natunu,
 34 inbe Yuda in Yakop natunu,
 inbe Yakop in Esaka natunu,
 inbe Esaka in Apram natunu,
 inbe Apram in Tera natunu,
 inbe Tera in Naor natunu,
 35 inbe Naor in Seruk natunu,
 inbe Seruk in Reu natunu,
 inbe Reu in Pilek natunu,
 inbe Pilek in Eber natunu,
 inbe Eber in Sela natunu,
 36 inbe Sela in Kainan natunu,
 inbe Kainan in Apaksat natunu,
 inbe Apaksat in Sem natunu,
 inbe Sem in Noa natunu,
 inbe Noa in Lamek natunu,
 37 inbe Lamek in Metusela natunu,
 inbe Metusela in Inok natunu,
 inbe Inok in Yaret natunu,
 inbe Yaret in Malalel natunu,
 inbe Malalel in Kenan natunu,
 38 inbe Kenan in Inos natunu,
 inbe Inos in Set natunu,
 inbe Set in Atam natunu,
 inbe Atam in Maro natunu.

Satan Itouo Yesu

(*Matiu 4:1-11; Maka 1:12-13*)

4 ¹Maro Amunu Silene ipapono Yesu, motong la iyege ran Yodan, inbe imulu a ila. Ngan Maro Amunu Silene ipasongosonga be ipa pang ye ni sorrakene atu. ²Ngan Yesu ya taleu ila iyepe ye ni sorrakene tani ye ke sangaul pai, inbe tool kuto mai kidi so sadi iman a man itoua. [§] Ngan ye ke tina yo Yesu iyepe ye nga, ngan ikan touo so pitiap le nga pitolo welewele.

---

§ 4:2 Ngan tool kuto mai kidi so sadi tani, in ya la Satan i.

³Motong la tool kuto mai kidi so sadi iwete panga nen, “Ai, be ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat i iptortak le iyei porong a koni.”

⁴Bong Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la be itoko di tooltool ye yepongo kidi, in tiap.’^h”

⁵Motong la tool kuto mai kidi so sadi tani in ikaua Yesu a yaru tilo kawal kutono lo ipatnai so matana matana ke tana i le imot nga, ngan panga. ⁶Motong la iwete pang Yesu nen, “Au i ole akaua gurana mai pong be kuyei tool ene mai a matam kala so matana matana tina ke tana i le imot. So tina nga le imot, nga so kiau. Le sei tool lok be akap panga nga, ngan ole akap panga. ⁷Ngan kumata be kusung pau nga, ngan ole akap so tina nga le imot pong.”

⁸Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Kusung pang Maro yo Tool Mai kiong i, inbe kuraua panga ya taleu.’ⁱ”

⁹Motong la tool kuto mai kidi so sadi tani in ikaua Yesu a yaru tilo pang Yerusalem, a lo ipatokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen, “Be ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas ni le kudu tana ni, ¹⁰yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di bangabangana ki si matadi kalong dook mata. ¹¹Ole tisipong ye baedi, a be nen ngan pat isolu kem katene be.’^j”

¹²Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Kin kuyei dada dook tiap yo be kutouo Maro yo Tool Mai kiong, in be.’^k”

¹³Tool kuto mai kidi so sadi itouo Yesu ye dada matana matana, ngan tiap. Motong la ikoo ye Yesu, inbe inam ye kene san mulu.

Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili (*Matiu 4:12-17; Maka 1:14-15*)

¹⁴Motong Maro Amunu Silene ipamede Yesu le gurana, inbe imulu a ila pang tana mai Galili. Ngan bingi ke Yesu tani in ipa le ingaua tana mai Galili le imot a di tooltool le imot tilonga. ¹⁵Inbe kanakana ngan ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo ipatomonai di tooltool. Ngan le di tooltool tina ngan le imot tiyitmaka ene.

Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tikap Malmal Pang Yesu (*Matiu 13:53-58; Maka 6:1-6*)

¹⁶Motong Yesu ipa mulu a ila pang ye malala mai Nasaret, ye ni tani yo ya kase ngan iyepe le lo ya mai ye i. Le nga ye lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, ben tina yo iyei kanakana nga. Ilo lo ikodo dama, inbe ikinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro in pang di tooltool. ¹⁷Motong la tikaua rau ke Maro koonoo yo

---

^h 4:4 Ger 8:3   ⁱ 4:8 Ger 6:13   ^j 4:11 Rau ke Woungu 91:11-12   ^k 4:12 Ger 6:16

Esai in panga. Le nga be iperenaii ngan ipuske betanga yo iken ye rau tani in iwete nen,

18 “Tool Mai Amunu si iyepe yau,
yesoo ya taunu ipotau be akaua bingi dook mata pang di tooltool
yo ballingadi tiap nga.

Inbe iwangau be si awete pang di tooltool yo tiyepe rumu dook tiap
kidi talnga dikidiki lono nga,
ngan be tipas a tisi tana;

inbe akarata di tooltool yo mata kis nga,
a be nen ngan matadi rere mulu;

inbe alon di tooltool yo diedi tiyei di dook tiap a tikaua urata
moonoo dook tiap pang di nga,

a be nen ngan tisolo urata moonoo dook tiap tani in mulu be.

19 Inbe iwangau be si akaua bingi pang di tooltool nen,
be nookoot nga i lal ke Tool Mai yo be si iyei urata dook mata
pang di tooltool ye i.”¹

20 Motong la Yesu ilulu rau tani mulu, inbe ipamule pang tool yo matan kala rau i, inbe du iwur. Le nga di tooltool tina yo tiyepe rumu ke gaongo tani in lono nga, ngan matadi kenen ye. 21 Motong la iwete pang di nen, “Betanga ke Maro yo iken ye rau ki a kalonga i, in nookoot katai nga kanono pombe moolmool.”

22 Di tooltool tina tilongo betanga dook mata yo iwete nga, le titakrai ye, inbe tiyitmaka ene. Bong ngan di tapdi tipartortor a tiyei ne, “Ai, tool i Yosep natunu, too? E nga yelei be le iwete betanga nen nga?”

23 Ngan nen le Yesu iwete pang di nen, “Ang nga lok galanga yang be ole kakatte betanga atu pau ye betanga kidi maimai kiang yo muku ngan tiweta i. Ole kayei ne, ‘Tool ke bar be nen ngan ong taum kukaratong ngan.’ Ngan ole kawete pau be ayei mos sa ye malala kiau tauk i a be kakamata, dawa ben mos yo kalongo ayei pang di tooltool ke Kapenam nga.”

24 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen, tool yo Maro koonoo i ke be di tooltool ke malala ki tilongo betanga ki tiap. 25 Kapalongo, muku ngan ye lal yo ke Ilia i, ngan di garup tap ke Isrel alunu kaiye la tiyepe nga. Ngan ye kene tani, in ke kan le ki imol tiap ye rai tol inbe taudu limi be atu, le pitolo mai pombe ye tana maimai nga le imot. 26 Bong Maro iwanga Ilia pang ye di garup tap yo tiyepe Isrel, ngan siap. Bong iwanga a ilo pang ye garup tap yo iyepe Serepat potai pang ye malala mai Saidon i. 27 Inbe kene san, ye lal ke Maro koonoo yo Ilisa in nga, ngan di tooltool alunu ke Isrel la botoboto medana in ikan di nga. Bong di tooltool tina yo ke Isrel ngan sa tinini

¹ 4:19 Esai 61:1, 2

dook mata mulu tiap. Bong Naiman ataleu ke tana mai san Siria in la tinini dook mata mulu i.”

²⁸Yesu iwete nen le di tooltool le imot yo tiyepé rumu ke gaongo tani a tilongo betanga ki nga, ngan katedi malmal dook tiap. ²⁹Inbe timadit tina le tinganga Yesu be ikoo ye malala mai tani a idu diki. Motong la tikauu a tilo ye arono matana yo tikarata malala mai ye i, a be nen ngan tikauu a tikatte du ke madini ye ni yo dook tiap i. ³⁰Bong Yesu ipa le ipalanai di tooltool budanga mai tina ngan a ila.

Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Atu

(Maka 1:21-28)

³¹Motong la Yesu idu iyepe ye malala mai Kapenam yo iken ye tana mai Galili i. Le nga lal kidi Yuda ke sungunu pombe, ngan Yesu ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo, inbe ipatomonai di tooltool. ³²Ngan le di Yuda tina titakrai ye patomonaingi ki, yesoo betanga ki ipa ye gurana ke Maro.

³³Inbe ye kene tani, in tool atu iyepe ye rumu ke gaongo tani, bong tool tani in so sadi iyepe ye. Le so sadi idiwidiwoo le nga koonoo le somai. Iyei ne, ³⁴“Atoo! Yesu ke Nasaret, ngan soo so be kuyeii pam i? Nga kuman be man kugarungam, too? Au i lok galanga yong oo, ong in Tool Tani Yo Maro Ipootoo Panga Ya Taunu I.”

³⁵Motong la Yesu ipasak pang so sadi tani a iwete katkat panga. Iyei ne, “Ai, kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a kusi tana!” Motong la so sadi ikatte tool tani du tana sila dama kidi tooltool tina, inbe ipas a ikoo, bong igarungu tiap.

³⁶Ngan nen le di tooltool tina tikamata le nga titakrai, inbe tiwete pang di diedi nen, “Ona tiap! I soo patomonaingi nen i na? Patomonaingi ki ipa ye gurana mai san, le ipas le iwete leu, inbe di so sadi tilongo betanga ki a tikoo!” ³⁷Le nga bingi ke so tina yo Yesu iyei nga, ngan ipa a ingaua tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga

(Matiu 8:14-17; Maka 1:29-34)

³⁸Yesu imadit a iyege rumu kidi Yuda ke gaongo tani, inbe ipa a ilo pang ye rumu ke Simon. Ngan Simon roonoo garup in matamatenge ikauu le tinin yes mai san. Le nga titoro Yesu be iloni. ³⁹Motong Yesu la ikodo le iture pang ye, inbe ipasak pang matamatenge be ikoo ye garup tani, ngan le matamatenge tani in ikoo ye. Motong la palbe leu be garup tani imadit a ikarata kaningi pang di be tikan.

⁴⁰Tiyepé a pang rrai, ngan di tooltool yo matamatenge mai ikap di nga, ngan di sokadi tiyau di a tilo pang ye Yesu. Motong la Yesu ipaloko baene lo di tooltool tina ngan di atu atu podi, le matamatenge kidi imot inbe

tinidi dook mata mulu. ⁴¹Inbe di so sadi tina yo inganga di ye di tooltool nga, ngan tipas a tikoo ye di, inbe koodi le mai nen, “Ong in Maro natunu!” Ngan tiwete nen, yesoo di ngan lodi galanga ye be ya in Kirisi. Bong ngan Yesu ipasak pang di, inbe ilele di be tiwetewete be.

Yesu Ipa Pang Ye Malala Maimai Kapala
(Maka 1:35-39)

⁴²Muntu bong mai koot, inbe Yesu imadit tina ngan le ipa pang ye ni yo taukan tooltool i. Motong la di tooltool timadit a nga tisere. Le nga tisere a tipuske, motong la tiwete panga be ipa be, bong be sila iye di tiyepe. ⁴³Bong ngan iwete pang di nen, “Au i, Maro iwangau be si apa be araia bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in pang di malala kapala lapau. Yesoo, ye punu naii la Maro iwangau a asi ye i.” ⁴⁴Ngan nen le ipa ye tana mai Yudia le imot, inbe ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a lo iraiia bingi dook mata pang di tooltool a tilonga.

Di Tooltool Ke Yoosoongoo Titoo Yesu
(Matuu 4:18-22; Maka 1:16-20)

5 ¹Ye kene atu in Yesu ikododo tana ke ran somai yo ene Genesaret,^m in koonoo, inbe di tooltool alunu timan pang ye a tigaliuu a tiparkat le tiparlokoloko a be nen ngan tilongo betanga ke Maro. ²Ngan Yesu ikamata ookoo ru ke di tooltool ke yoosoongoo yo long tisoloo tana ran koonoo a tikenen nga, inbe nga tingas pu kidi. ³Motong la Yesu ipas ilo ye ookoo tina ngan atu pono. Ngan ookoo tani in ke Simon, le nga iwete pang Simon be isurpaki kasin pang kono. Motong la Yesu iwur ookoo tani in pono, inbe ipatomonai di tooltool tina ye.

⁴Le nga iwetewete pang di a imot, motong la iwete pang Simon nen, “Ai, kapie pang lama ni a kadu, lo ngan be kakatte pu kiang tina du, a nen ngan kakap i sa ye.”

⁵Motong la Simon tani iraua betanga ki nen, “Atoo, tool mai, ye bong mooloo i, am le imot guramam be le amkaua i sa, ngan le amkap touo i siap. Bong dookoot kuwete oo, le ole atoo koom a akatte pu mulu du.”

⁶Yeisa be tikatte pu tina du ngan le tikap welewele di i alunu san le kasin leu be pu kidi tina ngan pukpukbe. ⁷Le nga tipatai pang di diedi yo tiyepe ye ookoo san nga, ngan be man tilon di. Motong la timan a tiye di tiyau i tina ngan a tipadid ookoo kidi tina ru nga, ngan le kasin leu be timere.

⁸Simon Pita ikamata so tina nen nga, le nga igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Tool Mai, kukoo yau le manga mooloo, yesoo au i tool dook tiap ke yeingi noonoo.” ⁹Iwete panga nen,

---

^m 5:1 Ran somai yo Genesaret i, in ene san la ran Galili i.

yesoo iye di diene tikamata i tina yo tikap nga, ngan le titakrai ye.

¹⁰Ngan Pita di diene yo Sebedi di natunu ru nga, Yemis iye Yowan, ngan di lapau tikamata i tina nen nga le titakrai ye lapau.

Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Kutattadai be! Nookoot katai a ilo nga, ngan ole kouo urata ke kaungu di tooltool a timan pang yau.”

¹¹Ngan nen le tiyolo ookoo kidi tina ngan ilo ete, inbe tiyege so kidi ngan le imot sila ikino, inbe titoo Yesu a tila.

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Botoboto Medana Ikani I

(Matiu 8:1-4; Maka 1:40-45)

¹²Kene atu in Yesu iyepe ye malala mai atu, inbe tool atu yo botoboto medana ikana tinini mai i le imot i, in iman le man ikamata Yesu.

Motong la iro du iken Yesu kene punu ke dama, inbe imangmang ye a iwete panga nen, “Tool Mai, be lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

¹³Motong la Yesu isulmaia baene la itoko tool tani, inbe iwete panga. Iyei ne, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.” Ngan le pattu leu be botoboto medana tina imapmap, inbe tinini dook mata mulu.

¹⁴Motong Yesu iwete betanga medana pang tool tani nen, “Ai, kin kula kugasa pang di tooltool ye so yo ayeii yong ye, in be. Bong kupa so le la ong taum kupatnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in muku. Lo ngan be kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo ger ke Mose iwete nga, a be nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.”

¹⁵Bong Yesu bingi ki ipa a ingaua ni mai le imot ye so tina yo iyei nga. Le nga di tooltool alunu kaiye timan be man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a be nen ngan tinidi dook mata mulu.

¹⁶Bong ye ke kapala ngan Yesu iyege di tooltool tina, inbe ila ye ni yo taukan tooltool i la ya taleu iyepe, inbe ipatarau.

Yesu Ikarata Tool Kene Le Baene Ikap Rama A Dook Mata Mulu

(Matiu 9:1-8; Maka 2:1-12)

¹⁷Ye kene atu in Yesu ipatomonai di tooltool yo iye di tiyepe nga, ngan di Paresi le di pannoongoo ke ger ke Maro ngan tiwurur lapau. Ngan di tooltool tina ngan tipa ke malala mai Yerusalem, inbe ke malala le imot yo iken ye tana mai Galili le Yudia a tisi. Ye kene tani in Tool Mai ikaua gurana mai pang Yesu be ikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga.

¹⁸Le nga di tooltool pattu titokotoko tool atu yo kene le baene ikap rama i, in ye sasaka a tikapye be tilo pang rumu lono, a be nen ngan lo titaru dama ke Yesu. ¹⁹Bong ni mangana pa be tilo ye tiap, yesoo di tooltool alunu mata le tisak. Le nga tirookoo a tilo ke rumu pono, motong la tisarraka piti le gumono a tipadua le ipa ye sasaka ki ye ni gumono tani

a idu dama ke Yesu. Ngan nen le tool tani in du pombe kataunu kat kidi tooltool budanga mai tina.

²⁰Tiyei nen le Yesu ikamata di ben di nga titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool tani nen, “Tool kiau, noonoo kiong ngan agir oo.”

²¹Nen le nga di Paresi le di pannoongoo ke ger ke Maro ngan tilongo Yesu yo iwete nen nga, le nga lodi wetewete nen, “Ona tiap! I sei tool a iwete betanga nen nga? Nga o be ikaua Maro nene, too? Tool sa yo be igiri noonoo kidi tooltool ngan tiap, bong Maro ya taleu.”

²²Ngan Yesu lon galanga ye di ye yo lodi kaua urata nen, ngan oo, le itor di nen, “Nga yelei be lomim kaua urata ye dada nen nga? ²³Soo betanga imarra be aweta i? Be awete panga nen, ‘Noonoo kiong ngan agir oo’, too be awete panga nen, ‘Kumadit a kupa?’ ²⁴Bong au i lok be ayei nen, a be nen ngan ole lomim galanga be Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai ye tana i ke be igiri noonoo kidi tooltool.” Motong la Yesu iwete pang tool yo ikap rama in nen, “Ai, awete pong, kumadit a kouo mie kiong a kula pang rumu kiong.” ²⁵Le tina pattu leu be tool ikap rama tani in imadit purukbe le lo ikodo di tooltool tina ngan matadi. Motong la ikaua mie ki yo iken pono in a ipa, inbe iyitmaka Maro ene a ila pang rumu ki. ²⁶Ngan nen le di tooltool malala mai tina man tikamata so tani le titakrai ye mai san, inbe tiyitmaka Maro ene. Inbe di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Nookoot katai nga takamata so matana san mulu pombe sa.”

Yesu Koonoo Pang Liwi
(*Matiu 9:9-13; Maka 2:13-17*)

²⁷Yesu iyege di tooltool tina, inbe ipa a ila ngan ikamata tool ke sodanangi pat yo ene Liwi i,ⁿ in iwurur rumu ke sodanangi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.” ²⁸Ngan le Liwi tani in imadit tina le iyege so ki ke urata ngan le imot, inbe itoo Yesu.

²⁹Motong la Liwi iyeie mailang mai atu rumu ki pang Yesu. Ngan le di tooltool alunu ke sodanangi pat tiye di tooltool kapala la tilo tiye di tigaua, inbe tikan so nga. ³⁰Bong di Paresi inbe pannoongoo ke ger ke Maro yo tigaua ye budanga kidi Paresi nga, ngan tikamata Yesu iyei nen, le nga katedi malmal, inbe tipasak pang Yesu di galiunu tina. Tiyei ne, “Ai, nga yelei be kaye di tooltool ke sodanangi pat inbe di tooltool ke yeingi noonoo kagaua a kakan le kayin nga?”

³¹Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke be ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga. ³²Ngan nanga, au i asi nga be si akiu di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di tooltool yo ke yeingi noonoo nga, a be nen ngan tiportak lodi.”

ⁿ 5:27 Tool tani yo tiweta ye Liwi i, in ene san la Matiu i.

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi
(*Matiu 9:14-17; Maka 2:18-22*)

³³Motong la di tooltool tina titoro Yesu nen, “Ai, amkamata Yowan yo irriu di tooltool in di galiunu, inbe di Paresi lapau galiudi nga, ngan tisapa ye kaningi inbe tipatarau. Bong nga yelei be di galium nga tisapa ye kaningi le yinungu tiap nga?”

³⁴Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo be ikere i, in ikui di sokana le di tooltool ki be man tiye tiyepa ye kerenge ki nga, ngan yelei, ole tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! ³⁵Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo be ikere in le iyege di tooltool ki nga, ngan la be ye kene tani ngan ole tisapa ye kaningi nga.”

³⁶Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Tool sa ke be ikaua sousoungu paunu a isarraki be ikap timunu pa a idede sousoungu gurunu gumono ye tiap. Kumata le be iyei nen nga, ngan ole igarungu sousoungu paunu i, inbe sousoungu gurunu tani in o dook tiap lapau, yesoo wam timunu paunu tani yo be idede sousoungu gurunu ye i, in gaongo ye gurunu in tiap. ³⁷Inbe tool sa ke be ipaling ooroo wain surunu yo paunu, ngan ilo ye dap gurunu yo tikaata ye asara kulini, in tiap. Kumata le be iyei nen, inbe ran medana tina ngan isung nga, ngan ole dap gurunu tani perbe le dap dook tiap, inbe ran medana tina ngan imatiti du tana. ³⁸Ngan nanga, ole kapalingi ooroo surunu paunu ilo ye dap paunu yo tikaata ye asara kulini nga. ³⁹Inbe di tooltool yo tiyin ooroo surunu tikaata muku nga, ngan tiwete be lodi pang ooroo surunu yo tikaata paunu, ngan tiap. Bong tiwete be ooroo surunu yo gurunu, ngan la dook mata nga.”

Yesu Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau
(*Matiu 12:1-8; Maka 2:23-28*)

6 ¹Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in, ngan Yesu iye di galiunu tipa a titoo dada, ngan le tilo kumu lono ke dingding patunu ke kaningi. Motong Yesu di galiunu tikap dingding patunu tina pattu a tiwuluwulu ye baedi a kulini du tana, inbe tikan kanono. ²Ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tipasak pang di nen, “Ai, nga yelei a kayei dada yo ger kiam Yuda igunkalam be amyeyi ye lal ke sungunu tiap nga?”

³Motong la Yesu iraua betanga kidi Paresi tina nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyei ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in pitiap, too? ⁴Ya in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la be tikan nga, bong di tooltool sokorai, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau.” ⁵Motong la Yesu iwete pang di nen, “Tool Moolmool ke Maro, in ya la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i.”

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Baene Ikap Rama In Le Dook Mata Mulu
(*Matiu 12:9-14; Maka 3:1-6*)

⁶Ke kapala iman a ila, motong la lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe. Le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di tooltool. Ngan le ipuske tool tamoto atu yo baene oonoo ikap rama i. ⁷Ngan di Paresi pattu, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan tisere dada yo be tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye be tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap. ⁸Bong Yesu ikamata di tina yo lodi wetewete nen nga, le nga iwete pang tool tani yo baene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.” Le nga tool tani imadit lo ikodo ye ni tani in.

⁹Motong la Yesu iwete pang di nen, “Oo, nga be atorang. Ger ke Maro iwete belei ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete be tayei dada dook mata pang di tooltool, too be tayei dada dook tiap pang di? Too, iwete be talon di tooltool a tiyepe dook mata, too be tagarung di a timmata?”

¹⁰Yesu matana pang ye di tooltool tina le imot, motong iwete pang tool yo baene ikap rama in nen, “Oo, kupadunu baem in.”

Le nga tool tani ipadunu baene, ngan baene tani in dook mata mulu. ¹¹Bong di kuto maimai ke ger ke Maro tiye di Paresi katedi malmal dook tiap pang Yesu, le di tapdi tiwetewete ye soo so yo be tiyeii pang Yesu i.

Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru
(*Matiu 10:1-4; Maka 3:13-19*)

¹²Ke kapala iman a ila, motong la ye ke atu in Yesu inau a ilo pang ye kawal atu a be nen ngan lo ipatarau pang Maro. Le ye bong tani in ipas le ipatarau pang Maro le du muntu. ¹³Muntu ke se, motong la ikiu di galiunu tina a timan ye, ngan le ipootoo di sangaul be ru la itar di be tiyei aposol panga nga. ¹⁴Ngan di tooltool tina ngan atu ene la Simon yo Yesu ikiui ene san ye Pita i. Inbe ipootoo Antares yo Simon tani in taini i, inbe Yemis ye Yowan ye Pilip, inbe Batolomiu, ¹⁵inbe Matiu ye Tomas ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Simon yo tiwete ene san ye Selot i,^o ¹⁶inbe Yuta yo Yemis natunu i, inbe Yuta Iskariot, tool tani yo be pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki baedi i.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga
(*Matiu 4:23-25*)

¹⁷Motong Yesu iye di aposol ki tina sangaul be ru, ngan tipa ke kawal a tisi a si tikodo ye tana lolowo atu. Ngan di galiunu tina alunu kaiye

---

^o 6:15 Di tooltool yo tiwete di ye di Selot nga, ngan di tooltool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda.

tiyepé nangan. Inbe di tooltool alunu kaiye tipa ke tana mai Yudia, inbe malala mai Yerusalem a tisi, inbe kapala tipa ke tiek ye malala maimai yo Taia le Saidon, ngan tise a se tiyepé lapau. ¹⁸Di ngan timan pang ye Yesu a be man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a nen ngan tinidi dook mata mulu. Inbe di tooltool kapala yo so sadi tiyepé ye di nga, ngan inganga so sadi ye di a tinidi dook mata mulu. ¹⁹Inbe di tooltool alunu tina tikapye be titoko Yesu tinini, yesoo gurana mai san iken ye, le ikarata di tooltool le imot yo matamatenge ikap di, ngan le tinidi dook mata mulu.

²⁰Motong la Yesu matana pang ye di galiunu tina, inbe iyei ne,

“Ang di tooltool yo ballingamim tiap nga, ngan lomim ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang a matan kalang.

²¹Ang di tooltool yo nookoot ngan kakana pitolo nga, ngan lomim ponana,

yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang le kakan kapo sung.
Ang di tooltool yo nookoot ngan katangtang nga, ngan lomim ponana,
yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang le kangele.

²²Ang di tooltool yo di tooltool tikamatang katoo Tool Moolmool ke Maro, a lodi dook tiap pang inbe tingangang nga, ngan lomim ponana.

Inbe ang di tooltool yo tiwete betanga dook tiap pang, inbe tigarung emim a tiwete be ang ngan di tooltool dook tiap nga, ngan lomim ponana lapau,
yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang.

²³“Kumata le be tiyei urata nen pang nga, ngan lomim ponana a kapases, yesoo balingi ke urata kootoonoo kiang la inamang a iken ye malala ke Maro ngo. Awete nen nga, yesoo muku ngan di tiudi tiyei urata gaongo nen ngan pang di Maro koonoo lapau.

²⁴Bong atoo, ang tooltool yo ballingamim nga, ngan kin kakamatang dook leu, yesoo so yo lomim ponana ye nga, ngan nangan leu la kakap koot nga.

²⁵Atoo, ang di tooltool yo nookoot ngan kakan kapo sung nga, ngan kin kakamatang dook leu,
yesoo pang dama ni, ngan ole kakana pitolo.

Atoo, ang di tooltool yo nookoot ngan lomim ponana a kangele nga,
ngan kin kakamatang dook leu,
yesoo pang dama ni nga, ngan ole lomim modoko a katang.

²⁶Atoo, ang di tooltool yo di tooltool kapala tiyitmak emim nga, ngan kin kakamatang dook leu,
yesoo in dada tani yo muku ngan di tiudi tiyeii pang di tooltool kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo, in nain.”

Kayei Dada Dook Mata Pang Di Koi Kiang
(*Matiu 5:38-48; 7:12*)

²⁷Yesu iwete mulu nen, “Bong ang di tooltool yo katar talngamim a kalongo betanga kiau nga, ngan awete pang nen, lomim pang di koi kiang mai san, inbe kayei dada dook mata pang di tooltool yo tigarungang, ngan lapau. ²⁸Inbe tooltool yo tiwete betanga dook tiap a be tigarungang ye nga, ngan kapatarau pang Maro be iyei urata dook mata pang di. Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap pang nga, ngan kapatarau pang Maro ye di, a be nen ngan ilon di. ²⁹Kumata be tool atu ipodo pangam nga, ngan kuportak le kupasanga pangam san pang ye lapau. Inbe kumata be tool atu ipinoo sousoungu matolene kiong nga, ngan kin kulele be, bong kumalum pang a ikaua sousoungu mannipunu kiong in lapau. ³⁰Inbe kop so pang di tooltool le imot yo titorong ye so nga. Inbe kumata be tool atu ikap so kiong nga, ngan kin kuwete katkat panga a ipamulu be. ³¹Ngan nanga, dada dook mata yo lomim be di tooltool tiyei pang nga, ngan ang ole kayei dada gaongo leu pang di nen lapau.

³²“Kumata be lomim mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang, ngan leu nga, ngan ole sei be ikamatang a iyitmak emim be ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke yeingi noonoo, ngan lodi mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang di, ngan lapau. ³³Kumata be kayei dada dook mata pang di tooltool yo tiyei dada dook mata pang, ngan leu nga, ngan ole sei be ikamatang a iyitmak emim be ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke yeingi noonoo, ngan tiyei dada gaongo leu nen lapau. ³⁴Inbe kumata be kakap so ye bun pang di tooltool yo lomim tar di be ole tirau, ngan leu nga, ngan ole sei be ikamatang a iyitmak emim be ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke yeingi noonoo, ngan lapau, tikap so ye bun pang di diedi tooltool ke yeingi noonoo, yesoo lodi tar di nen be ole tirau bun tina dook le imot. ³⁵Bong lomim mai san pang di koi kiang, inbe kayei dada dook mata pang di. Inbe kakap so ye bun pang di tooltool yo lomim tar be di ngan ke be ole tirau bun kootoonoo kiang tiap nga. Kumata le be kayei nen nga, ngan la be pang dama ni nga, ngan ole Maro ikap balingi maiyoko pang ye urata kootoonoo kiang, inbe kayepe ben Tool Mai Maro yo iyepe ete in di natunu. Yesoo, ya in iyei dada dook mata pang di tooltool yo lodi ponana panga tiap nga, inbe pang di tooltool yo ke yeingi dada dook tiap, ngan lapau. ³⁶Le lomim mulumulu ye di tooltool a lomim dook mata pang di ben yo Tamamim lono mulumulu yang a lono dook mata pang nga.”

Dada Yo Be Kayei Pang Di Diemim Nga
(*Matiu 7:1-5*)

³⁷Yesu iwete mulu nen, “Kin kakamata dada kidi diemim yo tiyei, ngan kawete be di ngan tooltool dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro

ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap lapau. Inbe kin kakamata dada kidi diemim yo tiyei, ngan kawete be di ngan tooltool ke yeingi noonoo le dook mata ngan nen be Maro iyemenai di ye. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool ke yeingi noonoo le dook mata be iyemenai ang lapau. Inbe kumata le be kagiri noonoo kidi diemim yo tiyei pang nga, ngan ole Maro igiri noonoo kiang nen lapau. ³⁸Kakap so pang di tooltool ngan ole Maro ikap so pang lapau. Moolmool, ole Maro ikap so dook mata alunu kaiye pang a ipaponang le idu lopo be ise a ipon takataka le be imasukurai. Le dada yo kayei pang di diemim nga, ngan Maro ole iyei nen pang lapau.”

³⁹Motong la Yesu ikatte betanga pang di nen, “Ke be tool mata kis atu irara ene mata kis san, too? Tiap! Ngan ole yaru timol du gomo lono. ⁴⁰Ngan kase yo iyepe ye ni ke patomonaingi i, in o ke be illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Bong kumata be itar talngana dook a ikap betanga ke pannoongoo ki le lon galanga ye dook nga, ngan ya in ole dawa ben pannoongoo ki.

⁴¹“Nga yelei be kumata tidi mitiap yo iken ye taim matana i, e lom tutu kai palunu maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga? ⁴²Be ong taum kumata kai palunu maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga, ngan yelei be kuwete pang taim ne, ‘Taik, au i lok be apaia tidi mitiap yo iken ye matam in.’ Ona, ong in tool ke kaplungunu! Lom be nen ngan ong taum kukulu kai palunu maiyoko yo iken ye matam in muku a kumata ni dook, lo ngan be kupaia tidi mitiap yo iken ye taim matana i.”

Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap

(Matiu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Kai yo dook mata i, in be ipu ngan kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe gaongo leu, kai yo dook tiap i, in be ipu ngan kanono dook mata, ngan tiap lapau. ⁴⁴Ngan la kai tina be takamata puadi, ngan ole lod galanga ye di be in kai dook mata, too kai dook tiap. Le di tooltool ke be tila ye kai marini, a la tikaut kun puana ye tiap. Inbe di tooltool ke be tila ye ooroo kaudangdang, a la tigogo oodoo puana ye tiap lapau. ⁴⁵Ngan gaongo leu, tool yo dook mata i, in lon kaua urata ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in lon kaua urata ye so yo dook tiap ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Yesoo, so yo iken tool lono nga, ngan la iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga.”

Dada Ru Ke Renge Rumu

(Matiu 7:24-27)

⁴⁶Yesu iwete mulu nen, “Nga yelei be kakiu au ye ‘Tool Mai, Tool Mai,’ bong katoo betanga kiau tiap nga? ⁴⁷Ngan tool yo iman potai yau

a ilongo betanga kiau a itoo i, in tool belei? Ole awete nini tool tani in pang. ⁴⁸Ya in dawa ben tool atu yo lono be ire rumu ki i. Bong kulkulunu ngan ikele tana le idu lopo san, lo ngan be ipe saua du, inbe ikatete pat le du iparama saua punu. Motong la ire rumu ki lo sawa tina ngan pono. Le kene yo be ki imol a oongoo mai ipot le be itaktaka rumu ki tani ye in nga, ngan iduku tiap, yesoo tool in ire rumu ki le imede san. ⁴⁹Bong tool yo ilongo betanga kiau le itoo tiap i, in dawa ben tool atu yo ire rumu ki, bong ikele tana du lopo tiap, inbe ikatete pat le du iparama sawa punu tiap. Bong ipe saua du sokorai, inbe ire rumu ki lo saua tina ngan pono. Yeisa be ki imol a oongoo mai ipot, inbe itaktaka rumu ki tani, ngan le pattu leu be rumu ki tani iduku le imassoroko.”

**Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini Ke Patokongo, Ngan
Le Dook Mulu
(Matu 8:5-13)**

7 ¹Yesu iwete betanga tina ngan pang di tooltool tina a imot, motong la ipa a idu pang malala mai Kapenam. ²Ngan tool atu turana bulbulini ke patokongo, in kapraingi ki yo lono panga mai san i, in matamatenge mai atu ikau le be imata. ³Ngan tool mai tani in ilongo Yesu yo man iyepe i, le nga iwanga di tooltool maimai kidi Yuda pattu be la tiwete pang Yesu a be man ikarata kapraingi ki tani a tinini dook mata mulu ngan. ⁴Tila ye Yesu, motong tiwete panga, inbe timangmang ye nen, “Ai, tool ni tool dook mata san, le dook mata ke be ole kuloni lapau, ⁵yesoo ya ni lono paidi Yuda nga le imot mai san, inbe ya la ire rumu ke gaongo atu pam i.”

⁶Motong la Yesu iye di tooltool tina tila pang ye tool mai ke patokongo tani. Le nga Yesu ipa le ila potai pang ye rumu ke tool tani, inbe tool mai tani, in iwanga di tooltool ki pattu be la tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne, “Tool Mai, tool mai kiam iwangam be man amwete betanga ki pong nen, ‘Dookoot, ke be urata iporong tiap, yesoo au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke be kuman a kulo rumu lono kiau tiap. ⁷Inbe au i akamatau ngan au tool dook mata ke be amala pang yong tiap lapau. Bong be nen ngan kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu. ⁸Awete nen nga, yesoo ayepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tiyepe gurana kiau parmana lapau. Le kumata be awete pang atu nen, “Kula,” ngan ole ila. E be awete pang san nen, “Kuman,” ngan ole iman. E be awete pang kapraingi kiau nen, “Kuyeie urata i,” ngan ole itoo kook a iyeie urata tani.”

⁹Yesu ilongo tina yo tool mai ke patokongo tani iwete nen nga, le tina itakrai, inbe iptak pang ye di tooltool malala mai tina yo titoo nga, inbe iwete pang di nen, “Awete pang nen, au i apuske tool sa ke Isrel itara

lono medana mai mata ben tool i tiap.”¹⁰ Motong la di tooltool tina yo tool mai ke patokongo iwanga di pang Yesu nga, ngan timulu a tila pang rumu ngan tikamata kapraing tani in tinini dook mata mulu oo.

Garup Tap Atu Natunu Imata Le Yesu Ipamaditi Mulu

¹¹Le nga mooloo tiap inbe Yesu ipa a ilo pang ye malala mai atu yo ene Nain i. Ngan di galiunu inbe di tooltool malala mai la tiye tilo nga. ¹²Le nga ilo potai pang ye dada ke koongoo ke malala mai tani, ngan itauarai di tooltool yo tisolo tamoto koskos atu yo imata i, in ke malala tani in lono a be tisi pang diki nga. Ngan tool matene tani, in tinana ipasuiu ya taleu, inbe nintooroo imata le iyei garup tap a iyepe. Le nga di tooltool alunu la tiye garup tani in tipa ke malala lono a tisi nga. ¹³Ngan ye kene yo Tool Mai ikamata garup tani ye in nga, ngan lono panga mai san. Le nga iwete panga nen, “Ai, kutang be.”

¹⁴Motong la ila potai la itoko sasaka ke tool matene tani, le nga di tooltool yo tisola nga, ngan sila tikodo. Inbe Yesu iwete pang tool matene tani nen, “Tamoto koskos, awete pong, kumadit!” ¹⁵Ngan le tamoto koskos tani in imadit le lo iwur, inbe iwetewete. Motong la Yesu ipamule mulu pang ye tinana nga.

¹⁶Ngan le di tooltool malala mai tina tikamata gurana mai ke Maro nen nga, le titakrai ye mai san, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, “Maro koonoo atu yo ene mai in la nookoot nga pombe kataunu kiidi koot i.” Inbe tiyei ne, “Maro isi be si ilon di tooltool ki.” ¹⁷Motong la di tooltool tina, tila tiwete pang di tooltool ye so yo Yesu iyeii a tikamata i, le bingi ki idada le ingaua malala tina ngan le imot yo iken ye tana mai Yudia nga.

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Iwanga Di Galiunu Ru Pang Ye Yesu (Matu 11:2-19)

¹⁸Yowan di galiunu tiwete panga ye so le imot yo Yesu iyei nga. Motong la Yowan tani in iku di galiunu ru a timan, ¹⁹inbe iwete pang di nen, “Kala pang ye Yesu la katoru nen. Kayei ne, ‘I ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye be ole iwanga a isi i, in naii, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?’”

²⁰Di tooltool ru tina tila pombe pang ye Yesu, motong la tiyei ne, “Ai, Yowan yo irriu di tooltool i, in iwangam pong la amman nga. Be man amtorong nen, ong i tool tani yo Maro ipamede betanga ye be ole iwanga a isi i, in naii, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?”

²¹Ye kene tani, in Yesu ikaua urata ye karatanga di tooltool alunu kaiye yo matamatenge ikap di nga. Inbe inganga so sadi ye di tooltool kapala, inbe ikarata di tooltool yo mata kis nga, ngan matadi a tikamata ni mulu. ²²Le nga Yesu iraua betanga ke Yowan di galiunu ru tina nen, “Angru

kamulu a kala ngan kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo nga, inbe ye so yo kakamata ye matamim nga. Kayei ne, ‘Di mata kis tikamata ni mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan tilongo betanga mulu; inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu; inbe di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan tilongo bingi dook mata.’ ²³Ngan tool yo ikamatau ngan itara lono medana pau le imede i, in Maro ole iyei urata dook mata pang le lon ponana ye.”

²⁴Yowan di galiunu ru tina yo iwanga di, ngan timulu a tila, motong la Yesu imadit ye betanga pang di tooltool malala mai tina ye Yowan tani nen. Iyei ne, “Ai, kene yo kala pang ye ni sorrakene nga, ngan be la kakamata soo so? Be la kakamata pi kaini yo muru iwalisi a ila be iman i, too? Tiap. ²⁵Ngan kala nga be la kakamata soo so? Be la kakamata tool atu yo itar moro ki dook mata i, too? Tiap. Di tooltool yo titar moro kidi dook mata ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan tipas le tiyepe rumu mai ke tool mai yo matan kala tana mai kidi, in leu. ²⁶Bong soo so kala nga be la kakamata i? Kala be la kakamata Maro koonoo atu, too? E, ya tani nain. Le nga be awete pang nen, Maro koonoo tani in illos di Maro koonoo kapala yo ke muku nga. ²⁷Ya tani in la Rau ke Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne,

‘Kapalongo! Ole awanga tool atu ke be imuku a ikaua bingi yong.

Inbe ya la be imuku a ikarata dada pong i.’”

²⁸Awete pang nen, kataunu ye di tooltool yo tiyepe tana i nga, ngan sa yo be illoso Yowan, in tiap. Bong ye di tooltool yo Maro matan kala di nga, ngan di le imot le si ye kase mitiap kidi atu, ngan ke be tilloso Yowan.”

²⁹Motong la di tooltool le imot tiye di tooltool ke sodaningi pat tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, le tiyei ne, “Maro i dada ki tarantatu kaiye.” Tiwete nen, yesoo di ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in irriu di oo. ³⁰Bong di Paresi le di kuto maimai ke ger ke Maro, di ngan timalum pang Yowan be irriu di tiap. Le tiwala muridi pang dada dook mata ke Maro yo ipatnai pang di i.

³¹Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Nga ole ayei belei be awete le ananpootoo di tooltool yo nookoot tiyepe nga ye dada kidi nga? Di nga ben di sema tooltool? ³²Di ngan ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi kaningi, inbe koodi pang di diedi kakase kapala nen,

‘Am nga ammai kaur pang a be nen ngan kasiki,

bong lomim pang sianga tiap sa.

E amwou lelang pang a be nen ngan katang,

bong lomim pang tangini tiap lapau sa.’

³³Yowan yo irriu di tooltool i, in isi ngan ikan porong le iyin ran medana tiap. Ngan le kawete mur ye nen, ‘Ai, tool ni so sadi iyepe ye.’ ³⁴Motong Tool Moolmool ke Maro isi ngan ikan be iyin, ngan le kawete mur ye lapau. Kayei ne, ‘Kakamata, tool ni tool mata kaningi inbe tool ke yinungu ran medana sa. Le iye di tooltool ke sodanangi pat le di tooltool ke yeingi noonoo tigaua, inbe tikan be tiyin.’ ³⁵Bong awete pang nen, ole kakamata lo galanga ke Maro ye dada yo be iyeii le itara kanono dook mata ye i.”

Garup Dook Tiap Atu Isalini Yesu Kene

³⁶Ye kene atu in tool atu kidi Paresi ikiui Yesu be lo yaru tikan so rumu ki. Le nga Yesu ilo rumu ke Paresi tani lo yaru tiwurur ye kookoowo ke kaningi so. ³⁷Ngan garup atu ke yeingi noonoo yo iyepe ye malala mai tani lapau i, in ilongo tina yo Yesu ilo ikan so rumu ke Paresi tani nga. Le nga ikaua dap mitiap yo tikarata ye pat sallinene dook mata inbe tipalingi kai surunu kini ki dook mata ilo ye i, in a ilo pang ye rumu ke Paresi tani. ³⁸Ilo, ngan le ikodo ke Yesu murini potai pang ye Yesu kene, inbe itang, le lulunu tomtombe du ingau Yesu kene pono. Motong la garup tani imusmus lulunu tina yo ingau Yesu kene, ngan ye ya taunu kutono raunu, inbe iwarara Yesu kene pono a isom. Motong la ikaua dap yo tipalingi ye kai surunu kini ki dook mata i, in a isalini Yesu kene pono ye.

³⁹Ngan nen le Paresi tani yo ikiui Yesu be lo yaru tikan so i, in ikamata so tani yo garup in iyeii i, le nga lon wetewete nen, “Ona, kumata be tool i Maro koonoo moolmool nga, ngan ole lon galanga ye garup yo itoka i, be i garup belei nga. Inbe ole lon galanga ye ben ya ni garup ke yeingi noonoo.”

⁴⁰Motong la Yesu iwete pang Paresi tani nen, “Simon, au i betanga kiau atu be aweta pong.”

Ngan Simon iyei ne, “Pannoongoo, ngan dook mata, a kuwete betanga kiong in pau.”

⁴¹Motong la Yesu iwete pang a nen, “Tooltool ru nga tikap pat ye tool atu le iyei bun pang di yaru. Ngan atu in ikap pat alunu ben 500, inbe san in ikap pat kasin ben 50. ⁴²Bong di tooltool ru tina ngan taukadi pat yo be tirau bun kidi yo tikap ye tool tani nga. Le nga tool tani lono pang di yaru, le iwete pang di be tirau pat ki ngan be, be dookoot sila ikino. Ngan nen le lom tar be di tooltool ru tina, ngan sei lono mai san moolmool pang tool tani yo tikap pat ye i?”

⁴³Motong la Simon iyei ne, “Au i lok tar be tool la ikap pat alunu a iyei bun pang a bong irau tiap i.”

Ngan Yesu iyei ne, “E, ong in kuwete dook mata.”

⁴⁴Motong la Yesu iportak le matana pang ye garup tani, inbe iwete pang Simon nen, “Kumata garup i lapau? Ase rumu lono kiong, ngan kop

ran pau be angas kek ye tiap. Bong garup i ingas kek pono ye ya taunu lulunu, motong la imusmus ye ya taunu kutono raunu. ⁴⁵Ong i kuwarrau a kusomo pangak pitiap. Bong kene yo ase rumu lono kiong ye le se nookoot nga, ngan garup i iwarara kek a isom. ⁴⁶Ong i kouo kai surunu ke saliningi sa a kusalini kutok ye tiap, bong garup i ikaua so ke saliningi kini ki dook mata la man isalini kek ye i. ⁴⁷Ngan nanga, be awete pong nen, garup i noonoo ki mai san, bong Maro igiri oo, le lono pau mai san. Bong tool yo noonoo ki mai tiap le be Maro igiri i, in ole lono pau mai san mai mata tiap.”

⁴⁸Motong la Yesu iwete pang garup tani nen, “Oo, noonoo kiong ngan Maro igiri oo.”

⁴⁹Le nga tooltool kapala yo tiye tikan so nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, “Tool i, ya tool belei a le iwete be igiri noonoo kidi tooltool nga?”

⁵⁰Motong la Yesu iwete pang garup tani nen, “Ye lom medana yo kutaru pau i, in la le Maro ipamulong ye so dook tiap tani yo be igarungong i nga. Le kula ngan le la kuyepe ye lo silene ke Maro.”

Di Garup Pattu Yo Titoo Yesu Nga

8 ¹Tiyepe kasin, motong la Yesu imadit a ipa a ila ye malala maimai le ye malala kapala a iraiia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Ngan le di galiunu sangaul be ru nga, ngan tiyei ene a tiye tipa. ²Inbe di garup pattu yo muku ngan Yesu inganga di so sadi ye di inbe ikarata di le matamatenge kidi imot nga, ngan di lapau titoo Yesu. Di garup tina ngan atu ene la Madia yo tikiui ene san ye Makdala i. Ya in muku ngan Yesu inganga di so sadi limi be ru ye. ³Inbe Yoana yo Kusa rimana i, in itoo Yesu lapau. Ngan Kusa tani in iyei ben tool kuto mai atu a matan kala rumu ke Erot. Inbe Susana iye di garup kapala lapau la titoo Yesu nga. Di garup tina ngan tikap so kidi tapdi pang Yesu iye di galiunu a tilon di ye lapau.

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kangingi

Lo Kumu Ki I

(*Matiu 13:1-9; Maka 4:1-9*)

⁴Ngan di tamoto malala mai la tipa ye malala maimai kapala a timan le man tigaua. Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, ⁵“Ye kene atu ngan tool ke kapkingi atu in ikap dingding patunu ke kangingi be la igiri kumu ki. Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di tooltool tipa pono, inbe di man yo tiro lang katene ngan tikamata le man tikan. ⁶Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar i, le tisup dook mata a tise, bong mooloo tiap inbe timallai a tiwor, yesoo bong tana tani ke lopo ki in bongarngar le taukan ran. ⁷Inbe dingding patunu kapala ngan imol du

ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap. ⁸Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook le dingding tina kaini atu atu ngan titar kanodi alunu welewele ben 100.”

Yesu ikatte betanga pang di nen a imot, motong la koonoo nen, “Sei tool be talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

⁹Ngan Yesu di galiunu titoru be iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di. ¹⁰Motong la iwete pang di nen, “Muku ngan dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong nookoot nga ya in lon ponana be ipaposi pang a lomim galanga ye dook. Bong di tooltool kapala nga, ngan ole akatte betanga pang di leu. Ngan nanga,

‘Ole tikamata urata ke Maro, bong o ke be tikilala tiap.

Inbe ole tilongo betanga ke Maro, bong o ke be lodi galanga ye punu nga tiap.’^q ”

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Dingding Patunu
(*Matiu 13:18-23; Maka 4:13-20*)

¹¹Motong la Yesu iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di nen, “Dingding patunu tina, ngan ben betanga ke Maro. ¹²Inbe dingding patunu yo imol du dada katene nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong tool kuto mai kidi so sadi iman tina ngan le ikaua betanga tani yo iken lodi in a igutaki ye di. Ngan tina nen le titara lodi medana pang Maro a be nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, in tiap. ¹³Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro le tikauu a lodi ponana ye nga. Bong betanga tina ngan tiparama le imede tiap, ngan nen le titara lodi medana ye mai mata tiap lapau. Yeisa be touanga pombe pang ye di ngan tiyege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro. ¹⁴Inbe dingding patunu yo imol du ooroo kaudangdang lono nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong lodi rru be ole titoo too tiap, yesoo lodi modoko mata ye yepongo kidi ke tana i, inbe balingi le so dook mata kapala yo be tikap a lodi ponana ye nga. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup bong titar kanodi tiap. ¹⁵Bong dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo lodi ken dook mata be tilongo bingi dook mata ke Maro a titara lodi medana ye. Inbe di ngan tikodo le timede ye lo medana kidi lapau. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup a tise le titar kanodi alunu kaiye nga.”

---

^q 8:10 Esai 6:9

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(Maka 4:21-25)

¹⁶Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool sa ke be ilanga sul ki bong, lo ngan be inona lo bor lono a itarkoo tiap. Inbe ole itaru du kookoowoo ke kenongo parmana, tiap lapau. Bong ole ipawoti lo ete, a be nen ngan di tooltool be tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye nunngana. ¹⁷Ngan nanga, so le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke be tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. ¹⁸Ngan ang ngan kin kakawai yang dook a be nen ngan katar talngamim dook a kalongo betanga kiau. Kumata le sei tool be lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole igutak lo galanga kasin yo lon tar be iken ye nga, ngan le iyepe sokorai.”

Yesu Tinana Le Di Taini
(Matiu 12:46-50; Maka 3:31-35)

¹⁹Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini timan be man tikamata. Bong ngan rumu ipon ye di tooltool malala mai, le tisak be tilo rumu lono. ²⁰Le nga tool atu lo iwete pang Yesu nen, “Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi be tikamatong.”

²¹Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo tilongo betanga ke Maro le be titoo nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(Matiu 8:23-27; Maka 4:35-41)

²²Ye kene atu in Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala.” Le nga tiyiri lo ookoo pono, motong la tikooi a tila. ²³Ngan tikooi me pono go, inbe Yesu iken mata. Bong eng mai imadit tina le tiek ipases a ilo ookoo lono, le kasin leu be ookoo kidi imere.

²⁴Le nga di galiunu tina ngan tipoongoo. Tiyei ne, “Tool mai, tool mai, kumadit! Nga be tallede!”

Motong la Yesu imadit tina le iwete katkat pang eng le kokor tina, le taun katen si, inbe ran manini dook mata. ²⁵Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Ai, ngan lomim medana yo be kataru pau i, in la nangai i?”

Bong di galiunu tina titakrai welewele, inbe tatattadai lapau, le di tapdi tiwetewete pang di nen, “Ona tiap! I soo tool nen i a le iwete katkat pang eng le ran ngan le tilongo koonoo nga?”

Yesu Inganga Di So Sadi Budanga Ye Tool Tamoto Atu
(*Matiu 8:28-34; Maka 5:1-20*)

²⁶Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tina ngan tipie ye ookoo kidi a tila le la pombe ye tana mai Gerasa^r yo iken ke ran Galili koonoo kapala i. ²⁷Tila pombe, le nga Yesu ipas ke ookoo pono a idi pang tana, ngan tool ke malala mai tani in atu yo so sadi idiwidiwoo i, in ipot le pot itauaraii. Ya in mukot yege ni nga, ngan ipital touo wam sa yo be iyakala tinini ye, ngan tiap. Inbe iyepe ye rumu siap lapau, bong ipas le iyepe agoro lono kidi matenge leu. ²⁸Yeisa be tool tani in ikamata Yesu, motong la itang le mai, inbe imol du igun turunu Yesu kene punu, inbe koonoo le mai. Iyei ne, “Atoo! Yesu, ong i Maro yo iyepe ete ni, in natunu. Nga soo so be kuyeii pau i? Atorong be kin kop masngana pau be!”

²⁹Ngan koonoo le mai nen, yesoo bong Yesu ipasak pang so sadi tani be ikoo ye tool tani in a isi tana. Ngan kanakana ngan di tooltool kapala tiparama a tipau kene le baene ye ooroo medana, inbe tikodo a matadi kala. Bong so sadi idiwidiwoo le gurana mata le ikupkuprai ooroo medana tina, inbe idada a ila iyepe ye ni yo taukan tooltool i.

³⁰Motong la Yesu itoru nen, “Ong i em sei?”

Ngan iraua betanga ke Yesu nen, “Au i ek la Budanga i.” Ngan iwete nen, yesoo bong so sadi alunu la tiyepe ye tool tani nga. ³¹Ngan di so sadi tina titor tootoo Yesu a timangmang ye nen, “Atoo, kin kungangam a amdu amyepa ye tana gumono yo taukan launu, in be.”

³²Ngan ga budanga mai tisu a tikanen ye kawal atu yo iken potai pang ye di i, in madini. Motong la di so sadi tina titoro Yesu a timangmang ye be imalum pang di a tila la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Ngan le Yesu imalum pang di be tila. ³³Le nga di so sadi tina ngan tipas a tiyege tool tani, inbe tidada a tila le la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Motong di ga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidadup a timmata.

³⁴Le nga di tooltool tina yo matadi kala di ga nga, ngan tikamata so tani in ye matadi. Motong la tidada a tilo lo tikaua bingi pang di tooltool yo tiyepe ye malala maimai inbe ye malala yo kapala ngan lapau. ³⁵Di tooltool tilongo bingi, le nga tidu be du tikamata so tina yo pombe nga. Ngan tidu pompombe pang ye Yesu nga, ngan tikamata tool tani yo so sadi iyege i, in kuton ikaua urata dook mulu, inbe isousou ye sousoungu a iwurur potai pang ye Yesu kene punu nga. Ngan nen le titattadai.

³⁶Motong di tooltool tina yo tikamata Yesu inganga di so sadi ye tool tani nga, ngan tigasa urata tani yo Yesu iyeii panga le tinini dook mata mulu i, in pang di tooltool tina yo tisi nga. ³⁷Ngan di tooltool le imot ke

---

^r 8:26 Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gadara lapau.

tana mai Gerasa tilongo gasanga tina le titattadai welewele, le nga tiwete pang Yesu be ikoo ye ni kidi, inbe ila pang ye ni san mulu.

Motong la Yesu ipas lo ookoo pono a be imulu a ila. ³⁸Bong tool tani yo so sadi ikoo ye i, in itoro Yesu a imangmang ye be imalum panga a nen ngan iye tila.

Bong ngan Yesu imalum panga tiap. Iyei ne, ³⁹“Kumulu a kulo pang ye malala kiong, lo kugasa pang di tooltool ye so dook mata yo Maro iyeii pong i.” Motong la tool tani, in imulu a ilo pang malala mai a lo igasa pang di tooltool ye so tina le imot yo Yesu iyei panga nga.

**Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi
Garup Kase Yo Imata I
(Matiu 9:18-26; Maka 5:21-43)**

⁴⁰Motong la Yesu iyege ni tani, inbe iye di galiunu tiyiri ye ookoo kidi a timulu a tila pang ran koonoo kapala. Ngan le di tooltool malala mai yo titar matadi ye a tinamu nga, ngan tikamata le lodi ponana ye yo imulu a ilong pang ye di nga. ⁴¹Inbe tool atu yo ene Yairus i, in ipa a idu. Ngan ya in tool mai atu yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i. Le nga idu ikamata Yesu, motong la igun turunu du Yesu kene punu, inbe itoru a imangmang ye be yaru tidi pang rumu ki. ⁴²Ngan imangmang ye nen, yesoo bong Yairus tani in natunu garup ataleu, inbe rai ki sangaul be ru leu, bong matamatenge mai ikauu le be imata. Motong la Yesu ipa a be idi pang ye rumu ke tool tani, ngan le di tooltool malala mai tina ngan titoo lapau le tiparlokoloko. ⁴³Ngan garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in iyepe lapau.^s Bong tool sa be ikamata a iloni, a nen ngan ikarata le tinini dook mata mulu, ngan tiap. ⁴⁴Motong la garup tani in ipa ke Yesu murini le isulmaia baene la itoko sousoungu matolene ke Yesu, in matana. Yeisa be iyei nen, ngan le pattu leu be rara mooloo tani in imot ye le iwodowodo dook mata.

⁴⁵Motong la Yesu itor di nen, “Ai, sei itokau i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tipataukala, motong la Pita iyei ne, “Tool mai, di tooltool malala mai san la tigaliu ong le tiparlokoloko nga.”

⁴⁶Bong ngan Yesu iyei ne, “Tool atu la itokau i, le ayetai ben gurana kiau kasin ilungmai au oo.”

⁴⁷Motong la garup tani in lon tar nen o ke be itarkoo tiap. Le nga itattadai, inbe itangarur a iman tina le igun turunu du Yesu kene punu, inbe iwete pang di tooltool tina ngan le imot ye soo so a le itoko Yesu, ngan le pattu leu be tinini dook mata mulu ye i.

---

^s 8:43 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono i nga. Ngan betanga tani in nen: Ngan garup tani in ikatte pat ki le imot yo be iyimi di tooltool ke bar a be tiloni a tinini dook mata mulu nga.

⁴⁸Motong la Yesu iwete panga nen, “Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i. Le kula ngan le la kuyepe ye lo silene ke Maro.”

⁴⁹Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe tool atu ipa ye rumu ke Yairus a ipot pombe. Le nga iwete pang Yairus nen, “Atoo, natum garup in imata oo. Le kin kuporo pannoongoo in be idi mulu be.”

⁵⁰Yesu ilongo betanga tina yo tool tani in iwete nga, le nga iwete pang Yairus nen, “Kin kutattadai be, bong kuparama lo medana yo kutaru pau in le imede, ngan natum ole imadit mulu.”

⁵¹Yesu iwete nen a imot, motong la kene yo tipa le di pombe rumu ke Yairus tani nga, ngan ilele di tooltool be titoo a tilo rumu lono be. Le ikaua Pita ye Yowan ye Yemis inbe garup kase tani in tamana le tinana leu, la iye di tilo rumu lono nga. ⁵²Tilo ngan di tooltool le imot yo tiyepa rumu nga, ngan titangtang inbe tiwou aisor. Motong la Yesu iwete pang di a ilele di nen, “Katang dookoot! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu.”

⁵³Ngan nen le di tooltool tina tingeleraia Yesu ye yo iwete nen nga, yesoo lodi galanga nen, garup kase in imata oo. ⁵⁴Motong la Yesu itoko garup kase tani in baene, inbe koonoo panga nen, “Natuk, kumadit.”

⁵⁵Le nga garup kase tani in imaur mulu le tina pattu leu be imadit le lo ikodo. Motong la Yesu iwete pang tamana le tinana be tikap so panga a ikan. ⁵⁶Ngan garup kase tani in tamana le tinana tikamata yo imadit mulu nga, le tina titakrai. Bong ngan Yesu ilele di be kin tiwete pang tool sa ye so yo pombe, in be.

Yesu Ikap Urata Pang Di Aposol Ki Yo Sangaul Be Ru Nga (Matiu 10:5-15; Maka 6:7-13)

9 ¹Ye kene atu ngan Yesu ikiu di aposol ki tina yo sangaul be ru nga man tigaua, motong la ikap gurana pang di, inbe imalum pang di be tila la tiyei urata nga, ngan ole gurana kidi ke be tinganga di so sadi ye di tooltool, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu. ²Inbe iwanga di be tila la tiraia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ye i, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu. ³Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kin kap so sa ye panga kiang be. Le so ben toto ke panga le depe, inbe porong le pat, ngan kin kakap be. Inbe kakap sokorai lonloningi kiang san mulu be. ⁴Ngan kapa le lo pombe ye malala atu le soo rumu tikauu pang be kayepe ye nga, ngan kayepe ye rumu tani in leu, le lo lal yo be kamadit a kayege malala mai tani in. ⁵Bong kumata be kala ye malala atu le di tooltool ki lodi be tikau ang tiap nga, ngan ye kene yo be kayege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemim sila ikino, a be nen ngan iyei ben tarkilanga pang di ye

dada dook tiap kidi yo tiyeii pang i.”⁶ Motong la di aposol tina ngan tipa a tila ye malala in le ngan tila ye malala san a tiraia bingi dook mata pang di tooltool, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

Erot Lono Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 14:1-12; Maka 6:14-29)

⁷Ngan Erot, tool kuto mai yo matan kala tana mai Galili i, in ilongo bingi ke so tina le imot yo Yesu iyei nga, ngan le lon gurrungu, yesoo di tooltool kapala ngan tiwete be Yowan ke rriungu di tooltool tani yo imata koot i, in la o imadit mulu a iyepe i. ⁸Ngan di kapala tiwete be o Ilia la pombe mulu i, inbe di kapala ngan tiwete be o Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan atu la imadit mulu i. ⁹Bong ngan Erot iparu longono betanga yo tiwete ye Yesu nen nga, le nga iyei ne, “Tiap, Yowan tani, in akurutu gurini oo. Bong i sei tool alongo bingi ki nen i?” Ngan Erot lono be le ikamata Yesu matana pa a nen ngan ikilla.

Yesu Ipankan Di Tooltool Alunu Ben 5,000

(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Yowan 6:1-14)

¹⁰Di aposol ke Yesu yo iwanga di a tila nga, ngan timulumulu a timan pompombe pang ye, le nga tigasa urata kidi yo la tiyei, ngan pang Yesu. Motong la Yesu ikap di a tiyege di tooltool kapala, inbe iye di leu tila pang ye malala mai atu yo ene Betsaida i. ¹¹Bong ngan di tooltool malala mai tina ngan lodi galanga yo be Yesu ila pang ye malala tani in nga, le nga titoo lapau a tila. Tila pompombe a Yesu ikamata di, ngan le lon ponana, motong la iwetewete pang di ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ye i, inbe ikarata di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

¹²Yesu ipatomonai di tooltool malala mai tina le le du rrai. Motong la di aposol ki tina yo sangaul be ru nga, ngan timan pang ye man tiyei ne, “Tool Mai, ni yo tayepe ye i, i ni balim sa. Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a be nen ngan la tisere kaningi le rumu ke kenongo ye nga.”

¹³Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tiap! Ole ang tapmim kakap so pang di a tikan.”

Ngan di galiunu tiraua betanga ki nen, “Ona tiap! Di tooltool nga alunu san. Inbe porong kiam nga dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu. Bong lom belei, be la amyimi kaningi sa mulu pang di tooltool malala mai nga man tikan, too?”

¹⁴(Ngan di tooltool tina, ngan tikinkat di tamoto leu ngan ben 5,000). Motong la Yesu iwete pang di galiunu be tipatar di tooltool tina ye budanga atu le di tooltool sangaul limi ngan tiyepe ye budanga atu.

¹⁵Le nga di galiunu tina tipatar di tooltool tina le tiwur ben tina yo Yesu iwete nga. ¹⁶Motong la Yesu ikap porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe itada a matan lo pang ye malala ke Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu be timalimi di tooltool tina ye a tikan. ¹⁷Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi sung dook. Motong la di galiunu tiwinoko kaningi naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon.

Pita Ipaposo Yesu Be Ya In Kirisi

(Matiu 16:13-19; Maka 8:27-29)

¹⁸Ye kene atu in Yesu ya taleu iyepe a ipatarau nga, ngan di galiunu tina ngan tiyepe lapau. Le nga itor di nen, “Ai, di tooltool malala mai nga tiwete be au i sei?”

¹⁹Ngan di galiunu tiyei ne, “Di tooltool kapala tiwete be ong in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala tiwete be ong in Ilia. Inbe di tooltool kapala tiwete be ong in Maro koonoo atu yo ke mukot nga, ngan atu la o imadit mulu i.”

²⁰Motong la Yesu itor di mulu nen, “Ngan ang tapmim nga, kawete be au i sei?”

Ngan Pita iraua betanga ki nen, “Ong in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap tani yo be igarung di i.”

²¹Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu tina a iso lodi be kin tigasagasa pang di tooltool kapala be.

Yesu Iwete Be Ole Imata Lo Ngan Be Imadit Mulu

(Matiu 16:20-28; Maka 8:30-9:1)

²²Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Tool Moolmool ke Maro ole isolo moonoo le masngana alunu kaiye. Inbe di tooltool maimai kidi Yuda tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan ole tiwala muridi panga, inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

²³Motong la iwete pang di galiunu tina le imot nen, “Kumata tool atu lono be man itoo au nga, ngan ya taunu irautoo le du iyepe lopo, inbe kanakana ngan ikooro kai palasingi ki a itoo au. ²⁴Yesoo, sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe irai tinini le imot be iyei urata kiau i, in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ²⁵Le kakamata, tool be iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan be imata a ila nga, ngan ole balingi

tina ngan iloni belei? ²⁶Inbe kumata sei tool be moomoonoo yau, inbe moomoonoo ye betanga kiau le ipataukala ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan ye kene yo be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye i, in ole moomoonoo ye tool tani lapau. Ya in ole ipa ye nunngana, inbe ye Tamana iye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ya taunu ngan nunngadi lapau a isi nga, bong ye kene tani ole moomoonoo ye di tooltool yo muku ngan moomoodi ye nga. ²⁷Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo nookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao, inbe tikamata dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole pombe mallangana.”

Yesu Tinini Ipalele

(Matiu 17:1-8; Maka 9:2-8)

²⁸Tiyepe le lo so ben ke limi be tol iman a ila, motong la ikaua Pita iye Yowan inbe Yemis a iye di tilo pang kawal be lo di leu tiyepo nango, a nen ngan ipatarau. ²⁹Le nga ye kene yo Yesu ipatarau ye in nga, ngan matan palele, inbe sousoungu le wam ki nga ikoko le ikoko welewele dawa ben kili itai nga. ³⁰Inbe mooloo tiap be di Maro koonoo ru yo Mose iye Ilia nga, ngan pombe pang ye Yesu a tiye tiwetewete. ³¹Di ngan tipa ye Maro nunngana la tisi be si tiye Yesu tiwetewete ye betanga yo Maro ikarata be Yesu ole imata Yerusalem, lo ngan iyege tana i a be ilo nga. ³²Ngan Pita iye di diene ru nga, ngan matadi gei dook tiap le nga titure. Bong yeisa be kene yo di tol titakrai a timadit ye in nga, ngan tikamata Yesu nunngana, inbe suru tina yo tiye tikododo nga. ³³Le nga ye kene yo Mose ye Ilia tina ngan be tiyege Yesu a tilo, motong la Pita iwete panga nen, “Tool Mai, nga dook mata ke be idi nga tayepe nanga. Le kumalum pam, a be nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.” (Ngan Pita isere betanga yo be iweta i, ngan la le iwete sokorai nen nga.)

³⁴Pita iwetewete pang Yesu go, inbe eng tene isi le si rur ki iloko la podi, le di galiunu tina ngan titattadai ye yo eng tene isi le si iloko la podi nga. ³⁵Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, “Tool in au natuk yo apootoo be iyei urata kiau i. Le kalongo betanga yo be iwete pang nga!”

³⁶Ngan tool tani in kalngana iwete nen a imot, motong la di galiunu tina be matadi sarai ngan tikamata Yesu ataleu la ikododo i. Le nga ye kene yo be timulu ke kawal a tidu ye in nga, ngan di galiunu di tapdi tipataukala betanga le tigasagasa pang tool sa ye so tina yo tikamata, ngan tiap.

Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Kase Atu

(Matiu 17:14-18; Maka 9:14-27)

³⁷Yesu iye di galiunu tol tina tiyepo le bongbongini ki, motong la tipa ke kawal a tisi, ngan le di tooltool malala mai tipa a timan titaurari di

dada. ³⁸Ngan tool atu yo ipa kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in koonoo pang Yesu nen, “Atoo, Pannoongoo, atorong be kulonau a kumata natuk tamoto ni ngan, yesoo bong ni natuk ataleu tani nani. ³⁹Ngan kanakana nga be so sadi idiwidiwoo nga, ngan ole palbe leu be isulukat a ikatte du tana, inbe isodangadanga a ngoon sian du. Ngan nen le so sadi tani in igarungu tinini le ke be ikoo ye pitiap yege. ⁴⁰Ngan la aman be man ator di galium nga be tinganga so sadi ye, bong ngan ke be tiloni tiap.”

⁴¹Motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan katara lomim le imede ye Maro tiap, bong lomim kap dada dook tiap alunu san. Nga ole ke pi mulu be nen ngan ayang tayepe inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga?” Motong la iwete pang tool tani nen, “Oo, kouo natum in a iman yau me e ni.”

⁴²Motong la be ikaua kase tani a iman pang ye Yesu, ngan so sadi tani in idiwidiwoo a ikatte du tana le isodangadanga, inbe ngoon sian du. Bong ngan Yesu ipasak pang so sadi tani a inganga, inbe ikarata kase tani in le tinini dook mata mulu. Motong la ipamule pang ye tamana mulu. ⁴³Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tiyepa nga, ngan titakrai, yesoo bong tikamata ben gurana ke Maro in mai san ye yo ikarata kase tamoto tani in nga.

Ye kene tani yo di malala mai tina ngan tikamata so le imot yo Yesu iyei nga le nga titakrai a lodi kaua urata ye go nga, ngan Yesu iwete pang di galiunu nen, ⁴⁴“Katar talngamim dook ye betanga kiau a kalongo. Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi.” ⁴⁵Bong betanga ke Yesu yo iwete nga, ngan di galiunu lodi galanga ye tiap. Inbe betanga tina ngan punu iken mallangana pang di ke be lodi galanga ye tiap lapau. Bong ngan di galiunu tina ngan titattadai be titoru ye soo so yo iwetewete ye nga.

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Be Iyei Mai Pang Di I
(*Matu 17:22-23; Maka 9:30-32*)

⁴⁶Motong ye kene atu in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiwetewete a tiparsu ye sei tool be iyei kuto mai a imuku pang di i. ⁴⁷Ngan Yesu lon galanga ye betanga tina yo tiparsu ye a ikenen lodi ngan oo. Le nga ikaua tool kase mai tiap atu a iman ipatokode gisini. ⁴⁸Inbe iwete pang di nen, “Kumata sei tool be lon tutau le ikaua kase mitiap yo nen in a iloni nga, ngan ya in ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei tool be ikau au a ilonau nga, ngan ya in ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau. Yesoo, sei tool yo ya taunu irautoo le idu lopo ye di diene kapala nga le imot i, in ya la be Maro ikamata ben ene mai i.”

⁴⁹Yowan ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, motong la iyei ne, “Tool mai, amkamata tool atu in ipootoo em, inbe inganga di so sadi ye. Le

amkapye be amwete panga a amlele, yesoo ya in iyepe ye budanga kiidi tiap.”

⁵⁰Ngan Yesu iwete pang Yowan nen, “Tiap, kin kalele be! Yesoo, tool yo iyei koi pang tiap i, in ben tool kiang.”

Di Samaria Tikadono Yesu

⁵¹Ngan lal tani yo Maro itaru be ikaua Yesu a ilo pang ye malala ki i, in iman potai oo. Le nga Yesu igaua lono le atu be ole ilo pang malala mai Yerusalem. ⁵²Motong la iwanga di tooltool pattu yo be timuku a lo tipare so panga nga, ngan a tilo pang ye malala atu kidi Samaria. ⁵³Bong ngan di tooltool ke malala tani in lodi be tikaua Yesu a ilo rumu kidi tiap, yesoo lodi galanga nen nga be ilo pang Yerusalem. ⁵⁴Le nga di galiunu ru tina yo Yemis ye Yowan nga, ngan tikamata dada dook tiap yo di Samaria tiyeii pang Yesu i, motong la yaru tiwete panga nen, “Tool mai, nga lom belei, be koomam a ei ipa ke malala ke Maro a isi si igarung di tooltool nga, too?” ⁵⁵Bong ngan Yesu ilalele a ipasak pang di yaru.^t ⁵⁶Motong la tipa mulu a tila pang ye malala san nga.

Yesu Iwetewete Ye Dada Yo Be Tatoo Ye I

(*Matiu 8:19-22*)

⁵⁷Yesu iye di galiunu tipa dada go, inbe tool atu iwete panga nen, “Au i ole atoo ong ye ni nangai yo be kupa pang ye nga.”

⁵⁸Motong la Yesu iwete panga nen, “Di gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo, inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in taukan ni yo be iken a imaryoo ye i.”

⁵⁹Motong la Yesu iwete pang tool san mulu nen, “Ai, kuman kutoo au.” Bong ngan tool tani iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, nga dook mata, bong ole kumalum pau a la akelmaia tamak muku ngan, lo ngan be man atoo ong.”

⁶⁰Ngan Yesu iwete panga nen, “Di tooltool yo titoo Maro tiap le tiyepe dawa ben di tooltool matedi nga, ngan ole di tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot nga. Bong ong in kula a la kuraia bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i.”

⁶¹Motong la tool san mulu iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, au i lok be atoo ong. Bong kulkulunu ngan ole kumalum pau a amulu la akamata di sokak, inbe aye di amwetewete a atoko baedi ngan.”

---

^t 9:55 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 55 le 56 nga. Ngan betanga tani in nen: Ang nga lomim galanga ye dada ke Maro Amunu yo be katoo i, in tiap, yesoo bong Tool Moolmool ke Maro isi be si igarung di tooltool ye yepongo kidi tiap, bong isi be si ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

⁶²Motong la Yesu iwete panga nen, “Tool atu be itoko pie ye ookoo ki, bong kanakana ngan ilalele pang mur nga, ngan o iyei urata dook tiap. Ngan gaongo leu, kumata le tool atu be itoo au, bong kanakana ngan lono mulumulu ye so ki ke tana i nga, ngan ya in tool dook mata ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap lapau.”

Yesu Iwanga Di Tooltool 72 A Tila Ye Urata

10 ¹Ngan tiyepe, motong la Yesu ipootoo di tooltool 72 mulu a ikap urata pang di, motong la ipatar di le di ru ru, inbe iwanga di be timuku a tila pang ye malala maimai le malala kakase kapala yo lono be ole ipa pang ye nga. ²Inbe iwete pang di nen, “Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo be tikap a tiwinoko nga, ngan alunu tiap. Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai yo kumu taunu i, a be nen ngan iwanga di tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi kanono a tiwinoko. ³Ngan nen be kala! Bong lomim tut, au i awangang a kala nga, ngan ole la kayei ben di sipsip natunu yo tiyepe kataunu ye di gaunu gok nga. ⁴Bong kin lomim ru ye so kapala yo be kakap ngan be. Le so ben pat le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemim ngan o ke be kakap a kapa ye tiap. Inbe di tooltool yo be katauarai di dada nga, ngan kin kakodo a kawete lo ponana kiang pang di be.

⁵“Ye kene yo be kapa le la pombe ye malala atu, le be tikau ang a titarang ye rumu atu nga, ngan kulkulunu ngan ole kawete pang di tooltool yo tiyepe ye rumu tani, ngan nen. Kayei ne, ‘Lo silene ke Maro iken yang.’ ⁶Le kumata be tool dook mata ke lo silene sa be iyepe ye rumu in nga, ngan ole betanga kiang dook mata tani in la iyepe ye. Bong kumata be tool yo iyepe ye rumu in tool dook mata ke lo silene tiap nga, ngan betanga dook mata kiang tani, in ole imulu a iman pang yang. ⁷Ngan nen le kayepe so ye rumu tani in, le kin kapa a kala ye rumu kapala be. Inbe kaningi le ran yo be tikap pang nga ngan kapas le kakan be kayin leu, yesoo kumata le be tool iyei urata nga, ngan la be ikap so ye urata kootoonoo ki nga.

⁸“Ye kene yo kapa le la pombe ye malala mai atu le be di tooltool ki lodi ponana yang, inbe tikau ang nga, ngan kapas le kakan kaningi yo be tikap pang ngan leu. ⁹Ngan urata yo be kayeii ye malala tani in nen: kakarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu, inbe kakaua bingi dook mata pang di a kayei ne, ‘Mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana pang yang.’ ¹⁰Bong ye kene yo be kapa le la pombe ye malala mai atu, le be di tooltool ki lodi ponana yang inbe tikau ang tiap nga, ngan kadu kakodo dada katene ke malala tani, inbe kawete pang di nen, ¹¹‘Gauru ke malala kiang yo ingaungau kemam nga, ngan la be amtaurai

mulu du tana nga, a nen ngan ipaposang ye dada dook tiap kiang yo kayeii pam i. Bong lomim galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.’¹² Awete pang nen, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke malala tani in ye urata moonoo dook tiap ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap yo be pombe pang di tooltool ke malala mai Sodom i.”

**Yesu Iwete Be Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Tiap Nga, Ngan
Tikamata Di Dook
(Matiu 11:20-24)**

¹³Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ato! Ang di tooltool ke malala mai Korasin le Betsaida nga, kin kakamatang dook leu. Nga yo be tool sa ilo malala mai Taia le Saidon lo iyei mos yo dawa ben ayei ye malala kiang nga, ngan matin nga le di tooltool ke Taia le Saidon tiportak lodi mukot ye noonoo kidi yo tiyei nga, inbe tipital wam pirara a tiwurur kua punu a be nen ngan tipapos lo modoko kidi. ¹⁴Bong ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai ang di tooltool ke Korasin le Betsaida ngan ye urata moonoo dook tiap ki taunu le ole illoso urata dook tiap masngana yo be pombe pang di tooltool ke Taia le Saidon i. ¹⁵Inbe ang di tooltool ke malala mai Kapenam nga lomim tar belei, ole Maro iyitmakang le kalo meneng lang katene ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu meneng lopo ni, ye ni kidi matenge.”

¹⁶Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina ngan mulu nen, “Sei tool be ilongo betanga kiang a itoo nga, ngan ya in itoo betanga kiau. E sei tool be iwala murini pang nga, ngan ya in iwala murini pau lapau. E sei tool be iwala murini pau nga, ngan ya in iwala murini pang Maro yo iwangau a asi i.”

Di Tooltool 72 Tina Ngan Timulu A Timan

¹⁷Tiyepe a ke alunu iman a ila, motong la di tooltool 72 tina yo Yesu iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan. Ngan lodi ponana kaiye ye urata kidi yo la tiyei nga, le nga man tigasa pang Yesu a tiyei ne, “Tool Mai, ampootoo em be amnganga di so sadi ye nga, ngan le titoo koomam lapau.”

¹⁸Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Akamata tool dook tiap, Satan, imol ke lang katene a isi dawa ben kili itai nga. ¹⁹Ngan kalongo. Au i awonai gurana kiau pang be la kayirtoo di moto le di so ben dongo tinana yo be tigarung di tooltool nga, inbe gurana kiang mai le kallos di koi kiang, le so sa yo ke be igarungang, ngan tiap. ²⁰Bong kin lomim ponana ye yo di so sadi tilongo betanga kiang a titoo koomim, ngan be.

Bong be nen ngan lomim ponana ye yo Maro iwodo emim ilo ye rau yo iken ye malala ki ni nga.”

Yesu Lon Ponana Le Ipatarau Pang Maro

(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

²¹Ye kene tani in, Maro Amunu Silene ipapono Yesu le lon ponana kaiye, le nga iyei ne, “Tamak, ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tiyepe le dawa ben di kakase nga. Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen.”

²²Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina mulu nen, “So le imot nga Tamak la itar lo baek i. Ngan tool sa yo be lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana ya taleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo be lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu ya taleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono be ipatnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la be lodi galanga ye Tamana tani in nga.”

²³Motong la Yesu iptak pang ye di galiunu a be iwete pang di leu, ngan iwete nen, “Maro iyei urata dook mata pang ang tooltool yo kakamata so tina yo ayei nga. ²⁴Awete pang nen, di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana nga, ngan tiye di Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan lodi be tikamata so ben yo nookoot ngan ang kakamata nga, bong ngan le tikamata touo siap. Inbe lodi be tilongo betanga ben yo nookoot ngan ang kalongo nga, bong ngan le tilongo touo siap lapau.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Ke Samaria Yo Iyei Dada Dook Mata I

²⁵Motong la tool kuto mai atu yo lon galanga mata ye ger ke Maro i, in imadit lo ikodo a be nen ngan itouo Yesu ye betanga. Le nga itoru nen, “Pannoongoo, nga ole ayei belei be akaua yepongo dook mata yo taukan motingi i?”

²⁶Motong la Yesu iraua torungu ki nen, “Rau yo tiwodo ger ke Maro ye i, in kukinkati ngan iwete belei?”

²⁷Motong tool kuto mai tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Ger ke Maro iwete nen, ‘Lomim pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomim le tinimim ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.’” Inbe ger san yo itoo i, in nen, ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’”

²⁸Motong la Yesu iwete panga nen, “Ong in kuraua betanga kiau dook mata san. Le kumata be kuyei nen nga, ngan la be kouo yepongo dook mata yo takan motingi in nga.”

---

^u 10:27 Ger 6:5   ^v 10:27 Urata ke Paroranga So 19:18

²⁹Bong tool kuto mai tani ke ger ke Maro in lono nen, be ya in ikapsap touo ye ger ke Maro siap, le nga itoro Yesu nen. Iyei ne, “Ai, ngan di sema diek kuwete ye di be ayei dada nen pang di nga?”

³⁰Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ye kene atu ngan tool atu kidi Yuda ipa ke Yerusalem a be idu pang Yeriko. Ngan di tooltool ke pinnau titokolani a tikap lonloningi ipa ye so ki le imot, inbe tirauu tirauu le dook tiap yege, le imata kapalak sila ikino dada katene, inbe tikoo a tila. ³¹Ye kene tani in tool atu ke paroranga so pang Maro itoo dada tani in a be idu lapau, ngan ikamata. Le nga ipa yis ye la itoo dada gigini san a idu. ³²Ngan gaongo leu, tool atu yo ipa ye rara ke Liwi in itoo dada tani a be idu ngan ikamata tool tani yo ikenen dada katene nga, le nga ipa yis ye lapau la itoo dada gigini san a idu. ³³Bong tool atu ke Samaria in itoo dada tani a be isi ngan le si pombe ye ni yo tool tani in ikenen ye i, ngan ikamata yo imasingi a ikenen nga, le nga lono panga. ³⁴Motong la ipa le ila potai ye la ikamata moonoongoo ki tina, le nga ititi ran medana ipa ye kai olip surunu ilo ye, inbe isarrak wam a ipau moonoongoo tina ye. Motong la ipamaditi a iyitmaki lo iwur asara ki ke solanga di tooltool yo ene donki in pono, inbe ipayira ye la itaru ye rumu atu kidi lowo, inbe yaru tiyepe a matan kala. ³⁵Tiyepe a bongbongini ki, motong la ikap pat silba ru la ikap pang rumu taunu, inbe iwete panga nen, ‘Nga ole matam kala tool i dook, bong kumata be kotte pat kiong sa mulu ye nga, ngan amulu a aman lo ngan be kuwete pau a nen ngan arau pat kiong tina.’”

³⁶Motong Yesu titoro tool kuto mai tani ke ger ke Maro in nen, “Ngan lom tar belei ye di tooltool tol tina nga? Sei tool ikamata tool tani yo di tooltool ke pinnau tirauu i, in le iyei ben ene moolmool i?”

³⁷Motong la kuto mai ke ger tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Tool yo lono panga le iloni dook mata i.”

Motong la Yesu iyei ne, “Kula ngan kuyei dada gaongo leu nen pang di diem lapau.”

Yesu Iyepe Ye Rumu Ke Mata Ye Madia

³⁸Yesu iye di galiunu tina tipa a tila, ngan le la pombe ye malala atu. Ngan garup atu yo ene Mata i, in ikamata Yesu, le nga ikauu a ilo rumu ki. ³⁹Ngan Mata tani in taini garup atu, ene la Madia i. Ya in ikamata Yesu nen nga, le nga iman iwur potai pang ye, inbe itar talngana a ilongo betanga ke soo so yo iwetewete ye nga. ⁴⁰Bong Mata tani in itu ye dawaingi le karatanga kaningi yo be tiye Yesu tikan nga, le nga ila la iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, ngan lom pau yo taik i iyegau a iman be au taleu ayei urata mai nga lapau, too? Kuwete panga a iman man ilonau ye urata pa.”

⁴¹Bong ngan Tool Mai iraua betanga ki nen, “Mata, Mata, akamatong ngan lom modoko ye so matana matana alunu san. ⁴²Bong so dook mata

ataleu yo be kakauu ngan ilonang i, in la taim Madia lono panga mai mata le ikauu oo. Le o ke be takauu a tagutaki ye tiap.”

Yesu Ipatomonai Di Galiunu Ye Dada Ke Pataraungu

(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

11 ¹Ye kene atu in Yesu iyepe ye ni atu, inbe ipatarau. Le nga ipatarau a imot, motong la di galiunu tina ngan atu iwete panga nen, “Tool Mai, kupatomonai am ye dada ke pataraungu dawa ben yo muku ngan Yowan ipatomonai di galiunu nga.”

²Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kene yo be kapatarau ye in nga, ngan kawete nen. Kayei ne,

‘Tamamam, ampatarau pong nen,
be di tooltool nga le imot tiporonaia em,
inbe kusi a si matam kalam am le imot.

³Inbe kaningi yo ke ke tina atu atu nga, ngan kop pam.

⁴Inbe kugiri noonoo kiam,

yesoo am nga ole amgiri noonoo kidi diemam yo tiyei pam, ngan lapau.

Inbe kupasongosongam le kin amkapsap ye dada dook tiap ke touanga be.”

⁵Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ang tina ngan atu, be bong kataunu lo ngan ila rumu ke tool ki la ipoongoo a iwete panga nen. Iyei ne, ‘Tool kiau, au i lok be kop porong dukumu tol pau. ⁶Yesoo, tool kiau atu ipa ye dada mooloo la le man pombe rumu kiau nga. Bong ngan au i taukak kaningi yo be akauu panga a ikani i.’ ⁷Motong la tool tani yo iyepe rumu lono in iraua betanga ki nen, ‘Ai, kin kupadingau be. Ngan dada ke rumu in apamede le imede, inbe aye rimak le di natuk nga be amken mata sa. Le o ke be amadit a akap so pong tiap.’ ⁸Ngan awete pang nen, tool tani, in rumu tamana tani, in ya tool ki, bong le ke be imadit a ikap porong panga tiap. Bong tina ene tani in taukan moomoonoo ye yo ipame torungu rumu tamana tani mata ye porong nga, le ole imadit a ikap so tina le imot panga. ⁹Le awete pang nen, kumata be katoro Maro ye so be ikap pang nga, ngan ole ikap pang. Inbe kumata le kasere so nga, ngan ole ilonang le kapuske. Inbe kumata be kapitpiti dada nga, ngan Maro ole iso dada pang. ¹⁰Ngan nen, yesoo di tooltool le imot yo tipatarau a titoro Maro be ikap so pang di nga, ngan ole tikap so tina. Inbe di tooltool le imot yo tisere so nga, ngan ole ilon di le tipuske. Inbe di tooltool le imot yo tipitpiti dada nga, ngan ole Maro iso dada pang di. ¹¹Ngan ang di kakase tamadi ngan atu be natunu itoru be ikap i panga nga, ngan ole ikaua moto panga, too? Tiap! ¹²Too, be natunu itoru be ikaua man natunu katalungana panga nga, ngan ole ikaua dongo tinana panga, too? Tiap yege! ¹³Ngan ang di kakase tamadi ngan dada kiang yo kayei ngan dook tiap, bong lomim galanga ye dada yo be kakap so dook

mata leu pang di natumim a kalon di ye i. Ngan nanga, Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in illosang ye dada dook mata ki yo iyei nga, le ole ikaua Amunu Silene pang di sema tooltool yo be titoru ye nga.”

Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu

(Matiu 12:22-30; Maka 3:20-27)

¹⁴Ngan tool atu in so sadi iyepe ye a iyeii le koon moo ye betebetanga le ke be iwetewete tiap. Motong la Yesu inganga so sadi tani in ye a ikoo le koon marra a iwetewete mulu. Ngan nen le di tooltool malala mai tikamata tina yo iwetewete mulu nga, le titakrai. ¹⁵Bong ngan di tooltool kapala tiyei ne, “Ai, tool in inganga di so sadi ye gurana ke tool kuto mai kidi so sadi yo ene Belsebul i.” ¹⁶Inbe di kapala ngan tikapye be titouo Yesu, le nga titoru be iyeie mos sa a iyei ben tarkilanga panga be tikamata, a nen ngan lodi galanga ben gurana yo iyei urata ye nga, ngan ipa ye Maro.

¹⁷Ngan Yesu ikamata di tina yo lodi kaua urata nen nga, le nga iwete pang di nen, “Kumata be di tooltool ke tana mai atu be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole di tapdi tigarung di. Inbe kumata be rara atu yo tiyepe ye rumu atu nga, ngan be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole di le imot tilledi. ¹⁸Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata be di tooltool ki be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole Satan tani in ikodo le imede belei? Ngan awete nen, yesoo ang ngan kawete mur yau be Belsebul la ikap gurana ki pau be anganga di so sadi ye i. ¹⁹Ngan kumata betanga yo kawete ngan moolmool be au i anganga di so sadi ye gurana ke Belsebul nga, ngan sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di so sadi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen le urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo kawete pau nga, ngan kallung ye. ²⁰Bong kumata be Maro ya taunu la ikaua gurana ki pau a anganga di so sadi ye in nga, ngan ole lomim galanga nen; dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ya la pombe a iken mallangana pang i.

²¹“Ngan tool turana bulbulini atu be ipare dawa ki dook inbe ikodokala rumu ki nga, ngan ole so ki iken dook mata. ²²Bong kumata be tool san yo gurana ki mai mata le ke be illoso ene i, in iman le irauu nga, ngan ole ikap dawa le so ki ke patokongo tina yo ikodokala rumu ki ye nga, inbe lo ikap so ke tool tani le imot a imalimi pang di diene. ²³“Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben koi kiau. Inbe tool yo ilonau a be aye amgaua di tooltool pang Maro tiap i, in dawa ben tool yo be inganga di tooltool a tikoo ye Maro i.”

So Sadi Imulukala Tool Tani Mulu

(Matiu 12:43-45)

²⁴Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata so sadi be ipas ye tool atu lono nga, ngan ole la ipa ye ni sorrakene a matan sarsarai ye ni dook

mata yo be iyepe ye i. Bong kumata be matan sarai le ikamata ni sa dook be iyepe ye tiap nga, ngan ole iyei ne, 'Au i nga ole amulukala rumu kiau yo muku ngan ayege i.' ²⁵Ngan kene yo imulu a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu tani in tisoraii le igalanga, inbe so yo iken rumu lono nga iken dook mata ye nene. ²⁶Motong la so sadi tani in imulu la iwete pang di diene limi be ru yo tillosi ye yeingi dada dook tiap nga, ngan be tiyei ene a tiye tila pang ye rumu tani be la tiyepe ye. Awete pang nen, muku ngan tool tani in yepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong yo nookoot nga yepongo ki dook tiap le dook tiap ki taunu."

Di Sema Tooltool Be Lodi Ponana Nga

²⁷Ye kene tani yo Yesu iwetewete betanga tina ngan pang di nga, ngan di tooltool malala mai man tigaua lapau, le nga garup atu yo iyepe kataunu ye di i, in iyiti koonoo inbe iyei ne, "Tinam yo ipasui ong inbe iyei borrenge yong le ong mai i, in ole Maro iyei urata dook mata panga le lon ponana." ²⁸Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, "Di tooltool yo titar talngadi dook a tilongo betanga ke Maro inbe titoo nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata pang di le lodi ponana."

Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Be Iyeie Mos Sa A Tikamata (*Matiu 12:38-42*)

²⁹Di tooltool kapala mulu timanen man pompombe ye ni tani yo Yesu iyepe ye i. Motong la Yesu iwete pang di nen, "Di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ngan di tooltool ke yeingi dada dook tiap. Le kanakana nga, ngan titorau be ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa be ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona, in leu. ³⁰Muku ngan di tooltool ke Ninibe tikamata so yo pombe pang ye Yona i, le iyei tarkilanga pang di ben ya in Maro iwanga pang di la ila nga. Ngan nen le so yo be pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro ngan ole iyei tarkilanga pang ang di tooltool yo nookoot kayepe ngan ben ya in Maro iwanga pang la isi nga. ³¹Ngan ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene mai atu yo iyepe ye ni yo karaka ipa ye i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos di tooltool yo ke nookoot nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Au i awete nen, yesoo garup tani, in iyepe ke tana damono, bong ipa ye manga mooloo a ise pang Yerusalem be se ilongo betanga dook mata ke Solomon yo ipatomonai di tooltool ye nga. Bong Tool atu yo nookoot kaye kayepe i, in illoso Solomon. ³²Inbe ye lal tani yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool ke Ninibe tikodo dama ke Maro, inbe tipapos di tooltool yo ke nookoot nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong Tool atu yo nookoot kaye kayepe i, in illoso Yona."

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(*Matiu 5:15; 6:22-23*)

³³Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool sa ke be ilanga sul ki bong, lo ngan be itarkoo, too ipatudu ye bor, ngan tiap. Bong ole ipawoti lo ete, a be nen ngan di tooltool be tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye nunngana. ³⁴Ngan matamim ngan dawa ben sul kiang. Le kumata be matamim igalanga dook mata nga, ngan ole sul nunngana ilangaraia tinimim mai i le imot inbe kakamata ni. Bong kumata be matamim igalanga tiap nga, ngan ole todo iduku tinimim mai i le imot inbe kakamata ni tiap. ³⁵Ngan nanga, kin kakamatang dook leu, ole nen ngan kawete be sul nunngana iken lomim, bong tiap, todo iduku le imot. ³⁶Bong kumata le be sul nunngana tani in ilangarai tinimim mai i le imot, le kasin pa iken todo lono tiap nga, ngan ole ilangarai ang dawa ben sul moolmool yo nunngana ilangarai ang i.”

Yesu Ipapos Di Paresi Le Di Kuto Maimai Ke Ger Ke Maro
Ye Dada Dook Tiap Kidi
(*Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40*)

³⁷Yesu iwete nen pang di a imot, motong la tool Paresi atu in ikiuu be la yaru tikan so rumu ki. Motong la ilo rumu ke Paresi tani in lono lo iwur mie pono potai pang ye kookoowoo ke kaningi so. ³⁸Le nga Paresi tani in ikamata Yesu le itakrai ye yo itoo momo kidi Yuda ke ngasingi baedi in tiap, inbe ikan so nga.

³⁹Motong la Tool Mai tani in iwete panga nen, “Ang Paresi nga, ngan be kangas ruku le omai kiang ke kaningi so nga, ngan ole kangas diki ki leu. Bong lomim rru ye lono yo giri le giri leu, ngan tiap. Ngan dada kiang yo kayei nga, ngan gaongo leu. Ngan nen le kangas baemim, bong lomim nga ipon ye dada dook tiap yo ke noonoo le pasakalanga so nga. ⁴⁰Ang nga ben di tooltool kapakapa! Ngan tool yo be ikarata so atu i, in ole ikarata diki ki le ipa ye lono lapau, too? ⁴¹Bong awete pang nen, so yo iken ruku lono nga, ngan kayoon a kakap pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, a nen ngan kalon di ye. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ole Maro ikamata ngan lono dook mata pang ye dada kiang yo kayeii i.

⁴²“Atoo, ang di Paresi nga, kin kakamatang dook leu! Ang nga kapoto so mitiap kiang yo ben laki le lombo le bede ke kumu kiang nga, le iken ye budanga sangaul, motong la kakaua budanga atu pang Maro. Bong nga yelei be kayei dada dook mata pang di diemim tiap, inbe lomim pang Maro mai san tiap lapau nga? Ngan kumata be kayei dada yo dook mata nen nga, le ipa ye urata kiang tina yo kayei kanakana nga, ngan matin nga le dook mata san.

⁴³“Atoo, ang di Paresi nga, kin kakamatang dook leu! Ang ngan be kalo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lomim be le lo

kawur dama ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga. Inbe lomim be la kapa ye ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool be tikamatang nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang.

⁴⁴“Atoo, kin kakamatang dook leu! Ang ngan dawa ben gomo ke matenge yo iken tana lono le di tooltool lodi galanga ye tiap a tipa pono i.”

⁴⁵Motong tool kuto mai atu ke ger ke Maro i, in iraua betanga ke Yesu nen, “Ona tiap! Pannoongoo, betanga kiong tina kuwete nga, ngan betanga medana leu le kugarungam ye lapau sa.”

⁴⁶Motong la Yesu iwete panga nen, “Atoo, ang di kuto maimai ke ger ke Maro nga, kin kakamatang dook leu! Ang ngan kapaloko so moonoo alunu san ilo di tooltool podi le tisak ye solanga ki. Bong ang tapmim nga yelei lomim be katara baemim buruburene atu la kalon di ye so moonoo tani yo tisola in tiap nga?”

⁴⁷“Atoo, kin kakamatang dook leu! Ang ngan kakarata agoro ke matenge pang di Maro koonoo yo muku ngan di sasa kiang tiraumatamata di nga. ⁴⁸Ngan dada tina yo kayei i, in iposang ben ang ngan lomim ponana yo di sasa kiang tiraumatamata di Maro koonoo a timmata nga, ngan la le lomim tut di a be kakarata agoro kidi matenge pang di nga.

⁴⁹Ye punu in la le Maro ya taunu itoo lo galanga ki a iwete nen, ‘Nga ole awanga di Maro koonoo inbe di aposol kiau a tila pang ye di, bong ole di tooltool tikamata di yo titoo au nga, le ole tigarung di kapala, inbe di kapala ngan tiraumatamata di le timmata.’ ⁵⁰Ngan nen le ang tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan ole Maro iyemenai ang ye di Maro koonoo tina yo karaumatamata di a rara kidi imati nga, yesoo bong ang ngan katoo dada kidi sasa kiang yo tiyei muku nga. Ngan di sasa kiang tina ngan tiyei dada dook tiap nen ye kene tani yo Maro itara tana ye in le ise nookoot nga. ⁵¹Le dada dook tiap tani in imadit ye kene yo Kaen iraumata Awele ye i, in a ise ye Sakaria yo di tooltool tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe pat gauningi ke paroranga so pang Maro ye i. Le moolmool, ang tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan ole Maro iyemenai ang ye dada dook tiap le imot yo di sasa kiang tiyei nga.

⁵²“Atoo, ang di kuto maimai ke ger ke Maro nga, kin kakamatang dook leu! Ang ngan kawono kala dada ye di tooltool le ke be lodi galanga ye Maro tiap. Ngan ang tapmim ngan katoo dada tani tiap, inbe kawono kala dada ye di tooltool kapala yo tikapye be titoo dada tani in nga.”

⁵³⁻⁵⁴Yesu iwete nen a imot, motong la iyege di sila tiyepa rumu lono, inbe ipas a idu tana. Ngan di kuto maimai ke ger ke Maro tina tiye di Paresi katedi malmal panga dook, le nga ye kene tani in tisere dada yo be tiwete mur ye a tisopo koodi panga ye betanga i, inbe titoru ye torungu matana matana, a be nen ngan tipalonga too, ole koon kapsap ye betanga sa be tikan paseme ye, too tiap.

Kakawai Yang Dook Ye Di Paresi

(Matiu 10:26-27)

12 ¹Ye kene tani in di tooltool alunu le alunu san le ke be takinkat di tiap ngan man tigaua a tiparlokoloko le kapala tikododo lo di diedi kedi pono. Motong la Yesu imadit tina le iwete pang di galiunu muku nen, “Kin kakawai yang dook leu ye yis kidi Paresi. Yesoo, dada dook tiap kidi yo ke kaplungunu in dawa ben so mai tiap tani yo tataru lo ye porong ngan iyeie porong a isung le imot i. ²Ngan so tina le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana a be nen ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke be tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. ³Ngan nanga, betanga tina yo katarkoo inbe kawetewete ye todo lono nga, ngan ole pombe mallangana le di tooltool tilongo. Inbe betanga yo kayepe rumu lono a ang tapmim kamangunngun ye lo talngamim nga, ngan ole du tikodo malala katene, inbe tikaua bingi ye pang di tooltool le imot a tilongo.

⁴“Di tooltool kiau nga, awete pang nen, kin katattadai di tooltool yo be tiraumatamatang, bong pang dama ni nga, ngan o ke be tiyeie so sa mulu pang tiap nga, ngan be. ⁵Bong nga be apaposo sei tool yo be katattadai i, in Maro. Ya taleu in la be katattadai i, yesoo kumata be iraua tool atu le imata nga, ngan ya in gurana ki ke be ikatte tool tani, in idu ye malala ke masngana. Le awete pang nen, kin katattadaia Maro leu. ⁶Kakamata, di man maimai tiap nga, ngan di tooltool tiyimi limi ye pat kooroonoo ru leu. Bong man tina ngan Maro ke be lon kalli atu tiap. ⁷Ngan nanga, kin katattadai be, yesoo ang nga kallos di man yo maimai tiap nga le imot. Maro lon galanga yang dook mata san, le kinkatingi ke kutomim raunu nga, ngan lon galanga ye le imot lapau.”

Be Tayei Yesu Di Galiunu Nga, Ngan Moomoodoo Be

(Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Yesu iwete mulu pang di nen, “Awete pang nen, sei tool be iwetewete ek pang di tooltool la mallangana be ya in galiuk nga, ngan Tool Moolmool ke Maro lapau, ole iwete ene pang di bangabangana ke Maro be ya in au galiuk moolmool. ⁹Bong sei tool be ipataukala ek ye di tooltool be ya in galiuk tiap i, in ole Tool Moolmool ke Maro ipataukala ene ye di bangabangana ke Maro be tool in galiuk tiap lapau. ¹⁰Sei tool be iwete mur ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan Maro ole igiri noonoo ki. Bong sei tool be ikan paseme Maro Amunu Silene ye betanga dook tiap nga, ngan Maro o ke be igiri noonoo ki pitiap yege.

¹¹“Ngan ye kene yo tikau ang be kalo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a be lo kakodo dama kidi kuto maimai yo matadi kala di Yuda,

ngan kin lomim modoko ye betanga yo be kawete a karau betanga kidi ye, ngan be. Too, be tikau ang lo kakodo dama kidi tooltool edi maimai nga, ngan kin lomim modoko ye dada yo be karau betanga kidi ye, ngan be. ¹²Yesoo ye kene tani in Maro Amunu Silene ole ipasongosongang ye betanga yo be kawete nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Ballingana Atu

¹³Motong la di tooltool malala mai tina, ngan atu imadit le iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, au i tamak imata oo. Le lok be kuwete pang took mai i a ipoto so yo ke tamamam nga, le kapala panga, inbe kapala pau.”

¹⁴Bong ngan Yesu iwete panga nen, “Tool kiau, ngan sei itarau be ayei tool mai, inbe akarata betanga kiang angru, a be nen ngan apoto so kiang i?” ¹⁵Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina nen, “Kin kakamatang dook leu! Be tiap nga, ngan ole so matana matana ke tana i ikap matamim. Ngan kumata be so kiang alunu mata nga, ngan ole so tina ngan ilonang belei be kayepe ye yepongo dook mata nga?”

¹⁶Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Tool ballingana atu in ipe so du kumu ki, ngan ipu le itar kanono alunu kaiye. ¹⁷Le nga ya taunu lon wetewete nen, ‘Nga ole ayei belei? Au i, para kiau sa lono koonoo ke be akap kaningi kiau tina ngan man atar lo lono, ngan tiap.’ ¹⁸Motong la iyei ne, ‘Urata yo be ayeii i, in nen. Ole asaua para kiau nga, inbe are mulu le maimai dook, a nen ngan atar kaningi kiau le imot ye kapala, inbe so kiau ye kapala. ¹⁹Lo ngan be au tauk awete pau nen, “Nookoot nga la so kiau alunu san le ole iken kaiye ye rai alunu nga. Ngan nanga, nookoot nga ole amaryoo a awur leu, inbe kanakana ngan ole lok ponana a akan be ayin leu.”

²⁰“Bong ngan Maro iwete panga nen, ‘Barau, ong i tool kapa moolmool sa. Ye bong yo katai i, ngan ole kumata. Lo ngan be so tina le imot yo kuwinoko pong ong taum nga, ngan ole sei be ikap i?”

²¹Motong la Yesu iyei ne, “Ngan so yo nen nga, ngan ole pombe pang ye di tooltool yo lodi pang so ke Maro tiap, inbe lodi be tigaua so yo ke tana nga a be nen ngan ballingadi ye nga. Bong ye balingi le so kidi tina nga, ngan Maro ikamata di ye ngan tiyepe dawa ben di tooltool ballingadi tiap.”

Kin Lomim Modoko Be (Matu 6:25-34)

²²Motong la Yesu iptatak pang ye di galiunu tina, inbe iyei ne, “Le nga be awete pang nen, kin lomim modoko ye yepongo kiang ke tana i, ye so yo be kakap a kakan, nga be. Inbe kin lomim modoko ye tinimim ye so yo be kapital a itarkoo tinimim, nga be. ²³Yesoo, ye Maro matana nga, ngan yepongo kiang, in so maiyoko, bong so yo be kakap a kakan, in so mai tiap.

Inbe tinimim nga lapau, ngan illoso so yo be kapital a katarkoo ye nga. ²⁴Kakamata di man yo balu nga. Di ngan tikapki so kumu le itar kanono, lo ngan be tigogo kanono, ngan tiap. Inbe di ngan ke be tire rumu too para yo be titar kaningi kidi ye nga, ngan tiap lapau. Bong Maro ya taunu la ipakan di i. Le awete pang nen, ang di tooltool nga, Maro ikamatang ben ang nga kallos di man ye matana. ²⁵Ngan nanga, be ang tina ngan atu lon modoko ye so yo be iloni ye yepongo ki ke tana i nga, ngan ole yelei, urata tani yo iyeei nen i, in ole iloni ye yepongo ki a iseke kasin pang dama a ila, too? O tiap! ²⁶Ngan so mitiap yo nen ngan ke be kayei tiap nga, ngan yelei a lomim modoko mata ye so matana matana kapala nga?

²⁷“Oo, kakamata di ool yo tisup nga. Di tapdi ngan tiyei touo urata sa be tikarata moro pang di ye, ngan tiap. Bong nga be awete pang ye tool kuto mai yo Solomon i. Ya in tool ballingana, le moro ki yo itar lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook mata le dook mata ki taunu le illos moro yo ke Solomon nga. ²⁸Atoo, ang nga katara lomim medana pang Maro mai mata tiap. Kakamata, dingding sokorai yo ke be tikodo katai nga leu, e bongbong ngan tisaput a tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap moro dook mata pang di. Le yelei, ang nga o ke be ikap moro dook mata pang tiap, too? O tiap! Dada dook mata yo be iyei pang ngan ole illos dada dook mata yo iyei pang di ool le dingding nga. ²⁹Ngan nanga, kin lomim kap gogo urata matana matana a lomim modoko ye so yo be kakan le kayin nga be. ³⁰Yesoo, di tooltool ke tana i yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi kap gogo dada be tikap so yo nen nga. Bong ang nga kin kayei nen be, yesoo Tamamim in lon galanga ye soo so kamaka ye, ngan oo. ³¹Be nen ngan dada dook mata yo be kayeei i, in nen. Kakau ang pang Maro a matan kalang ben ang ngan di tooltool ki. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ole ikap so tina nga le imot pang.

³²“Ang nga ben di asara yo edi sipsip nga, ngan budanga mitiap atu. Bong kin katattadai be, yesoo Tamamim in lon ponana be ole ikau ang lo kagaua ye di tooltool yo be matan kala di nga. ³³Le be nen ngan kayawar so kiang nga pang di tooltool a tiyimi, a nen ngan kakap pat ki a kalon di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le be kayei dada dook mata nen nga, ngan balingi dook mata yo be Maro ikap pang ye urata kootoonoo kiang nga, ngan la iken ye malala ki ngo. Ngan balingi tina, ngan ole iken dook dawa ben katar lo ye depe medana ke tarungu pat yo ke be imin tiap i. Le ke be ilene tiap, inbe di tooltool ke pinnau ke be tipinoo tiap, inbe di rapa ke be tigarungu tiap lapau. ³⁴Ngan ye ni tani yo so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua lomim le imot pang ye lapau.”

Kakaratang Dook Lo Ngan Be Kanam Ye Mulenge Ke Yesu

³⁵Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kakaratang be kayei urata pau nga, ngan kapital wam kiang dook le imede, inbe kalanga sul kiang

a ilolo. ³⁶Le kayei ben di tooltool kapraingi yo tinam a titar matadi ye tool mai kidi yo ila ye kaningi ke kerenge i. Ye kene yo be imulu a iman le be ipitpiti dada nga, ngan le palbe leu be tiso dada panga. ³⁷Kumata le tool mai tani in imulu a iman le be ikamata di kapraingi ki tina ngan matadi rere go nga, ngan ke be lodi ponana dook. Awete pang moolmool nen, tool mai tani in ole lon ponana ye di kapraingi ki tina, le ole ya taunu ipitala wam ki le imede, inbe iwete pang di a tiwur le tiwakaia kookoowo ke kaningi so, inbe irai so pang di a tikan. ³⁸Ngan kumata be tool tani in imulu bong kataunu, too pang malama tareke ipadu tamoto, le be ikamata di kapraingi ki be matadi rere go nga, ngan ole di kapraingi ki tina ngan lodi ponana. ³⁹Bong ole lomim galanga nen. Kumata be rumu taunu in lon galanga ye soo lal yo tool ke pinnau in itaru be man isaua rumu ki ye in nga, ngan ole ikodokala rumu ki, a be nen ngan tool ke pinnau o ke be isaua rumu ki a ilo lono tiap. ⁴⁰Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook, lo ngan be kayepe, yesoo Tool Moolmool ke Maro ole isi ipatakraii ang ye lal atu yo ang nga lomim tar be o isi ye tiap i.”

Kattenge Betanga Ke Kapraingi Dook Mata Inbe Kapraingi Dook Tiap
(*Matiu 24:45-51*)

⁴¹Motong Pita itoro Yesu nen, “Tool Mai, nga be atorong ye betanga yo kotte pam nga. Ngan kuweta pam leu, too kuweta pam amye di tooltool nga le imot?”

⁴²Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, “Tool mai yo be ipa ye panga mooloo, in ole itara tool belei be matan kala so ki, inbe ikap kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo itaru panga i? Ya in ole ikamata di kapraingi ki tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la be itaru i. ⁴³Le kumata be kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le be tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke be lon ponana. ⁴⁴Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a be matan kala so ki nga le imot. ⁴⁵Bong kumata be kapraingi tani in ya taunu lon wete nen, ‘Tiap. Tool mai kiau ni ngo ipa ye panga mooloo le o iman tarai tiap,’ le nga imadit tina ngan le irau sokorai di kapraingi kapala yo tamoto le garup nga, inbe ikan le iyin ran medana a kuton moo ye. ⁴⁶Ngan ole tool mai ki imulu a iman ipatakraii ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar be o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i. Le kumata be tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le moromorana, inbe ikatte du ye di tooltool yo titara lodi medana tiap nga.

⁴⁷“Tool kapraingi yo be lon galanga dook ye tool mai ki in lono, bong ipare tiap, inbe iyei soo so yo tool mai ki lono be iyei, ngan tiap nga,

ngan ole tool mai ki tani in irauu le gurana. ⁴⁸Bong tool kapraingi yo lon galanga ye tool mai ki tani in lono tiap, inbe iyei urata dook tiap yo ke be ikaua koro ye nga, ngan ole tool mai ki irauu mosmos leu. Le di tooltool yo Maro ikap so alunu pang di nga, ngan ole iwete pang di be tipamulu so alunu tina ngan panga mulu. Kumata be di tooltool tikap so alunu pang tool atu a titar lo baene nga, ngan ole titoro tool tani be ipamulu so alunu san pang di.”

Yesu Isi Be Si Iyelpoto Di Tooltool

(Matiu 10:34-36)

⁴⁹Motong la Yesu iwete mulu nen, “Au i asi nga be si apata ei ye tana i. Le au i lok nen, be ei i ilolo a be nen ngan ikan tarai so. ⁵⁰Bong nookoot nga urata dook tiap masngana ole pombe pang yau, le au i lok moo mai san, le ole ayepe nen le talo ye lal yo be masngana tani in imot ye i. ⁵¹Ngan lomim tarau be asi tana i nga, ngan be si agauagaua di tooltool a tiyepe ye lo silene, too? Tiap yege! Awete pang nen, au i asi nga be si ayelpoto di tooltool. ⁵²Le nookoot katai a ilo nga, ngan di tooltool limi ngan di rara atu, bong di tooltool tina ngan tiparpoto le tiyepe ye budanga ru. Le di tol yo tiyepe ye budanga atu nga, ngan ole tikadon di yo ru nga. Inbe di ru yo tiyepe ye budanga san nga, ole tikadon di yo tol nga. ⁵³Di ngan ole tiparpoto le tiyepe kidi kidi nen, le kase tamoto in ole tamana ikadoni, inbe ya lapau ole ikadono tamana. Inbe kase garup in ole tinana ikadoni, inbe ya lapau ole ikadono tinana. Inbe tool kase tamoto tani in tinana ole ikadono natunu tamoto tani in rimana, inbe garup tani lapau, in ole ikadono roonoo garup tani.”

Di Tooltool Lodi Galanga Dook Ye So Yo Be Pombe, Ngan Tiap

(Matiu 16:2-3)

⁵⁴Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina ngan nen, “Kumata be kakamata eng tene itun ke yoro punu nga, ngan ole pattu leu be kawete ne, ‘Nga be ki imol.’ Ngan ole ki imol moolmool. ⁵⁵E be kakamata karaka ipa le dongana popobe nga, ngan ole kayei ne, ‘Nga be rai mai a ke isini.’ Ngan ole ke isini moolmool. ⁵⁶Awete pang nen, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ang nga kakamata so yo ke lang le tana nga, ngan lomim galanga dook ye so yo be pombe nga, bong nga yelei a kakamata so yo nookoot Maro iyei a pompombe nga, bong lomim galanga ye tiap nga?”

Ong Taum Kukarata Betanga Pang Koi Kiong

(Matiu 5:25-26)

⁵⁷Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Nga yelei be ang tapmim nga matamim too dada le noonongoo dook mata yo be kayei, ngan tiap

nga? ⁵⁸Kumata be koi kiong ikau ong be kala pang ye tool kuto mai ke karatanga betanga nga, ngan kene ye be angru kapa dada go nga, ngan kutor tomonaii a be nen ngan angru kakarata betanga a kaparsorai inbe kagau lomim mulu. Ngan kumata le be kuyei nen tiap nga, ngan ole iyolong kulo ye tool ke karatanga betanga, lo ngan be tool ke karatanga betanga tani in itarong kulo ye bianga ki baene, a nen ngan itarong kulo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. ⁵⁹Awete pong nen, taukam dada ye be kupas a kusi tana ye i. Bong ole kuyepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi ye titar pong be kuyimi rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la be kusi tana nga.”

Kaportak Lomim Mulu Pang Maro, Ngan La Be Kallemim Tiap Nga

13 ¹Yesu iwetewete pang di a imot, motong la di tooltool pattu yo titar talngadi ye betanga ki nga, ngan tigasa panga ye Pailot yo iwanga di tooltool ki ke patokongo la tiraumata di tooltool ke Galili pattu nga. Ngan ye kene tani in be tiparoro so pang Maro lapau. Ngan nen le rara kidi imati a idu igaua pa ye rara kidi asara tina ye be tiyei paroranga ye pang Maro nga. ²Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Lomim belei ye di tooltool ke Galili tina yo tiraumata di a timmata nga, ngan di tooltool dook tiap ke yeingi noonoo le tillos di tooltool kapala ye ke Galili, ngan la tiyei dada nen pang di nga, too? ³Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata be kaportak lomim mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Galili tina yo tiraumatamata di nga. ⁴Inbe lomim belei ye di tooltool sangaul inbe balana limi be tol ke Yerusalem ye rumu mooloo ke Siloam iduku du ikaltoo di a timmata nga? Ngan lomim tar be di ngan tooltool dook tiap ke noonoo le tillos di tooltool kapala ye tiyepe Yerusalem nga, too? ⁵Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata be kaportak lomim mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Yerusalem tina ye rumu iduku du irau di nga.”

Kattenge Betanga Ke Kai Yo Ipu Tiap I

⁶Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di nen, “Tool atu in ipe kai ye ene pik in ye kumu ki ke ooro ye ene wain i. Motong ye kene atu ngan ila be la matan sarai kai pik tani in kanono, bong ila ngan ikamata touo kanono siap. ⁷Motong la iwete pang tool ki ye itaru be matan kala kumu ki i. Iyei ne, ‘Ai, ye rai tol ngan aman be man matak so kai pik kanono, bong ipu tiap, le taukan kanono. Le ke be ikodo nen a ikap sokorai tana gorengana tiap. Le kutara a idu tana.’

⁸“Motong la tool tani ye matan kala kumu ki i, in iyei ne, ‘Tool mai, ngan dook mata, bong au i lok be ikodo kasin ye rai atu mulu ngan, inbe akel tana ke punu ngo a atar asara tedi sa ilo punu, inbe takamata toua

ngan. ⁹Kumata be talo ye rai san pang dama i, le be ipu a itar kanono nga, ngan o dook mata. Bong kumata be ipu tiap nga, lo ngan be kuwete a atara du tana.”

**Yesu Ikarata Garup Atu Yo Matamatenge Ikauu
I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu**

¹⁰Lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool yo tigaua ye sungunu nga. ¹¹Ngan garup atu yo iyeye ye gaongo lapau i, in so sadi iyeei le matamatenge mai ikauu ye rai sangaul inbe balana limi be tol. Le udud turana ki ikoi le ke be ipa tot tiap. ¹²Le nga Yesu ikamata, motong la koonoo panga a iman pang ye, man iwete panga nen, “Garup, matamatenge kiong in ole akaratong ye, ngan ole tinim dook mata mulu.” ¹³Motong la ipaloko baene lo garup tani in pono, ngan le pattu leu be ipadunu le lo ikodo tot le tina lon ponana, inbe iyitmaka Maro ene.

¹⁴Bong tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i, in ikamata Yesu yo ikarata garup tani in ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, le tina katen malmal dook. Motong la iman tina le iwete katkat pang di tooltool tina ngan nen, “Ai, ke yo ke urata nga, ngan limi be atu leu. Le lomim be kaman be man tool atu ikaratang ye matamatenge kiang a tinimim dook mata mulu nga, ngan kaman ye ke tina ngan. Bong kaman ye lal kidi Yuda ke sungunu be man ikaratang ye matamatenge kiang be.”

¹⁵Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, “Ona tiap! Ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ngan yelei be ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan kala kapolo ooro ye di asara kiang ye bulumakau le donki ngan ye rumu kidi, inbe kadede di be du tiyin ran nga? ¹⁶Ngan garup i sasa ke Apram, bong Satan igarungu le matamatenge ikauu ye rai sangaul inbe balana limi be tol oo. Ngan nanga, kumata lok be aloni a agiri matamatenge tani in ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ole yelei, be ayei nen nga, ngan dook tiap, too?”

¹⁷Ye kene yo Yesu iwete pang di nen ye in nga, ngan le di koi ki moomoodi dook tiap yege. Bong di tooltool kapala ngan tikamata urata dook mata tina yo iyeei nga, ngan le lodi ponana kaiye.

**Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Mastet Patunu Inbe Ye Yis
(*Matiu 13:31-33; Maka 4:30-32*)**

¹⁸Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too, ole ananpootoo ye soo so, a nen ngan lomim galanga ye nga? ¹⁹Dada tani in dawa ben kai yo ene mastet, in patunu. Ngan tool atu ikaua mastet patunu tani in la ipe du kumu ki, ngan le isup le lo iyeei ben kai somai. Inbe itar baene somaimai le di man yo tiro lang katene nga, ngan man tire giniu kidi ye a tiyepe ye.”

²⁰Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Dada tani yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole ananpootoo ye soo so mulu? ²¹Ngale ananpootoo ye yis yo tataru lo ye porong ngan iyeei a isung i. Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo ye porong tina maiyoko in a ipargarungraii ye, ngan le iyeie porong tani a isung le imot.”

Dada Yo Be Talo Pang Ye Malala Ke Maro I, In Mai Tiap
(*Matiu 7:13-14, 21-23*)

²²Motong la Yesu imadit mulu be itoo dada a ilo pang Yerusalem nga, ngan le lo pombe ye malala maimai le malala kakase kapala yo ikenen dada nga, inbe ipatomonai di tooltool. ²³Le nga tool atu itoru nen, “Tool Mai, ngan pang dama ni nga, ngan ole di tooltool kasin leu la be Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di i, too?”

Motong la Yesu iyei ne, ²⁴“Awete pang nen, dada yo be ilo pang ye malala ke Maro i, in mai tiap. Le guramim a be nen ngan kapa ye dada tani in a kalo. Yesoo, di tooltool alunu kaiye la ole tikapye be titoo dada tani in a tilo nga, bong o ke be tilo tiap. ²⁵Ngan pang dama ni ngan rumu taunu ole iman tina le itiukala dada, inbe kaman le man kakodo ke diki a kapitpiti dada, inbe kayei ne, ‘Tool Mai, kuso dada pam.’

“Bong ngan ole iraua betanga kiang nen, ‘Ang nga kapa ke ngai? Au i lok galanga yang pitiap yege.’

²⁶“Lo ngan be kawete panga nen, ‘Ona tiap! Am tina nga la kuman malala kiam man kupatomonai am inbe am yong tagauagaua ye kaningi le yinungu nga, e nga yelei be lom sarere yam nga?’

²⁷“Bong ngan ole iwete pang nen, ‘Ang nga ke soo malala? Atoo, au i lok galanga yang pitiap yege. Ang nga di tooltool ke yeingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!’

²⁸“Ngan ole kala be matamim lo ngan kakamata Apram ye Esaka ye Yakop tiye di Maro koonoo yo ke muku nga, ngan tilo tigaua di tooltool yo Maro be matan kala di nga. Bong ang tapmim ngan ole tingangang a du kayepe diki, a be nen ngan katangtang, inbe kakanen dongamim a iparrasa. ²⁹Inbe di tooltool yo tipa ye ni mai le imot nga, ngan ole timan a tilo lo tiye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tigaua, inbe tiwur a tikan so. ³⁰Ngan nanga, di tooltool yo nookoot ngan tikimur nga, ngan ole tise le lo timuku. E di tooltool yo nookoot ngan timuku nga, ngan ole tidu le du tikimur yege.”

Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San
(*Matiu 23:37-39*)

³¹Ye kene tani in di Paresi pattu timan le man tiwete pang Yesu nen, “Ai, nga ole kuyege ni, inbe kula pang ye ni sa mulu ngan, yesoo Erot ni ngo lono be ole irauamatong a kumata.”

³²Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Kala kawete pang gaunu gok ni nen, ‘Katai inbe bongbong nga, ngan ole anganga di so sadi yo tiyepe ye di tooltool nga, inbe akarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu. Le malama ngan la be ayei porai urata kiau le imot nga.’ ³³Bong katai inbe bongbong be malama ngan ole apa le ikenen leu a alo pombe, yesoo ni sa mulu be tiraumata Maro koonoo ye tiap. Ni ataleu yo be tiraumate ye le imata i, in la Yerusalem ni.”

³⁴Motong la Yesu tani in iparau nen, “Ato, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok be agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatur di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi be timan tigaua yau tiap. ³⁵Le kutar talngam a kulongo, ole Maro iyege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sokorai. Awete pong nen, nookoot nga o ke be di tooltool kiong tikamata mulu tiap, le ilo ye lal yo be tiyei ne, ‘Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.’^w”

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Tinin Sarer I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu

14 ¹Ye kene atu in lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo be lo ikan so ye rumu ke tool kuto mai atu kidi Paresi nga, ngan di tooltool matadi ikenen ye be tikamata ole iyeie so sa lapau, too tiap. ²Ngan tool atu yo tinin sarer i, in iyepe potai pang ye Yesu lapau. ³Le nga Yesu ikamata tool tani, motong la itor di kuto maimai ke ger ke Maro tiye di Paresi nen, “Ai, nga be atorang. Ger ke Maro iwete belei, be takarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan ye lal kidi Yuda ke sungunu lapau, too tiap?” ⁴Bong ngan tiwete touo betanga siap. Tipas le tipalongo leu. Le nga Yesu ipaloko baene lo ye tool tani in a ikarata ye matamatenge ki le tinini dook mata mulu, motong la iwete panga be ila pang ni ki nga.

⁵Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kumata le ang tina ngan atu be natunu, too asara ki yo bulumakau, in be imol du ran kelingi atu lono ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ole yelei, palbe leu be le kayit taraii a ise ete mulu, too?” ⁶Ngan le tirau touo betanga ki pitiap yege.

Ong Taum Kuyitmakong Be

⁷Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool yo tikiu di a tise rumu lono ye mailang tani in nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo yo be di tooltool edi maimai ngan tiwur ye nga. Le nga ikatte betanga atu pang di nen, ⁸“Kumata be tool atu ikiu ong a kula ye mailang ke kerenge nga, ngan kin

^w 13:35 Rau ke Woungu 118:26

katem ro lo kuwur ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga, ngan be. Yesoo, ole nen ngan be mailang taunu tani in ipootoo tool san yo ene mai le illosong i, in ya la be lo iwur ye kookoowoo tani i. ⁹Le kumata be kuyei nen nga, ngan mailang taunu yo ikiu ang angru i, in ole man iwete pong nen, ‘Tool kiau, kumadit ye kookoowoo in a kouu pang tool i a iwur ye.’ Ngan ole moomoom a kumadit le kukoo du kuwur meneng mur yege ni. ¹⁰Ngan nanga, kumata be tool atu ikiu ong be kula ye mailang ki nga, ngan kulo le lo kuwur ye kookoowoo yo ke mur nga, a be nen ngan tool tani yo ikiu ong i, in iman le be man ikamatong nga, ngan ole iwete pong nen. Iyei ne, ‘Atoo, tool kiau, kumadit a kulo le lo kuwur ye kookoowoo dook mata meneng ke dama ngo atu.’ Ngan kumata le be iyei nen pong nga, ngan ole iyitmaka em la di diem kapala yo kuye di kalo ye mailang tani nga, ngan matadi. ¹¹Awete pang nen, yesoo sei tool yo ya taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ya taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

¹²Motong la Yesu iwete pang Paresi tani yo ikiuu be man ikan so rumu ki i, in nen, “Be kuki di tooltool a be kuye di kakan so kemai, too rrai nga, ngan kin kuki di tooltool kiong, too di taim le toom, too di rara kiong kapala, too di tooltool ballingadi yo tiyepe potai yong, ngan be. Yesoo, kumata le be kuyei nen nga, ngan pang dama ni nga, ngan ole di lapau tikiui ong ye kaningi kidi, inbe tirau kaningi kiong tina. ¹³Bong be kuyeie kaningi kiong atu nga, ngan kuki di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga. ¹⁴Di ngan o ke be tiyeie kaningi sa be tirau so kiong ye, ngan tiap. Bong Maro ole iyei urata dook mata pong, yesoo pang dama ni nga, ngan ye kene yo Maro be ipamadit di tooltool noonoodi yo timmata koot ngan le timadit mulu ye ni ke matenge nga, ngan ole iraukol so kiong tina ngan pong.”

Kattenge Betanga Ke Mailang Maiyoko Atu

(Matu 22:1-10)

¹⁵Di tooltool tina yo tiye Yesu tiwur le tiwakaia kookoowoo ke kaningi so nga, ngan atu ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga iwete panga nen, “Di tooltool yo tilo be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, inbe tiye di tiwur be tikana mailang tani nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang di le lodi ponana.”

¹⁶Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Tool atu in iyeie mailang maiyoko, motong la ikiu di tooltool alunu la timan be man tikana mailang ki tani in nga. ¹⁷Ye kene yo ikarata kaningi ke mailang tani in a imot, motong la iwanga kapraingi ki be la iwete pang di tooltool yo ikiu di be man tikana mailang tani ngan nen, ‘Ai, kaman a tala la kakan so. Kaningi ngo, amkarata a imot oo.’

18 “Bong di tooltool tina ngan di le imot lodi be tila ye mailang tani in tiap, le nga di atu atu tiwete lodi pang kapraingi tani. Le nga tool yo ila ye muku in iwete panga nen, ‘Au i nookoot yege sa ayimi tana atu nga, le nga be ala akamata. Le asorai ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

19 “Inbe tool san in iwete panga nen, ‘Au i nookoot yege sa ayimi asara yo ene bulumakau ngan sangaul atu nga, le nga be ala la ayei touo urata ye di. Le asorai ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

20 “Inbe tool san mulu in iyei ne, ‘Au i nookoot yege sa akere paunu nga, le o ke be amala ye mailang in tiap.’

21 “Motong la kapraingi tani in ikap betanga kidi tooltool tina, ngan a imulu la iwete pang tool mai ki a ilongo, le katen malmal, le nga iwete pang kapraingi ki tani in nen. Iyei ne, ‘Oo, palbe kula la kutoo dada maimai inbe dada kapala ke malala mai i, le be kupuske di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kop di a timan rumu man tikana mailang kiau i.’

22 “Ngan kapraingi tani in itoo tool mai ki koonoo, inbe la ikap di tooltool tina a timan rumu. Bong ikamata rumu ngan ipon tiap, le nga la iwete pang tool mai ki tani in nen, ‘Tool mai, kumata nga, atoo koom be akap di tooltool tina a tise rumu, bong rumu lono mai la iken sokorai go i.’

23 “Motong la tool mai tani in iwete pang kapraingi ki nen, ‘Kupa le kukapusu malala mai i, inbe kudu kutoo dada kakase ngo, inbe la kudada koongoo ke kumu le be kumata di tooltool sa nga, ngan kuwete le koom mede pang di a tise, a be nen ngan rumu kiau i ipon dook ye di tooltool yo be tikana mailang i nga. 24 Awete pong nen, di tooltool yo akiu di muku be tise ye mailang kiau ngan le tise tiap nga, ngan o ke be tikan touo kaningi naunu ke mailang i pitiap yege.’”

Matam Too Ong Dook, Lo Ngan Be Kutoo Yesu

(Matiu 10:37-38)

25 Di tooltool malala mai san la titoo Yesu a tiye tipa nga. Le nga iportak be iwete pang di nen, 26 “Kumata tool atu lono be man itoo au, bong lono yo itaru pang tamana le tinana, inbe rimana le di natunu, inbe di lini le taini, inbe ya taunu yepongo ki in mai mata le illoso lono yo itaru pau in nga, ngan o ke be iyei au galiuk tiap. 27 Inbe sei tool yo lono be isolo urata moonoo ben kai palasingi ki, a itoo au tiap i, in o ke be iyei au galiuk tiap lapau.

28 “Ngan kumata tool atu lono be ire rumu mooloo atu pang di tooltool yo itar di be matadi kala kumu ki nga, ngan ole iwur inbe lon kua urata dook ye pat pi yo be iyimi renge ke rumu tani in ye nga. A nen ngan matan too, ole pat ki tina ngan iye renge ke rumu tina yo iyimi ngan

be ire ye le imot, too tiap. ²⁹Kumata le iyei nen tiap, inbe ikel saua a ipatokodo leu, inbe rumu tani in kanono o ke be ire le imot tiap nga, ngan ole di tooltool tikamata urata ki nen, le tiyei sere ye a tingeleraii. ³⁰Inbe ole tiwete nen, 'Atoo, kakamata tool ni too, katen ro ye renge rumu ki ngan iyeisa ole ire le imot.'

³¹"Ngan gaongo leu, kumata tool kuto mai yo matan kala tana mai atu i, in lono be la iye tool kuto mai san tipatoko nga, ngan o ke be imadit tina le ila la yaru tipatoko tiap. Bong kulkulunu ngan ole iwur, inbe lon kaua urata dook ngan, yesoo ya taunu in tooltool ki ke patokongo ngan kinkatingi kidi ben 10,000 leu. E tool kuto mai san yo be man ipamaditi patokongo i, in di tooltool ki ke patokongo ngan kinkatingi kidi ben 20,000. Ngan nen le tool kuto mai tani in ole lon wete nen, 'Ai, be amadit ye patokongo nga, ngan ole gurak le allosa kuto mai san ni ye patokongo i, too tiap?' ³²Ngan kumata be tool kuto mai tani in lon kaua urata le lon tar be o ke be illosi tiap nga, ngan ye kene yo kuto mai san tani in iyepe manga mooloo go nga, ngan ole iwanga di tooltool pattu a tila be la tiwete silli kuto mai tani, a be nen ngan lon sil inbe tikarata betanga ke patokongo tani le imot. ³³Ngan gaongo leu, kumata ang tina ngan atu be iwala murini pang so ki ke tana nga le imot tiap nga, ngan o ke be iyei au galiuk tiap lapau."

Kattenge Betanga Ke Tiek Yo Taukan Gurana I (*Matiu 5:13; Maka 9:50*)

³⁴Motong la Yesu iseke betanga ki mulu nen, "Tiek in so dook mata, bong kumata be gurana ki imot nga, ngan ole kuyeie tiek tani in belei be iyei tiek mulu nga? ³⁵Ngan tiek yo taukan gurana nen i, in dook mata ke be tatar lo ye asara tedi yo tigaun pang penge so, nga tiap, inbe o ke be iyeie tana le gurana tiap lapau. Bong be nen ngan takatte. Sei tool be talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga."

Kattenge Betanga Ke Asara Atu Yo Ilene I (*Matiu 18:12-14*)

15 ¹Ngan di tooltool ke sodaningi pat, inbe di tooltool kapala yo ke yeingi noonoo mata nga, ngan timan tigaua le tigaliui Yesu, inbe titar talngadi ye betanga ki. ²Le nga di Paresi tiye di pannoongoo ke ger ke Maro tikamata le tikap malmal panga a tiwete mur ye nen, "Ai, tool ni nga yelei a iye di tooltool ke yeingi noonoo tigauagaua, inbe iye di tikan so nga?"

³Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, ⁴"Kumata le ang tina ngan atu asara ki yo edi sipsip ngan 100, bong be atu ilene nga, ngan ole iyege di sipsip ki yo 99 ngan sila tiyepe sokorai ye ni kidi yo be tikanen

ye i, inbe ila la ipa a isere tani yo ilene i le lo ipuske. ⁵Ye kene yo be la isere sipsip ki tani ilene in le ipuske nga, ngan ole lon ponana kaiye le ole ikauu a itaru lo poopoonoo, inbe itaure a imulu a ila pang malala ki. ⁶Ngan ye kene yo ila pombe rumu ki nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tiyepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo sipsip kiau atu yo ilene i, in apuske a akauu mulu oo.’”

⁷Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke yeingi noonoo be iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san. Ngan moolmool, di tooltool yo 99 nga, ngan ole lodi ponana ye di lapau, bong o lodi ponana ye di mata tiap, yesoo di ngan tooltool noonoodi le taukadi urata yo be tiportak lodi nga.”

Kattenge Betanga Ke Pat Atu Yo Ilene I

⁸Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kumata be garup atu in pat ki silba sangaul atu, bong be atu ilene rumu ki nga, ngan ole iyei belei? Ole ilanga sul ki a be ikamata ni ye, inbe ikaua narong a isoraia rumu lono ki, inbe matan sarai dook le lo ipuske pat ki tani mulu. ⁹Ye kene yo be isere pat ki tani ilene in le ipuske nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tiyepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo pat kiau atu yo ilene i, in apuske a akauu mulu oo.’”

¹⁰Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke yeingi noonoo be iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san.”

Kattenge Betanga Ke Kase Atu Yo Ikoo Ye Tamana I

¹¹Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool atu in natunu tamoto ru. ¹²Ngan natunu tamoto yo kase in iwete pang tamana nen, ‘Tamak, au i lok be kupoto so kiong nga le paru a nen kop yo kiau ngan pau.’ Motong la tamadi ipoto so ki tina ngan le paru, inbe ikap pang di natunu.

¹³“Le nga tiyepe le mooloo tiap, inbe natunu kase tani in iyawar so ki tina ngan pang di tooltool a tiyimi be ikap pat ye. Motong la ikap pat ki, inbe ila be la iyepe ye tana mai atu yo iken ni mooloo san i. Inbe igiri pat ki tina ngan ye dada dook tiap ki yo iyei nga. ¹⁴Ngan igiri pat ki tina ngan a imot, inbe pitolo maiyoko pombe ye tana mai tani yo iyepe ye in le imot, le isere so yo be ikani i. ¹⁵Le nga tool tani in ila la itoro malala taunu atu be iyei urata panga. Ngan le tool ke malala tani in iwete panga

be la matan kala di ga ki, a nen ngan ipakan di. ¹⁶Ila, ngan ikamata ooroo puana kulini yo di ga tikan nga, ngan lono be ikap a ikan lapau, yesoo bong tool sa ikap kaningi panga be ikan tiap.

¹⁷“Motong la se lon tut, le nga ya taunu lon wetewete nen, ‘Tiap, di kapraingi ke tamak le imot ngo kaningi kidi alunu san be tikan, bong au naii aman ayepe sokorai ni, ngan la le be amata ye pitolo nga!’ ¹⁸Le nga, ole amulu a ala pang ye tamak, la awete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke noonoo ye Maro matana, inbe ye ong taum matam lapau. ¹⁹Le nookoot nga, au i tool dook tiap le ke be kukiu au ye natum mulu tiap, bong be nen ngan kutarau le ayei urata ben kapraingi kiong nga.’” ²⁰Motong la imadit a ipa mulu pang ye tamana a ila.

“Bong ngan kene yo ipa manga mooloo go nga, ngan tamana ikamata a ikilla, le lono panga mai san. Le imadit tina le idada a ila le la iwarra a lon ponana ye, inbe isomo pangana.

²¹“Motong la natunu tani in iwete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke noonoo ye Maro matana inbe ye ong taum matam lapau. Le nookoot nga, au i tool dook tiap le ke be kukiu au ye natum mulu tiap.’

²²“Bong ngan tamana iku di kapraingi ki a timan man iwete pang di nen, ‘Oo, palbe be kalo kakaua sousoungi kiau mooloo ni si kasousouo natuk i ye, inbe katara padodo lo ye baene buruburene, inbe kakap loningi ke kede panga a iparir. ²³Lo ngan be kala la kakaua asara yo ene bulumakau in natunu yo itup welewele ni, man karaumate, inbe kayeie mailang a takani, inbe lod ponana, ²⁴yesoo natuk i ben imata oo, motong la imaur mulu nga. Ya in ila a la ilene oo, motong la man tapuske a takauu mulu nga.’ Motong la tiyeie mailang tani a tikanen ye, inbe lodi ponana.

²⁵“Ye kene tani in natunu yo mai i, in iyepe kumu. Le nga imulu a iman potai pang ye rumu, ngan ilongo tina yo tipodo pari a tiwou, inbe tisiki nga. ²⁶Motong la koonoo pang kapraingi ke tamana tina ngan atu a isi le si itoru nen, ‘Ai, di tooltool ngo tiyeie soo so?’

²⁷“Ngan kapraingi tani iwete panga nen, ‘Taim tani in imulu a iman oo, ngan la le tamam iraumata bulumakau natunu atu yo itup welewele i, in ye, yesoo tamam lon ponana ye yo ikamata taim a ipa dook mata le man pombe mulu nga.’

²⁸“Ngan natunu yo mai in ilongo betanga nen, le nga katen malmal le lono be ilo rumu lono tiap. Motong la tamana ipas a idu tana be du iwete silli, inbe ikarata betanga panga. ²⁹Bong ngan iraua betanga ke tamana nen, ‘Kumata, au i aru tayepe ye rai alunu san, le ayei urata ben poranga kiong. Inbe kuwete pau ye urata le so nga, ngan arau koom, too asak noonongoo kiong tiap lapau. Bong lom be kouo asara mitiap atu ben meme natunu in pau a araumate, a nen ngan aye di tooltool kiau amkani, inbe lomam ponana ye, ngan tiap sa. ³⁰Bong yeisa be natum yo iyau so

kiong la igiri ye di garup lekelekededi le imot i, in imulu a iman, ngan le lom ponana, inbe kuraumata bulumakau natunu yo itup welewele in ye sa.'

³¹“Motong la tamana iwete panga nen, ‘Alei, natuk! Ong in kanakana ngan aru tayepe le so kiau le imot nga, nga so kiong. ³²Bong nookoot katai nga, ngan idi le imot be lodo dook mata inbe lodo ponana, yesoo taim i ben imata oo, motong la imaur mulu nga. Ya in ila a la ilene oo, motong la man tapuske a takauu mulu nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Yo Irau Bun Ki I

16 ¹Yesu iwete pang di galiunu nen, “Tool ballingana atu, in itara tool ki atu be matan kala so ki. Motong la di tooltool pattu man tisopo koodi pang tool ballingana tani in nen, ‘Ai, tool kiong yo kutaru be matan kala so kiong i, in igarung so kiong dook.’ ²Motong la ikiui tool ki tani in man iwete panga nen, ‘Au i alongo betanga atu yong ben ong i matam kala so kiau dook tiap. Le ole kukarata rau a kuwete nin pat pi yo matam kala so kiau ngan kuyei urata ye nga, yesoo ong in o ke be kuyei mai a matam kala so kiau mulu tiap.’

³“Motong la tool tani ya taunu lon wetewete nen, ‘Atoo, nookoot nga au i ole ayei belei na? Tool mai kiau i nga be ingangau ye urata sa. Ngan au i taukak gurak yo be ayup kumu nga. Inbe moomook lapau yo be ator di tooltool kapala a tilonau ye pat le so nga. ⁴Oo, nookoot nga au i lok galanga ye soo so yo be ayeii i, a be nen ngan di tooltool be tikamatau nga, ngan ole lodi ponana yau inbe tikiu au a alo rumu kidi ye kene yo be tool mai kiau ingangau ye urata ki i.’

⁵“Motong la ikiu di tooltool atu atu yo bun kidi ikenen go ye tool mai ki tani nga, ngan a timan pang ye. Le nga tool tina ngan atu yo imuku a iman i, in itoru nen, ‘Ai, so pi kop ye tool mai kiau a iyei bun pong nga?’

⁶“Ngan tool tani iyei ne, ‘Akap kai yo ene olip, in surunu yo tipaling lo ye bor maimai nga, ngan kinkatingi ki 100.’

“Motong la tool tani yo ke be matan kala so i, in iwete panga, ‘Oo, palbe kuwur tarai nin, inbe kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 50 leu.’

⁷“Motong la tool san mulu iman pang ye ngan man itoru nen, ‘Ong in, so pi kop a iyei bun pong nga?’

“Ngan tool tani iyei ne, ‘Akap dingding patunu ke kaningi yo tipadid ilo ye karei nga, ngan kinkatingi ki 100.’

“Motong la tool yo ke be matan kala so i, in iwete panga nen, ‘Kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 80 leu.’

⁸“Le nga tool mai ke tool tani yo matan kala so ki dook tiap i, in ilongo betanga ye urata tina yo tool ki tani in iyei nga, le nga ipayiti ye, yesoo

tool in iyei urata dook tiap, bong le iyei dada dook mata yo be ya taunu iloni ye i. Le moolmool, di tooltool yo ke tana i nga, ngan lodi galanga dook mata ye dada matana matana yo be tiyei urata ke tana i ye nga, le tillos di tooltool ke Maro yo tiyepe ye nunngana nga. ⁹Awete pang nen, balingi le so kiang ke tana i nga, ngan kalon di tooltool kapala ye, a nen ngan kaye di kagaua dook. Ngan la be nen ngan pang dama ni be balingi le so kiang tina ngan imot nga, ngan Maro ole lon ponana be ikau ang a lo kayepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹⁰“Ngan kumata sei tool be matan kala so yo mai tiap, in dook nga, ngan ole ke be matan kala so yo maimai, ngan dook mata nen lapau. Bong kumata sei tool be matan kala so yo mai tiap, in dook tiap nga, ngan ole matan kala so yo maimai, ngan dook tiap nen lapau. ¹¹Ngan nen le kumata be kanakana ngan matamim kala balingi le so ke tana i dook tiap nga, ngan ole sei be itara lono yang ngan ikap so moolmool pang be matamim kala i? ¹²Inbe kumata be di tooltool titarang be matamim kala so kidi, le be matamim kala dook tiap le ilene nga, ngan ole sei be ikap so tina yo nen ngan pang mulu i?”

¹³“Tool kapraingi sa ke be iyei urata pang di tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata be iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono dook tiap pang san a iwala murini panga. Le ang nga ke be kayei urata pang Maro, inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap.”

Ger Ke Maro Ke Be Ilene Tiap

(Matiu 11:12-13; 5:31-32; Maka 10:11-12)

¹⁴Di Paresi ngan di tooltool tina yo matadi pat mata nga. Le nga tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, ngan le tikan paseme Yesu ye. ¹⁵Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ai, ang nga o lomim tar be dada yo kayei nga, ngan o dook mata ye di tooltool matadi, too? Bong Maro lon galanga ye so yo iken lomim, ngan oo. Ngan so yo di tooltool tikamata ngan dook mata pang di nga, ngan Maro ikamata ngan ben so dook tiap le dook tiap ki taunu.

¹⁶“Muku ngan di tooltool tiwetewete pang ye ger ke Maro inbe ye betanga kidi Maro koonoo yo tiwodo ilo ye rau nga. Ngan tiyei nen le le ise ye lal yo Yowan ke rriungu di tooltool in pombe ye i. Bong ye lal tani yo ke Yowan in nga, ngan tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Ngan nen le tooltool alunu tilonga, le di lapau tikapye be tilo, a be nen ngan lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ¹⁷Ngan lang le tana nga, ngan o ke be iken le mos tiap, inbe imot. Bong betanga tina yo iken ye ger ke Maro nga, ngan ole ikenen nen a tala, le o ke be wodenge ki kasin pa ilene tiap yege.”

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi

¹⁸Motong la Yesu iwete mulu nen, “Sei tool be isukraia rimana, inbe la iyooloo garup san nga, ngan ya in iyei dada dook tiap ke bauk. Inbe kumata sei tamoto be iyooloo garup atu yo muku ngan nintooroo isukraia in nga, ngan ya in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.”

Tool Ballingana Atu Iye Lasarus

¹⁹Motong la Yesu iwete mulu nen, “Muku ngan tool ballingana atu in iyepe. Le nga ye ke kanakana nga, ngan ipital wam yo puspungana dook mata nga, inbe isousou ye sousoungi ki yo kooroonoo dook mata i, inbe ikan kaningi yo dook mata ngan leu. ²⁰Ngan potai pang ye dada ke rumu ke tool ballingana tani, in tool atu yo ballingana tiap in tikau a titaru a ikenen. Ya in ene la Lasarus i, bong botobotana le botobotana leu. ²¹Ngan ya in pitolo welewele le itar matana ye kaningi moromorana be imaruru du kookoowoo ke kaningi so ke tool ballingana tani in parmana nga, ngan ole ikap a ikan. Inbe di gaunu tipa man tiyoongoo botoboto ki tina a tidamdandam.

²²“Tiyeye, le nga tool ballingana tiap tani, in imata. Motong la bangabangana ke Maro si ikau le lo titaru a iye Apram tiyeye. Inbe tool ballingana tani, in imata lapau a tikelmali. ²³Ngan le tool ballingana tani in idu iyepe ye malala ke masngana, le tina isolo masngana mai san. Le nga be matana pang ete, ngan ikamata Apram iyepe ni mooloo san, inbe ikamata Lasarus tani in iyepe potai pang ye Apram nga. ²⁴Motong la tool ballingana tani in koonoo nen, ‘Atoo, tamak Apram, au i ayepe ye ei dook tiap lono le asolo masngana mai san, le lom pau inbe kuwete pang Lasarus in a isili baene buruburene atu matana idu ye ran, lo ngan isi si itaru lo ye mek i, a be nen ngan mek isilsil kasin ngan.’

²⁵“Bong ngan Apram iraua betanga ki nen, ‘Natuk, nga ole lom kaua urata dook ngan. Ye kene yo kuyeye matam rerene go nga, ngan balingi le so kiong alunu san le yepongo kiong dook mata kaiye. Inbe Lasarus in barau taukan so le yepongo ki sa dook tiap. Bong nookoot nga ole iyepe ye lo ponana la ni nga, inbe ong in ole sila kuyeye nangan a kusolo masngana mai nen. ²⁶Inbe so san mulu in nen, kataunu kiam amyang i, in Maro itara moolooi somai atu be iyei ben ker paidi. Le di tooltool yo tiyeye ni nga, ngan kumata le lodi be tisiut a timala pang yang nga, ngan o ke be timala tiap. Inbe ang tooltool yo kayeye nin nga, ngan sa ke be isiut ke nin a iman pang yam tiap lapau.’

²⁷“Motong la tool ballingana tani in iyei ne, ‘Atoo, tamak, be nen ngan atorong be kuwanga taraia Lasarus a imulu a idu pang ye rumu yo ke tamak i, ²⁸yesoo, au i di taik limi nango la tiyeye ni ngo. Le lok be Lasarus ya taunu idu a du iwete tootoo pang di be tiyei dada yo dook

mata nga, a be nen ngan be timmata nga, ngan di lapau titoo au a se tiyeye ye malala ke masngana i be.’

²⁹“Bong ngan Apram iwete panga nen, ‘Betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo yo tikap pang di nga, ngan la iken ye di ngo, le be nen ngan tilongo betanga tina, inbe titoo.’

³⁰“Motong la tool ballingana tani in iyei ne, ‘Atoo, tamak Apram, o tiap! Bong kumata be tool yo timmata koot nga, ngan atu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe ya taunu idu le du iwete betanga nga pang di nga, ngan la be ole tiportak lodi ye dada dook tiap kidi ke noonoo yo tiyei nga.’

³¹“Le nga Apram iyei ne, ‘Kumata be tilongo betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo tiap nga, ngan o ke be tilongo betanga ke tool yo imadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan be ikap betanga a la iwete pang di i, in tiap lapau.’”

Dada Dook Tiap Yo Be Igarung Di Tooltool Lodi I

(*Matiu 18:6-7, 21-22; Maka 9:42*)

17 ¹Yesu iwete pang di galiunu nen, “So matana matana la be pompombe, ngan ole igarung di tooltool le tikapsap ye dada dook tiap ke noonoo nga. Bong atoo, tool yo be iyei dada dook tiap moonoo nen a pombe pang ye di tooltool le be tikapsap ye noonoo i, in ole Maro iyemenaii le dook tiap yege. ²Ngan kumata le tool tani in be isokkara di kakase yo maimai tiap ngan atu lono, le be ikapsap ye noonoo nga, ngan tool tani in ole isolo urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata be tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono a be nen ngan idadup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo be isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu. ³Le be nen ngan ang tapmim lapau, kin kakamatang dook leu.

“Ngan kumata em atu be iyei dada dook tiap ke noonoo pong nga, ngan kula ye la kuwete panga a kupassonga ye dada. Kumata le be ilongo betanga kiong le be iportaka lono nga, ngan lom panga a kugiri noonoo ki. ⁴Le kumata be em tani in iyei dada dook tiap ke noonoo pong a iman iwete pong be iportaka lono oo, lo ngan be iyei dawa ben yo muku nga, ngan mulu le lo limi be ru ye ke atu nga, ngan be nen ngan lom panga a kugiri noonoo ki.”

⁵Di aposol ke Yesu tiwete panga nen, “Tool Mai, am nga lomam be kuyeie lo medana kiam yo amtaru pong i, in le lo mai.”

⁶Motong la Tool Mai tani in iwete pang di nen, “Ngan dook mata, bong kumata be lo medana kiang yo kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben kai mastet patunu leu nga, ngan ke be kawete pang kai somai i nen, ‘Kugamong le kupa ye ramim, inbe du kupe ong meneng tiek pono ni,’ ngan ole ilongo betanga kiang a itoo.”

⁷Motong la Yesu iwete mulu nen, “Be ang tina nga atu be iwete pang kapraingi ki la itara tana ye kumu ki, too be la matan kala di sipsip ki nga, ngan ye kene yo be kapraingi ki tani in imulu a iman pang rumu ki nga, ngan ole iwete panga belei? Ole iyei ne, ‘Kupa tarai se kuwur, a nen ngan kon so,’ too? ⁸Tiap! Ole iwete pang kapraingi ki tani in nen, ‘Kudawai kaningi kiau nga, lo ngan be kukaratong le dook, inbe kuso kaningi kiau tina a kop man akan. Ole akan be ayin muku le kapok sung ngan, lo ngan be ong kon be kuyin mur kooti.’ ⁹Ngan lom belei, ole iwete lo ponana ki sa pang kapraingi ki tani yo iwete panga ye soo urata ngan le ilongo koonoo a iyei, in lapau, too tiap? Tiap! ¹⁰Ngan nen le ang lapau be kayei porai urata yo Maro iwete pang ye be kayei ngan le imot nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, ‘Am nga ben di kapraingi kiong sokorai leu, le soo urata kiong yo kop pam be amyeyi nga, ngan ampas le amyeyi leu.’”

Yesu Ikarata Di Tooltool Sangaul Atu Yo Botoboto Medana Ikan Di Nga

¹¹Motong la Yesu itoo dada a be ilo pang Yerusalem. Ngan le ipa kataunu ye ker ke malala mai ru yo Samaria inbe Galili nga. ¹²Le nga ipa a ilo be lo pombe ye malala kase atu, ngan di tooltool sangaul atu yo botoboto medana ikan di nga, ngan man titauraii dada mai. Le nga la tikodo manga mooloo ye kasin, ¹³inbe koodi le mai. Tiyei ne, “Atoo, Yesu! Tool mai, lom pam a kulonam!”

¹⁴Motong la Yesu ikamata di le iwete pang di nen, “Kamulu a kalo, ngan le lo ang tapmim kapatnai tinimim pang di tooltool ke paroranga so pang Maro nga.” Le nga be tipa a timulu a tilo, ngan botoboto kidi tina ngan imapmap le tinidi dook mata mulu.

¹⁵Motong la di tooltool tina ngan atu in ikamata tinini ngan dook mata mulu nga, le nga imulu tak pang ye Yesu a idu, ngan lon ponana le koonoo le mai, inbe iyitmaka Maro ene. ¹⁶Ngan ipa le idu potai ye Yesu, motong igun turunu le du damon toko tana kene punu, inbe iwete lo ponana ki panga. Ngan tool tani in tool ke Samaria.

¹⁷Yesu ikamata le nga iyei ne, “Ai, ayeisa ang tooltool tina yo sangaul nga, ngan la akaratang le imot a tinimim dook mata mulu nga. Bong ngan di diem yo limi be pai nga, ngan tila ngai? ¹⁸Yeleyi, di tooltool tina ngan sa lono be imulu a iman iyitmaka Maro ene tiap, la le tool ke malala san i, ya taleu imulu a iman be man iyitmaka Maro ene nga?” ¹⁹Motong la Yesu iwete pang tool tani in nen, “Oo, kumadit a kula. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la Maro ikaratong ye a le tinim dook mata mulu i.”

Tool Moolmool Ke Maro Ole Pombe Mallangana

(Matiu 24:23-28, 37-41)

²⁰Ye kene atu ngan di Paresi titoro Yesu nen, “Lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in ole nge lo pombe?” Motong la Yesu

iraua betanga kidi nen, “Lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in so ke be kakamata ye matamim a lomim galanga ye, ngan tiap. ²¹Ngan nen le ke be di tooltool tiyei ne, ‘Kakamata! Ya bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata! Ya meneng e ni,’ ngan tiap. Awete pang nen, yesoo bong lal yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in pombe pang yang oo.”

²²Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Awete pang nen, pang dama ni ye lal atu yo be pombe in nga, ngan ole lomim be le kakamata Tool Moolmool ke Maro, bong o ke be kakamata tiap. ²³Ngan di tooltool kapala ole tiwete pang nen, ‘Kakamata, tool tani bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata, ya meneng e ni.’ Bong ngan kin kalongo betanga kidi a kato di be. ²⁴Awete nen, yesoo lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi pang tana ye in nga, ngan ole dawa ben kili itai a nunngana ilangaraia lang katene mai i le imot. ²⁵Bong muku ngan ole isolu masngana alunu san, inbe di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ngan ole tiwala muridi panga lapau.

²⁶“Ngan dada dook tiap ben yo tiyei ye lal ke Noa nga, ngan gaongo leu la be ole tiyei lapau ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi ye i. ²⁷Ye lal ke Noa nga, ngan di tooltool tikan be tiyin, inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap di natudi garup a la tipakere di pang di tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo be iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la oongoo mai pombe a iramatamata di tooltool yo tilo ookoo lono tiap nga, ngan a timmata le imot.

²⁸“Inbe ye lal ke Loto nga, ngan di tooltool tiyei urata gaongo nen leu. Di ngan tikan be tiyin, inbe tiyayar so le tiyimi so kidi diedi, inbe tikapki le titu ye renge rumu kidi. ²⁹Bong ye kene yo Loto imadit a iyege Sodom a ila nga, ngan le ei ipa ye pat lutene imol ke lang katene dawa ben ki, a isi le si iramatamata di tooltool ke Sodom tina a timatamata le imot.

³⁰“Ngan gaongo leu, ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi pombe mallangana ye in nga, ngan ole di tooltool tiyei dada nen lapau. ³¹Ngan lal tani in be pombe nga, ngan tool atu be iyepe piti pono ke rumu ki, inbe so ki dook mata sa iken rumu lono nga, ngan o ke be lon tut so ki tina ngan a idu ikap tiap, bong ipas le iyege sila ikino leu. Inbe gaongo leu, tool atu be iyepe kumu ki nga, ngan o ke be lon tut so ki tina ngan a imulu pang rumu ki tiap, bong ipas le iyege sila ikino leu. ³²Lomim tut ye so yo pombe pang ye Loto rimana i. ³³Be sei tool lono mai pang yepongo ki ke tana i mai mata a ikapye be iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot pau i, in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ³⁴Awete pang nen, ye kene tani in, kumata be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi pombe bong, le di tooltool ru tiken gaongo ye kookoowoo ke kenongo atu nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in iyege sila ikino. ³⁵⁻³⁶Inbe gaongo leu, kumata be di garup ru titutngan

dingding patunu pang sopalanga porong nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in iyege sila ikino.”^x

³⁷Ngan Yesu di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru. Tiyei ne, “Tool Mai, so tina nga, ngan ole pombe ngai?”

Ngan Yesu iraua torungu kidi a ikatte betanga nen, “Ye ni yo so imata ngan bobono iken ye i, in ni tani yo be di kamoko timan man tigaua ye i.”

Kattenge Betanga Ke Garup Tap Atu

18 ¹Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di galiunu be ipatomonai di, a nen ngan kanakana ngan tinidi bese ye patarau, bong tinidi booroomoo be. ²Le nga iyei ne, “Ngan ye malala mai atu, in tool kuto mai atu ke karatanga betanga in iyepe ye. Bong tool tani, in itattadaia Maro tiap, inbe lono rru ye di tooltool tiap lapau. ³Ngan garup tap atu iyepe ye malala mai tani in lapau, le nga kanakana ngan iman pang ye tool ke karatanga betanga tani man iyei ne, ‘Ai, koi kiau be igarungau sa, le be nen ngan kulonau inbe kukarata betanga kiau i le dook.’

⁴“Muku ngan tool tani lono be ilongo betanga ke garup tani in tiap, bong iyepe kasin, motong la ya taunu lon wete nen, ‘Au i atattadaia Maro tiap, inbe lok rru ye di tooltool tiap lapau, ⁵bong garup tap i kanakana ngan ikaurai au mata san. Le ole aloni a akarata betanga ki le dook ngan. Kumata le ayei nen nga, ngan la be isotoo maningi pang yau tiap nga.”

⁶Motong la Tool Mai iwete pang di mulu nen, “Ole katar talngamim a kalongo betanga yo tool dook tiap ke karatanga betanga tani in iwete nga. ⁷Ngan ole yelei? Di tooltool yo Maro ipootoo di panga ya taunu nga, ngan kumata be titang panga ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ole yelei, o ke be Maro ilon di a ikarata betanga kidi tiap? Too, kumata be titoru nga, ngan ole yelei, o ke be ilon di tarai tiap, too? Tiap yege! ⁸Awete pang nen, ole palbe leu be ilon di a ikarata betanga kidi le dook mata. Bong kene yo be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye in nga, ngan ole ikamata di tooltool yo tiyepe ye tana i nga, ngan titara lodi medana pang Maro, too tiap?”

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Ru Yo Tipatarau Pang Maro Nga

⁹Di tooltool kapala ngan titara lodi ye di tapdi be di nga tooltool noonoodi, inbe matadi ru di diedi ben di ngan tooltool dook tiap. Le nga Yesu ikatte betanga atu pang di nen, ¹⁰“Di tooltool ru tilo bareme mai

---

^x **17:35-36** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 35 le 36 nga. Ngan betanga tina, ngan nen: Di tamoto ru ole tiyepe kumu lono; atu ole Maro ikauu a ilo, inbe san in iyege sila ikino.

ke sungunu lono be lo tipatarau pang Maro. Ngan tool atu in Paresi, inbe san in tool ke sodaningsi pat. ¹¹Tilo, motong la tool ke Paresi in imadit a ikodo, inbe ya taunu ipatarau ye pang Maro. Iyei ne, 'Maro, awete lo ponana kiau pong ye yo au i dawa ben di tooltool kapala nga tiap. Di ngan tipinoo, le tiyei dada dook tiap, inbe tiyei bauk. Bong au i tool dook mata le dawa ben tool ke sodaningsi pat i tiap lapau. ¹²Ngan kanakana ye wik atu atu nga, ngan asapa ye kaningsi so ye ke ru, inbe apatarau pong. Inbe so kiau le imot yo akap nga, ngan ole apoto le atar ye budanga sangaul, lo ngan be akaua budanga atu pong.'

¹³"Bong tool ke sodaningsi pat in ikodo manga mooloo ye Paresi tani, ngan lono be matana lo pang ye malala ke Maro tiap. Bong itoo momo kidi Yuda a ipodo katene be ipatnaia lo modoko ki, inbe iyei ne, 'Maro, au i tool dook tiap ke noonoo, bong lom pau a kulonau.'"

¹⁴Motong la Yesu iyei ne, "Awete pang nen. Ye kene tani in tool ke sodaningsi pat in imulu a ila pang rumu ki nga, ngan ya taleu in la Maro ikamata ben ya in tool noonoo ye matana i. Bong tool san in tiap, yesoo sei tool yo ya taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ya taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni."

Yesu Ipamede Di Kakase Ye Betanga Dook Mata
(*Matiu 19:13-15; Maka 10:13-16*)

¹⁵Di tooltool tikap di natudi yo kakase nga, ngan a tise pang ye Yesu be se ipaloko baene lo kutodi, inbe ipamede di ye betanga dook mata. Ngan le di galiunu tikamata di, le nga tipasak pang di a tisoror di. ¹⁶Bong Yesu iku di kakase tina a timan potai ye, inbe iwete pang di galiunu nen, "Ai, kin kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau, yesoo di tooltool yo be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga. ¹⁷Awete pang moolmool nen, kumata le tool atu imalum pang Maro be iyei tool mai panga inbe matan kala dawa ben di kakase tina ngan tiap nga, ngan o ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap."

Tool Ene Mai Atu Lon Ru Ye Balingi Maimai Ki
(*Matiu 19:16-30; Maka 10:17-31*)

¹⁸Motong la tool kuto mai atu in itoro Yesu nen, "Pannoongoo, ong in tool dook mata. Nga be atorong, ole ayeie soo so, a be nen ngan akaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga?"

¹⁹Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Nga yelei be kuki au ye tool dook mata nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan tiap, bong Maro ya taleu in la dook mata i. ²⁰Ong in lom galanga ye ger yo Maro ikap pang Mose ngan oo. Ger tina ngan iwete nen: kin kuyei bauk be, inbe kin

kuraumata di tooltool be, inbe kin kupinoo be, inbe kin kusopo koom ye betanga doko be, inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.”

²¹Motong la tool ene mai tani iyei ne, “Ye kene yo au kase go le se nookoot au mai nga, ngan atoo ger tina yo kuwete ngan le imot.”

²²Ngan Yesu ilongo betanga ki yo iwete nga, motong la iwete mulu panga nen, “Dook mata, bong so atu la kuyei tiao i. Ngan nanga, ole kuyawar so kiong le imot, inbe kop pat ki a kop pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le be kuyei nen nga, ngan la be pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan be kuman man kutoo au.”

²³Ngan tool tani in ilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, le lon modoko ye san, yesoo ya in tool ballingana le so ki alunu san. ²⁴Yesu matana pang ye tool tani, inbe iwete nen, “Atoo! Di tooltool yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai pang di be tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ²⁵Le moolmool, kumata be asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapye be idewe ye sar gumono mitiap in nga, ngan ole yelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono be ilo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau.”

²⁶Ye kene tani in di tooltool tina yo tiye di tiyepe nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru nen, “Ona tiap! Be nen nga, ngan ole sei tool be Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i?” ²⁷Motong la Yesu iwete pang di nen, “So yo nen nga, ngan imoo pang di tooltool le tisak ye. Bong be Maro nga, ngan so le imot ngan imarra panga le ke be isak ye tiap.”

²⁸Motong la Pita iwete panga nen, “Am nga amyeye so kiam le imot sila ikino, inbe la amman be man amtoo ong nga.”

²⁹Ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen. Kumata tool atu be iyege rumu ki, too di toonoo le taini, too tamana le tinana, too di natunu, inbe man itoo au a iwetewete pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye in nga, ³⁰ngan ole nookoot ye kene yo iyepe ye tana i nga, ngan Maro ole ikap wele so dook mata panga le illos so ki yo iyege koot nga. Inbe pang dama ni nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.”

Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki
(*Matu 20:17-19; Maka 10:32-34*)

³¹Motong la Yesu ikap di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tila manga mooloo kasin la iwete pang di nen, “Kapalongo, nookoot nga be talo pombe Yerusalem nga, ngan ole so tina le imot yo muku ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki a iken ye rau be ole

pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan ole kanono pombe moolmool. ³²Ngan talo ngan ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan baedi, a nen ngan tikan paseme, inbe tipalele sere ye a tikorokoronaii. ³³Inbe tikap koro a tiwalisi tinini ye, inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

³⁴Di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, ngan le lodi galanga dook ye betanga ki tina ngan punu tiap, yesoo betanga yo iwete nga, ngan punu iken mallangana pang di be nen ngan lodi galanga ye tiap.

Tool Mata Kis Atu Matan Rere Mulu
(*Matiu 20:29-34; Maka 10:46-52*)

³⁵Yesu iye di galiunu tipa le timan pombe potai pang malala mai Yeriko nga, ngan titaurai tool mata kis atu yo iwurur dada gigini a igaugau pat le so ye di tooltool be tikap panga i. ³⁶Ngan ilongo di tooltool malala mai tina yo koodi ngaungaube a tise a be se tikapusu nga. Le nga itor nen, “Ai, di tooltool nga tiyei soo?”

³⁷Ngan tiwete panga nen, “Ona, Yesu ke Nasaret la ipa a ise i, ngan be ikapusong.”

³⁸Motong la tool mata kis tani in koonoo le mai nen, “Yesu, ong in Dawiti natunu. Lom pau a kulonau!”

³⁹Le nga di tooltool tina ngan kapala yo timuku nga, ngan tipasak panga a tilele be koonoo dookoot. Bong ngan tool tani in koonoo le mai mulu nen, “Atoo, Dawiti Natunu, lom pau a kulonau!”

⁴⁰Motong la Yesu ikodo, inbe iwete pang di tooltool tina ngan atu be idede a iman pang ye. Tool mata kis tani in iman potai ye Yesu, motong la Yesu itoru nen, ⁴¹“Ai, soo so lom be ayeii pong i?”

Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Tool Mai, au i lok be matak rere a akamata ni.”

⁴²Motong Yesu iwete panga nen, “Ole kumata ni mulu. Ngan lo medana kiong yo kutaru i, in la ilonong a ikaratong le matam dook mata i.” ⁴³Le tina pattu leu be matan rere a ikamata ni, motong la iyitmaka Maro ene, inbe itoo Yesu a ipa a ilo nga. Ye kene tani in di tooltool tikamata so yo pombe i, le tina di le imot tiyitmaka Maro ene lapau.

Yesu Ilo Rumu Ke Sakias

19 ¹Yesu ipa a ilo pombe malala mai Yeriko, le nga be itoo dada a ipa so a ila. ²Ngan tool kuto mai atu ke sodaningi pat yo ene Sakias i, in iyepe ye malala mai tani in. Bong ya in tool ballingana lapau. ³Ngan Sakias tani in lono be le ikamata Yesu pa, a nen ngan be ikilla. Bong ngan kene moddono mata le ke be ikamata Yesu tiap, yesoo di tooltool malala mai san la tiye Yesu tipa le tigaliuu nga. ⁴Le nga Sakias

tani in idada a imuku le ilo ke dama ye dada yo Yesu be ipa ye a ila i, inbe irookoo kai somai atu le lo iyepe kaini, a nen ngan Yesu be itoo dada tani in a ila nga, ngan ikamata.

⁵Le nga Yesu itoo dada tani in a ila le la itarke ni tani, inbe itada pang ete, ngan ikamata Sakias tani, le nga iwete panga nen, “Sakias, palbe be kupa tarai a kusi tana! Nookoot katai nga ole ayepe ye rumu kiong.”

⁶Sakias ilongo nen, le tina lon ponana kaiye. Le nga irookoo tarai a idu tana, motong la ikaua Yesu a yaru tila pang rumu ki.

⁷Ngan di tooltool tina le imot tikamata Yesu yo lo iyepe ye rumu ke Sakias nga, le nga tikap malmal panga a tiwete mur ye. Tiyei ne, “Ona tiap! Nga yelei a be lo iyepe ye rumu ke tool dook tiap ke noonoo ni nga?”

⁸Motong la Sakias tani in imadit le lo ikodo, inbe iwete pang Tool Mai Yesu nen, “Tool Mai, kupalongo! Nookoot katai nga ole apoto so kiau le paru, lo ngan be akap kapala pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Inbe kumata le akaua lungunu ye tool atu be akap sokorai so ki nga, ngan ole araua so ki tina, inbe ikap so pai mulu panga ye so ki tina ngan kootoonoo.”

⁹Motong la Yesu iwete panga nen, “Nookoot katai nga ole Maro ipamulong kuye di tooltool le imot yo kuye di kayepe ye rumu i nga, ngan ye so dook tiap tani yo be igarungang i, yesoo ong i kutara lom medana panga, le ong i ben sasa ke Apram moolmool nga. ¹⁰Ngan awete nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro isi tana i nga, ngan be si isere di tooltool yo tilledi nga, a nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Sangaul Atu (*Matiu 25:14-30*)

¹¹Di tooltool malala mai tina yo tigaua nga, ngan titar talngadi a tilongo betanga ke Yesu yo iwetewete nga. Ngan tina Yesu ipa a ilo potai pang ye malala mai Yerusalem nga, ngan le di tooltool tina tiyeisa lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in la o iman potai koot i.

¹²Ngan nen le Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Tool mai atu, in nga be idu pang ye tana mai atu yo iken ni mooloo i, ngan idu be du titaru a iyei tool kuto mai yo be matan kala di tooltool ki, lo ngan be imulu a ilong pang ye malala ki kooti. ¹³Le nga ye kene yo be imadit a ipa ye in nga, ngan ikiu di kapraingi ki yo sangaul atu nga, ngan man tigaua. Motong la ikap pat yo ene gol^y ngan sangaul a imalimi di atu atu ye, inbe iwete pang di nen, ‘Pat yo akap pang koot nga, ngan be la kayei urata ke kaungu pat ye le le amulu a along.’

---

^y **19:13** Ngan pat gol tina ngan atu atu iye pat yo be tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu tol nga.

14“Bong ngan tool mai tani in di tooltool ke malala lono ki, lodi dook mata panga tiap. Le nga ipa a imuku, motong la tiwanga di tooltool kidi pattu a titoo be du tiwete pang di tooltool maimai ke tana mai tani yo be idu ye in nen. Tiyei ne, ‘Am nga lomam be katara tool in a iyei kuto mai pam, inbe matan kalam tiap.’

15“Bong ngan di tooltool maimai ke tana mai tani in lodi be tilongo betanga kidi tooltool tina tiap. Le nga titara tool tani a be iyei tool kuto mai pang di, motong la imulu a ilong pang malala ki nga. Ilong, motong la iwanga pang di kapraingi ki tina yo muku ngan ikap pat pang di nga, ngan be timan. Ya in lono be itor tomonai di ye pat ki tina yo ikap pang di nga, ngan tiyei urata ke kaungu pat ye, a nen ngan tikap sa mulu la ye lapau, too tiap?

16“Le nga kapraingi ki yo iman muku i, in iman le man iyei ne, ‘Tool mai, au i ayei urata ye pat kiong tani yo kouu pau i, ngan le akap pat sangaul atu mulu la ilo pono nga.’

17“Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, ‘Ona, ong i kapraingi dook mata! Ong in kuyei urata dook mata ye so mitiap tani yo akauu pong i, ngan le matam kala dook mata san. Ngan nanga, ole atarong be kuyei tool mai atu a be nen ngan matam kala malala maimai sangaul atu.’

18“Motong la kapraingi san yo itoo i, in iman le man iyei ne, ‘Tool mai, au i ayei urata ye pat kiong tani yo kouu pau i, ngan le akap pat limi mulu la ilo pono nga.’

19“Le nga tool kuto mai tani in iwete panga nen, ‘Dook mata, ole atarong be kuyei tool mai atu a be nen ngan matam kala malala maimai limi.’

20“Motong la kapraingi tina ngan san mulu iman le man iyei ne, ‘Tool mai, pat kiong tani yo kouu pau i, in bi. Kumata nga, aduku ye wam, motong la atarkoo dook mata a iken nga, 21 yesoo ong i tool gadagadam le au i atattadai ong. Kanakana ngan ong i kop sokorai pat kidi diem yo titar nga, inbe kugamagama kaningi ke kumu yo di diem tikapki, ngan lapau.’

22“Motong la tool kuto mai tani in iwete panga nen, ‘Ona, ong i kapraingi dook tiap sa! Betanga kiong yo nookoot ong taum kuwete nga, ngan ipaposong ye urata dook tiap kiong oo. Le ole ayemenai ong ye. Yesoo, ong i lom galanga yau be au i tool gadagadak, inbe kanakana ngan au i akap sokorai pat kidi diek yo titar nga, inbe agamagama kaningi ke kumu yo di diek tikapki, ngan lapau. 23 Le be nen nga, ngan yelei a kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu pat, tiap nga? Kumata be kuyei nen nga, ngan la be pat kiau tani idik mulu pang ete, a be nen ngan amulu a along nga, ngan akaua pat kiau tani le ipa ye pat yo be titar ilo pono mulu nga.’

24“Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di tooltool yo tikodo potai pang ye ngan nen, ‘Kakaua pat in ye tool in, inbe kakauu pang tool yo pat ki sangaul atu i.’

25 “Ngan di tooltool tina ngan tiyei ne, ‘Tool mai, ngan dook mata, bong tool ni pat yo ikap koot ngo sangaul atu ool!’

26 “Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, ‘Awete pang nen, di tooltool yo so kidi nga, ngan ole akap so sa mulu pang di. Bong tool yo taukan so i, in so kasin yo be ikap nga, ngan ole akap ye. 27 Bong di koi kiau yo lodi be ayei tool kuto mai a matak kala di tiap nga, ngan kakap di le timan matak i, inbe man karaumatamata di le imot a timmata.’”

28 Yesu ikatte betanga nen pang di a imot, motong la imadit ye panga mulu a itoo dada be ilo pang Yerusalem nga.

**Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ya In
Tool Kuto Mai Atu**

(Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Yowan 12:12-19)

29 Yesu iye di galiunu titoo dada a be tilo pang malala mai Yerusalem nga, ngan tipa le tilo potai ye malala Betpage inbe Betani yo iken ye kawal yo ene Olip in madini nga. Motong la Yesu iwanga di galiunu tina ngan ru, 30 inbe iwete pang di nen, “Angru kamuku a kalo ye malala yo iken pang dama i. Ngan kumata be kapa le lo pombe nga, ngan ole kakamata asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu yo tiwatu i. Ngan donki tani in tool sa iwur pono a idada ye pitiao. Lo ngan be angru karu ooro ki, inbe kadede a kasi. 31 Le kumata be tool sa ikamatang le itorang nen, ‘Ai, nga yelei a karu ooro ke donki in nga?’ ngan kawete panga nen, ‘Tool Mai be iyei urata ki ye ngan.’”

32 Motong la di galiunu ru tina yo iwanga di nga, ngan timuku a tilo ngan le lo yaru tikamata so dawa ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga. 33 Motong la yaru be tiru ooro ke donki natunu tani, ngan di taunu tikamata di le nga titor di nen, “Ai, nga yelei a be angru karu ooro ke donki natunu in nga?”

34 Ngan tiyei ne, “Tool Mai be iyei urata ki ye ngan.”

35 Motong la yaru tidede donki tani in a tidu pang ye Yesu. Tidu, motong la tidur sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo donki tani in pono, inbe tiyiti Yesu lo iwur ye. 36 Motong la yeisa be donki tani isola a be itoo dada a ilo, ngan le di tooltool kapala yo tiye tipa nga, ngan tidur sousoungu matolene kidi lapau a tiyoo du dada katene ye ni yo be ipa ye a ilo i.

37 Ngan ise potai pang ye ni yo dada ki ipa ke kawal Olip a be idu i, motong Yesu di galiunu malala mai tina yo titoo nga, ngan lodi ponana a tiyitmaka Maro ene, yesoo ye mos tina le imot yo Yesu iyei a tikamata ye matadi koot nga. Le nga koodi le mai nen,

38 “Maro ole iyei urata dook mata pang ye tool kuto mai yo isi ye Tool Mai ene i.^z

^z 19:38 Rau ke Woungu 118:26

Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in iyei idi tooltool le imot le tayepe ye lo silene ki.

Le tayeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye!”

³⁹Bong ngan di Paresi pattu yo tipa kataunu ye di tooltool malala mai tina ngan tilongo yo koodi nen nga, le nga tiwete pang Yesu. Tiyei ne, “Pannoongoo, kulele di galium nga a koodi dookoot!”

⁴⁰Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang nen, kumata le be alele di nga, ngan ole pat nga di tapdi la be koodi a tiyitmaka Maro ene nga.”

Yesu Itang Ye Yerusalem

⁴¹Yesu ipa a ilo potai pang Yerusalem, ngan ikamata, le nga itang ye. ⁴²Inbe iwete nen, “Atoo, Yerusalem, nookoot katai nga, ngan au i lok be di tooltool kiong lodi galanga dook ye so yo be iyei di le tiyepe ye lo silene dook mata i. Bong so tina ngan iken mallangana tiap, le o ke be lodi galanga ye tiap. ⁴³Atoo, Yerusalem, ngan pang dama ni nga, ngan lal dook tiap atu yo be pombe pang yong nga, ngan ole di koi kiong timan a man tiwudu tana le iwakaia koongoo kiong i. Inbe ole tikodo kalakalong ye gigim tina nga le imot a tigaliu ong le tiparkat. ⁴⁴Ngan ole man tisorroko koongoo kiong du tana, inbe lo tiraumatamata di tooltool kiong yo tiyepe koongoo lono nga. Ngan o ke be tiyege pat kiong sa a iloko lo ene san pono, ngan tiap, yesoo bong kukilala tool yo Maro iwanga be isi ipamulong ye so yo be igarungong i, in tiap.”

Yesu Inganga Di Tooltool Ye Bareme Mai Ke Sungunu Lono

(Matu 21:12-17; Maka 11:15-19; Yowan 2:13-22)

⁴⁵Yesu ilo pombe Yerusalem, motong la ipa so a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan ikamata di tooltool yo tiyawar so kidi koongoo lono nga. Le nga inganga di, ⁴⁶inbe iwete pang di nen, “Betanga yo tiwodo lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, ‘Rumu kiau i, in rumu ke pataraungu.’^a Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau be tiko ye.’^b”

⁴⁷Ngan ye ke kanakana nga, ngan Yesu lo ipatomonai di tooltool koongoo lono ke bareme mai ke sungunu tani. Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool maimai kapala kidi Yuda nga, ngan tikapye be tisere dada yo be tiraumata Yesu tani ye a imata i. ⁴⁸Bong ngan tikamata di tooltool yo talngadi gorengana be tilongo betanga ki nga, ngan nen le ke be tiyeie so sa panga tiap.

Di Kuto Maimai Titoro Yesu Be Sei Ikaua Gurana Panga I

(Matu 21:23-27; Maka 11:27-33)

20 ¹Ye kene atu in Yesu iyepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a nga ipatomonai di tooltool, inbe iwetewete bingi dook

^a 19:46 Esai 56:7   ^b 19:46 Esai 56:7

mata ke Maro pang di. Inbe di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan pang ye. ²Le nga man titoro Yesu nen, “Ai, kuwete pam ngan! Sei itarong be kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong be kuyei urata nen ye i?”

³Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Dook mata, bong nga be atorang ye torungu kiau atu ngan. ⁴Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gurana panga a le iyei urata ki nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool leu?”

⁵Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete be Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga yelei a le katara lomim medana ye betanga ki tiap nga?’ ⁶Bong kumata le tawete be di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau. Ole di tooltool nga tikap pat a tikatmatamatidi ye, yesoo di le imot nga, ngan lodi mede be Yowan in Maro koonoo atu.”

⁷Ngan nen le tiraua torungu ki nen, “Am nga lomam galanga ye sei imalum pang Yowan a le iyei urata ki i, in tiap.”

⁸Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke be awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.”

**Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Pattu Yo Matadi Kala Kumu Ke
Ooroo Wain Nga**

(Matiu 21:33-46; Maka 12:1-12)

⁹Yesu iwetewete pang di tooltool maimai kidi Yuda tina, ngan nen a imot. Motong la iportak pang ye di tooltool malala mai tina, inbe ikatte betanga atu mulu pang di. Iyei ne, “Tool atu in ipe ooroo yo ene wain in kumu atu. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapkingi pattu baedi a be matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ya taunu imadit a iyege malala ki a la iyepe kaiye ye malala san. ¹⁰Ila iyepe nango, inbe tilo ye lal yo be tigogo ooroo puana ye i, motong la tool tani in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di tooltool yo matadi kala kumu ki nga. Ngan iwanga be la iwete pang di, a nen ngan la tikap wain puana sa ye kumu ki tani, in panga. Bong ngan di tooltool ke kapkingi tina ngan tirauu, inbe tinganga a ipa baene koonoo a ila. ¹¹Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila. Bong ngan di tooltool tina ngan tiraua kapraingi tani a tiyei dada dook tiap panga a tipammoo, inbe ipa baene koonoo imulu a ila. ¹²Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi yo tol ki i, in mulu a ila. Bong ngan le di tooltool tina ngan tirauu a tigarungu tinini le dook tiap yege, inbe tikatte du ke diki.

¹³“Motong la kumu taunu tani in lon wete nen, ‘Ona tiap! Nga ole ayei belei na? Dookoot, nga ole awanga natuk tamoto yo lok panga mai san i a ila. Kumata le ayei nen nga, ngan la be ole tiraua panga nga.’

¹⁴“Bong ye kene yo di tooltool ke kapkingi tina ngan tikamata ye in nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le be pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a be nen ngan so yo tamana be ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’ ¹⁵Le nga tila tikauu a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe tiraumate le imata.” Yesu iwete pang di nen a imot, motong la itor di nen, “Ngan nen le kumu taunu tani in ole iyeie soo so pang di tooltool ke kapkingi tina? ¹⁶Ya in ole iman man iramatamata di tooltool tina le imot, inbe itara kumu tani in lo di tooltool kapala baedi a nen ngan matadi kala.”

Ngan yeisa be di tooltool tina tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Ona tiap! Kin iyei urata nen be!”

¹⁷Motong la Yesu matana pang ye di tooltool tina, inbe itor di nen, “Betanga ke Maro yo tiwodo lo ye rau nga, ngan punu bele? Ngan betanga tina ngan iwete nen,

‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i, in la iyei pat dook mata yo ipamede rumu le imede i.’^c

¹⁸Ngan di tooltool tina le imot yo be timol le du tirau di pang ye pat i nga, ngan ole turadi bokobokobe le moromorana. E be pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege.”

¹⁹Yesu iwete nen, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan lodi galanga nen be nga ikatte betanga ye di. Le nga lodi be le tikauu ye kene tani in a tiparama, bong ngan titattadai di tooltool yo man tigaua nga.

Titiro Yesu Be Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap
(*Matiu 22:15-22; Maka 12:13-17*)

²⁰Motong la di tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro tina ngan tiwanga di tooltool kidi pattu a be lo tigoigoi ye Yesu. Di ngan tillung be lo tilongo betanga ki, inbe titar talngadi ye, a be nen ngan Yesu iwete le be koon kapsap ye betanga sa nga, ngan ole la tillaikoo pang di tooltool maimai tina ye betanga ki, a be nen ngan tikauu la titaru lo tool kuto mai yo matan kala malala mai Yudia i, in baene. ²¹Le nga tilo, motong la tiwete pang Yesu nen, “Pannoongoo! Am nga lomam galanga be betanga kiong yo kuwetewete a kupatomonai di tooltool ye nga, ngan tarantatu le imot. Le betanga kiong yo kuwete pang di tooltool yo edi maimai, inbe edi maimai tiap nga, ngan gaongo leu. Inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot. ²²Ngan la be amtorong nga, ong i lom bele? Nga dook mata be ole am tooltool ke Yuda nga amtar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

---

^c 20:17 Rau ke Woungu 118:22

²³Bong ngan Yesu lono galanga yo di tooltool tina ngan tikapye be tillungu, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, ²⁴“Kapatnaia pat silba ngan atu a akamata.” Le nga tipatnaia pat tina ngan atu pang Yesu a ikamata, motong la itor di nen, “Sei kanningana inbe ene iken ye pat i nga?” Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

²⁵Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Be so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

²⁶Le nga di koi ki tina ngan titakrai ye betanga yo Yesu iraua betanga kidi ye i. Le tiwete touo betanga siap, sila tiwur inbe tipas le tipalongo leu. Yesoo bong taukadi dada yo be tikaua lungunu ye Yesu, a nen ngan ikapsap ye betanga sa ye di tooltool matadi nga.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Betanga Atu

²⁷Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu be man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete be di tooltool timmata nga, ngan o ke be timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen, ²⁸“Pannoongoo, muku ngan Mose iwodo betanga atu be tatoo in nen. Kumata le tool atu be ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a be nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila. ²⁹Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete belei? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru. Ngan tiyepe, le nga toodi yo mumuanga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata. ³⁰Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toodi tani. Bong ngan rimadi tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata lapau. ³¹Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo di toonoo a iyooloo tap kidi tani in lapau. Ngan di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan titoo dada gaongo leu, ngan le taukadi natudi, inbe di le imot timmata a tila. ³²Motong la garup tani, in imata lapau. ³³Ngan nanga, kuwete pam ngan, ye lal yo be di tooltool matedi be timadit mulu nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani in oo.”

³⁴Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tamoto le garup yo ke nookoot nga, ngan ole tikere. ³⁵Bong pang dama ni nga, ngan di tooltool yo Maro lono pang di mai san inbe ipamadit di ye ni ke matenge a be lo iye di tiyepe gaongo ye malala ki nga, ngan o ke be tikere mulu tiap. ³⁶Di tooltool tina ngan ole tiyepe ben di bangabangana ke Maro nga, le o ke be timmata mulu tiap. Inbe di ngan ole tiyei ben Maro di natunu moolmool nga, yesoo ipamadit di ye ni ke matenge le se tiyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. ³⁷Ngan Mose iwodo betanga nen ye kene yo Maro ya taunu ipatnaini panga ye ei loloana yo lo ikan ye kai mai tiap i. Ngan Mose tani be iwete paidi nen, yesoo ye kene tani in

Maro iwete panga nen, 'Au i Maro ke Apram ye Esaka inbe Yakop.' Ngan nen le Mose be ipapos paidi ben di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu. ³⁸Le Maro i, Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong Maro kidi tooltool yo tiyepe mauredi nga."

³⁹Yesu iwete nen, motong la di pannoongoo ke ger ke Maro pattu tiwete panga nen, "Ona, pannoongoo! Betanga kiong yo kuwete nga, ngan dook mata san." ⁴⁰Ngan le ye kene tani in a ilo nga, ngan tool sa mulu mala be itoro Yesu ye betanga sa mulu, ngan tiap.

Yesu Itor Di Tooltool Ye Kirisi, Tool Yo Maro Ipootoo Be Si Ipamulu Di Tooltool Ki I

(Matiu 22:41-46; Maka 12:35-37)

⁴¹Motong Yesu itor di kuto maimai tina ngan nen, "Ai, nga yelei a le di tooltool tiwete be Kirisi in Dawiti natunu nga? ⁴²Ngan awete pang nen, mukot yege ni nga, ngan Dawiti ya taunu iwodo betanga ki ilo ye rau yo ene Rau ke Woungu in nen:

'Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,

"Kuwur ye baek oonoo a kuyepe nen

⁴³ le lo arautoo di koi kiong a tidu tiyepe ke kem parmana."'"^d

⁴⁴Le kakamata, Dawiti ya taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga yelei a di tooltool tiwete be ya in Dawiti natunu nga?"

⁴⁵Di tooltool malala mai tina ngan titar talngadi go pang Yesu ye betanga yo iwetewete nga, inbe iportak a iwete pang di galiunu. Iyei ne, ⁴⁶"Kin kakaptutang dook leu ye di pannoongoo ke ger ke Maro nga. Di ngan lodi be tisousou ye sousoungu mooloo mooloo kidi yo pat ki mai san nga, inbe tipa mallangana ye ni ke yawaringi so, a be nen ngan di tooltool be tikamata di ngan tiwete lo ponana kidi pang di. Inbe di ngan kumata be tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo ke burungu yo iken ke dama nga, inbe kumata be tila ye mailang nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga. ⁴⁷Inbe di ngan tikaua lungunu ye di garup yo tap nga a tipinoo rumu le so kidi. Inbe kene yo be tipatarau ye in nga, ngan tiyolo pataraungu kidi le mooloo san. Ngan di tooltool tina yo nen nga, ngan ole Maro iyemenai di le dook tiap yege."

Garup Tap Atu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu

(Maka 12:41-44)

21 ¹Motong la Yesu be matan gaga a matan la ngan ikamata di tooltool ballingadi yo titartar pat kidi lo ye depe ke tarungu pat ke bareme mai ke sungunu nga, ²ngan le ikamata garup tap atu lapau.

^d 20:43 Rau ke Woungu 110:1

Ngan ya in ballingana tiap, le la itar pat mitiap kooroonoo ru leu la ilo ye depe ke tarungu pat tani nga. ³Yesu ikamata garup tap tani, le taun imadit le iwete nen, “Awete pang moolmool nen, garup tap i ballingana tiap, bong itar pat mai san le illos pat yo di tooltool kapala titar nga, ⁴yesoo, di ngan tooltool ballingadi le pat kidi alunu san, bong titar mai tiap. Ngan garup i ballingana tiap, bong ya in iraiia lono be itar pat ki tina le imot yo be iyimi kaningi panga ye nga, ngan le imot a ilo ye depe ke tarungu pat.”

Yesu Iwetewete Ye So Yo Be Pombe Pang Dama Ni I

(Matiu 24:1-2; Maka 13:1-2)

⁵Yesu di galiunu pattu tiparwetewete ye bareme mai ke sungunu yo tikamata, ngan dook mata san ye pat yo tire ye nga, inbe ye so dook mata kapala yo di tooltool tikap a man timoromoro bareme tani ye nga. Bong ngan Yesu iwete pang di nen, ⁶“Awete pang nen, pat le so tina yo nookoot kakamata ngan iken dook mata ye bareme mai ke sungunu i, bong lal atu yo be pang dama ni ngan pombe i, ngan ole pat tina ngan atu sa yo be iloko lo ene pono dawa ben nookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

⁷Le nga di tooltool tina ngan titoro Yesu nen, “Pannoongoo, ole soo lal be so tina ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga be amkamata muku, ngan lomam galanga ben so tina ngan ole pombe moolmool ye i.”

⁸Motong la Yesu iyei ne, “Kin kakamatang dook leu, le kin tool sa ikap lungunu yang be. Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek, inbe tiyei ne, ‘Au tool tani niii!’ Inbe ole tiyei ne, ‘Lal tani in iman potai oo.’ Bong kin kalongo betanga kidi a katoo di be. ⁹Kumata ye kene yo be kalongo bingi ke patokongo mai, inbe talngamim rau be di tooltool ke tana mai atu be tiparsu ye betanga sa le be tiye di diedi tipatoko nga, ngan kin katattadai be! So tina yo nen nga ole pombe moolmool muku, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao.”

¹⁰Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. ¹¹Inbe nauningi mai ole itak ye tana i, inbe pitolo mai ole pombe, inbe matamatenge maimai ole pombe ye malala kapala a igarung di tooltool lapau. Inbe matamim pang lang katene nga, ngan ole kakamata mos matana matana pombe, a be nen ngan iyei di tooltool a titattadai le dook tiap yege.

¹²“Bong so tina ngan le imot ole pombe tiao, inbe di koi kiau ole tikamatang yo katoo au nga, ngan ole tikau ang a tiparamang a tigarungang. Inbe ole tikau ang sa lo kakodo ye ni ke karatanga betanga

ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, inbe titarang lo kayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe ole tikau ang sa lapau lo kakodo dama kidi tooltool kuto maimai yo matadi kala tana mai kiang nga, inbe di tooltool maimai yo matadi kala malala kiang nga, ngan matadi, yesoo ye yo ang ngan katoo au nga. ¹³Ngan dada tina yo tiyei pang nen nga, ngan be nen a tiso dada pang be kawetewete bingi dook mata kiau pang di. ¹⁴Le kin lomim modoko ye betanga yo be kawete a karau betanga kidi ye, ngan be, ¹⁵yesoo bong au tauk ole atar betanga dook mata yo be kawete ngan lo lomim, inbe akaua lo galanga dook mata yo be karau betanga kidi ye i, in pang. Ngan nen le di koi kiang tina ngan o ke be tiwete be nga kallungu, a be nen ngan tirautoo betanga kiang tina yo kawete nga, ngan tiap. ¹⁶Inbe ye kene tani in, ole di tamamim le tinamim, tiye di toomim le taimim, inbe di sokamim le di tooltool kiang ole katedi malmal pang a titarang la di koi kiang baedi, inbe tiraumatamatang kapala a kammata. ¹⁷Ngan di tooltool le imot ole tiyei koi pang a be tigarungang, yesoo ang ngan katara lomim medana ye betanga kiau inbe katoo au. ¹⁸Bong kutomim raunu tina le imot nga, ngan o ke be atu sa ilene tiap. ¹⁹Ngan nen le kakodo le kamede dook ye betanga ke Maro, ngan la be ole kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga.”

Yesu Iwete Be Ole Tigarungu Yerusalem

(Matiu 24:15-21; Maka 13:14-19)

²⁰Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ye kene yo be kakamata di tooltool ke patokongo nga be man tikodo le tiwakaia malala mai Yerusalem nga, ngan ole lomim galanga nen, lal yo be man tigarungu malala mai tani in ye i, in o potai oo. ²¹Le be kakamata so nen pombe nga, ngan ang tooltool yo kayepe ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarai a kalo pang kawal. Inbe ang tooltool yo kayepe malala mai tani in lono nga, ngan kapas a kadu ke diki. Inbe ang tooltool yo kayepe ke diki nga, ngan kin kalo pang malala mai tani, in lono be. ²²Awete pang nen, yesoo ye kene tani in lal ke Maro be iyemenai di tooltool ke Isrel tina yo tiwala muridi panga nga. Ngan so tina ngan ole kanono pombe moolmool ben tina yo muku ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki ilo ye rau nga. ²³Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo be tikoo nga. Ngan awete nen, yesoo urata dook tiap ki taunu la be pombe ye tana i, inbe Maro ole ipaposo kate malmal ki yo be igarung di tooltool tina yo tiwala muridi panga nga. ²⁴Ngan di koi kidi Yuda tina, ole timan man tirau di a titaramatamata di kapala ye pul ke patokongo. Inbe di Yuda tina ngan kapala ole tikap di a tiparama di a la titar di ye tana maimai kapala. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole timan man tidada di tooltool tina yo ke Yerusalem nga, ngan podi le lo ye lal yo Maro itaru pang di be urata kidi tani yo tiyeii i, in imot ye i.”

Pang Dama Ni Ngan Ole Tool Moolmool Ke Maro Imulu A Isi
(*Matiu 24:29-31; Maka 13:24-27*)

²⁵Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ye kene tani in nga, ngan ole tarkilanga matana matana la be pombe ye ke le taudu inbe ye di kanpitiki nga. Inbe ye tana mai i nga, ngan di tooltool ke ni mai i le imot ngan ole titattadai inbe lodi gurrungu dook tiap ye yo tilongo mununu ke dugu yo iyit le ilo ete ni a popobe nga. ²⁶Ngan Maro ole itak so yo ke lang katene nga, a be nen ngan di tooltool tikamata ngan ole lodi galanga ye so dook tiap tina yo be pombe ye tana i nga. Ngan nen le di tooltool tina kapala ole titattadai ye yo tikamata so nen nga, ngan ole matadi taltalai a timol du tiken tana. ²⁷Inbe ye kene tani in nga, ngan di tooltool ole tikamata Tool Moolmool ke Maro iyepe ye eng tene, inbe ipa ye gurana ke Maro inbe nunngana maiyoko a isi. ²⁸Le ye kene tani yo kakamata so tina ngan be pompombe ye in nga, ngan kamadit le lo kakodo, inbe katada pang ete. Yesoo, lal tani yo Maro be ikau ang a ipamulang ye i, in isi potai oo.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Pik I
(*Matiu 24:32-35; Maka 13:28-31*)

²⁹Yesu iwete pang di nen a imot, motong ikatte betanga atu pang di. Iyei ne, “Ai, matamim too ye kai pik, inbe ye kai yo kapala nga le imot lapau. ³⁰Ye kene yo kakamata di kai tina ngan be suddadi pompombe ye baedi a titar raudi paunu nga, ngan ole lomim galanga nen, rai mai o potai oo. ³¹Ngan gaongo leu, ye kene yo be kakamata so tina nga be pompombe ye in nga, ngan ole lomim galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.

³²“Awete pang moolmool nen, di tooltool yo nookoot tiyepe matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe. ³³Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga yo kiau nga, ngan o ke be kasin pa ilene, ngan tiap.”

Yesu Di Galiunu Be Tikawai Ye Di Dook

³⁴Motong la Yesu iyei ne, “Ngan nanga, kin kakap tutang dook leu. Le kaningi yo be kakan, inbe ran yo be kayin nga, ngan ikap matamim mata be. Inbe kin lomim modoko mata ye yepongo kiang ke tana i lapau be. Ngan kumata le so yo nen ngan be ikap matamim mata nga, ngan lal ke Tool Mai tani in ole pombe pang yang le ipatakrain ang, ³⁵dawa ben di asara yo lodi galanga ye dowo tiap le la titingi ye nga. Ngan awete pang nen, yesoo lal tani in ole pombe pang ye di tooltool yo tiyepe ye tana mai i le imot nga. ³⁶Ngan nanga, kanakana ngan ang tapmim kakawai yang

dook, inbe kakodo le kamede ye pataraungu pang Maro. Ngan la be lal ke so dook tiap tina ngan be pombe nga, ngan o ke be igarungang tiap. Inbe kapatarau ye lal yo be Tool Moolmool ke Maro isi be si ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole ang le imot lo kakodo dama ki, ngan o ke be moomoomim ye tiap lapau.”

³⁷Yesu iwete nen a imot, motong la ye ke kanakana nga, ngan ole ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe ipatomonai di tooltool. Inbe ye rrai kanakana nga, ngan ole ipa a ilo ye kawal yo ene Olip i, a lo bong ngan iken nango. ³⁸Inbe ye muntu kanakana nga, ngan ole di tooltool malala mai timadit muntu bongmai koot a tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a lo titar talngadi ye patomonaingi ke Yesu.

Yuta Ipamede Betanga Be Ole Itara Yesu La Di Tooltool Kuto Maimai Baedi
(*Matiu 26:14-16; Maka 14:10-11*)

22 ¹Lal maiyoko kidi Yuda yo be tikana porong yo taukan so be iyeii a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in nookoot nga iman potai oo. ²Ye kene tani in di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan ke be tikaua Yesu mallangana ye di tooltool tina ngan matadi tiap, yesoo titattadai di. Le nga tigaua, inbe tisere dada yo be tikauu a tiparama, a be nen ngan tiraumate le imata ye i. ³Motong la tool dook tiap Satan, in idiwidiwi Yuta yo tikiui ene san ye Iskariot i, in lono. Ngan Yuta tani, in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi. ⁴Motong la Yuta tani in ilo ikamata di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di bianga yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, a be lo iye di tiwetewete, inbe tikarata betanga ye dada yo be itara Yesu tani in la baedi ye i. ⁵Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tigaua lodi be ole tikap pat pattu panga. ⁶Le nga Yuta tani in lono dook mata ye betanga kidi le la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai dook mata ke be di tooltool malala mai tina ngan tiyepe tiap, inbe itara Yesu la baedi nga.

Yesu Iwanga Di Galiunu Ru Be La Tipare Kaningi
(*Matiu 26:17-25; Maka 14:12-21; Yowan 13:21-30*)

⁷Motong la lal maiyoko tani kidi Yuda yo be tikana porong yo taukan so be iyei a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro, in pombe.^e Le nga ye kene tani in, ngan ole di Yuda tina be tiraumata asara yo ene sipsip

^e **22:7** Di Yuda tina ngan momo yo be titoo in nen. Ye rai kanakana nga, ngan ole tiyeie kaningi mai atu a tikani, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tiyepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel a le iraumata di natudi tiap nga. Le ye kaningi mai tani in tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro.

in natunu a be tiyei paroranga ye a tikan ye lal ke Paskimoolooningi tani. ⁸Motong la Yesu iwanga Pita ye Yowan be yaru timuku la tipare kaningi pang di. Le nga iwete pang di nen, “Suru, nga ole angru kamuku a kala la kapare kaningi paidi yo be takan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro i nga.”

⁹Motong la yaru titoro Yesu nen, “Ni nangai lom be la ampere kaningi tina ngan ye i?”

¹⁰Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Kumata be angru kapa le lo pombe malala mai tani in lono nga, ngan ole tamoto atu yo ikooroo ran bor somai in itauarai ang dada. Ngan katoa a kaye kalo pang ye rumu yo be lo idewoo i. ¹¹Ngan kalo, lo ngan be katoro rumu taunu nen, ‘Pannoongoo kiam iwete be man amtorong nen: Rumu lono yo kukarata panga be se iye di galiunu tiyepe ye, inbe tikana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?’ ¹²Ngan ole rumu taunu tani in ipatnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete i, in pang. Ngan rumu lono tani in tikarata kookoowoo ke burungu le ke kaningi so ye oo. Lo ngan be angru kalo lo kapare kaningi nango.”

¹³Motong la di galiunu ru tina ngan tiyege di a tilo nga, ngan le lo tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga. Motong la yaru tipare kaningi yo be tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

Yesu Ikap Porong Le Ran Pang Di Galiunu
(*Matiu 26:26-30; Maka 14:22-26; 1 Korin 11:23-25*)

¹⁴Ngan lal ke kaningi so pombe, le nga Yesu iye di aposol ki tina ngan lo tiwur le tiwakaia kookoowoo yo ke kaningi so i. ¹⁵Motong la Yesu iwete pang di aposol ki tina ngan nen, “Au i lok dook mata san be le ayang takana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro i, muku ngan, lo ngan be asolo urata moonoo dook tiap ke masngana kooti. ¹⁶Awete pang nen, yesoo au i o ke be akana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro tani in mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in pombe. Ye kene tani in, ngan la be Maro ole ipatnaia Paskimoolooningi tani, in punu le iken mallangana pang nga.”

¹⁷Motong la ikaua ruku atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe iyei ne, “Kakaua ruku i a ang le imot kasuketketi kataunu yang, inbe kayin ran ki nga kasin kasin. ¹⁸Awete pang nen, yesoo au i o ke be ayin ooroo surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i.”

¹⁹Motong la Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Bi, i au medak la akauu pang i. Le ole kakani a be nen ngan lomim tutu matenge kiau ye.” ²⁰Ngan tikana porong tani a imot, motong la itoo dada gaongo leu ye ruku. Le iwete nen, “Ooroo wain surunu yo iken ruku i

lono nga, ngan rara kiau yo be apamede betanga medana paunu pang ye i. Ngan la le apatioo be nen a Maro ilonang ye. ²¹Bong kakamata! Tool yo be itarau la di koi kiau baedi i, in ya la amru amkan so gaongo ye kookoowoo ke kaningi so i. ²²Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro ole itoo dada tani yo muku ngan Maro iweta a itaru panga i. Bong barau, tool yo be itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi i, in ole isolo masngana mai le masngana mai ki taunu.”

²³Yesu di galiunu tina, ngan tilongo yo iwete nen nga, le nga di tapdi tipartortor nen, “Ai, in sei kiidi be iyeie dada nen i?”

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Betanga Be Ole Sei Iyei Mai Pang Di I

²⁴Motong la ye kene tani in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiparsu ye betanga kataunu ye di, be ole sei tool iyei kuto mai a imuku pang di i. ²⁵Le nga Yesu iwete pang di nen, “Ai, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di tooltool tina yo gurana kidi mai le di diedi tiyepe parmadi nga, ngan di tapdi lodi be di tooltool tikiui di ye ‘Di Tooltool ke Maroro.’ ²⁶Bong ang nga, kin kayei nen be. Le kumata tool atu kataunu yang lono be iyei tool mai le imuku pang nga, ngan ole ya taunu irautoo le idu meneng lopo yege ni, dawa ben tool kase yo taukan ene i. Inbe kumata le tool atu lono be iyei tool kuto mai a be matan kalang nga, ngan ole iyei ben kapraingi kiang. ²⁷Nga be atorang, sei tool ene mai i, tool yo iwur ye kookoowoo ke kaningi so i, too tool yo iso kaningi a ikap la irai di tooltool yo tiwur ye kookoowoo ke kaningi so i? Ngan tool yo ene mai i, in tool tani yo iwur ye kookoowoo a be ikan so i. Bong au i nookoot ayang tayepe nga, ngan ayei dawa ben kapraingi kiang, a be nen ngan alonang. ²⁸Muku ngan ayang tayepe, inbe moonoo matana matana la pompombe pang yau nga, bong ngan le kakoo yau tiap. ²⁹Ngan nen le ben tina Tamak imalum pau le itarau be ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan la au lapau amalum pang le ole atarang be kayei tooltool kuto maimai nen lapau. ³⁰Ngan nanga, kumata le pang dama ni be ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan ole ayang tawur le tawakaia kookoowoo kiau ke kaningi so a takan be tayin, inbe ole lo kawur ye kookoowoo ke burungu ke di tooltool kuto maimai, a be nen ngan matamim kala di rara ke Isrel yo sangaul be ru nga.”

Yesu Iwete Be Pita Ole Iwala Murini Panga (*Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Yowan 13:36-38*)

³¹Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Simon, Simon, kupalongo! Satan itor be ole itou ang atu ye lo medana kiang, dawa ben tool ke kapkingi be itaurai dingding patunu a be kulini ikoo ye kanono nga.

³²Bong ngan Simon, au i apatarau yong oo, a be nen ngan lo medana kiong yo kutaru pau i, in ilene le ipa so be. Ngan nen le ye kene yo be kuportaka lom mulu pau ye in nga, ngan kupamede di diem kapala yo titara lodi medana pau nga, ngan lodi, a be nen ngan tikodo le timede lapau.”

³³Motong la Pita iyei ne, “Tool Mai, au i araia lok be ole titaridi aru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, a be nen ngan aru le ru be tammata.”

³⁴Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Atoo, Pita! Awete pong nen, nookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang tia, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.”

Yesu Iwete Be Di Galiunu Tikap Pul Ke Patokongo

³⁵Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ye kene yo awangang baemim koonoo a kala be la kayei urata kiau ye in nga, ngan le kakap touo depe ke tarungu pat, le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemim ngan sa a kala tiap. Bong kene tani in le kamaka ye so sa lapau, too tiap?”

Ngan le di galiunu tina tiyei ne, “Tiap.”

³⁶Motong la iwete pang di nen, “Bong nookoot nga, tool be depe ki ke tarungu pat, ngan ikauu. Inbe tool be depe ki ke tarungu lonloningi nga, ngan ikauu lapau. Inbe kumata le tool be taukan pul ke patokongo nga, ngan ole iyawara sousoungu matolene ki, a be nen ngan ikap pat tina, inbe iyimi kan atu. ³⁷Ngan awete pang nen, yesoo betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, ‘Di tooltool ole tikamata dawa ben ya in tool dook tiap atu.’^f Le ole tiyei dada nen pau, yesoo so tina le imot yo tiwodo betanga ki lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe pang yau moolmool le imot.”

³⁸Yesu iwete pang di nen, motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, “Tool Mai, kumata! Am nga pul kiam ke patokongo ngan ru nanga la ikenen nga.”

Motong la iwete pang di nen, “Ngan dook mata.”

Yesu Ilo Pang Kawal Olip Be Lo Ipatarau

(Matiu 26:36-46; Maka 14:32-42)

³⁹Motong la Yesu iyege malala mai tani, inbe ipa a ilo pang kawal Olip ben tina yo kanakana ngan iyei nga. Le nga di galiunu tina ngan titoo lapau a tiye tilo. ⁴⁰Ngan tilo a lo pombe ye ni tani, motong la iwete pang di nen, “Ai, kapatarau, a nen ngan touanga sa be pombe pang yang nga, ngan o ke be kamol tiap.”

^f 22:37 Esai 53:12

⁴¹Motong la iyege di galiunu tina, inbe ipa le ila manga mooloo kasin, dawa ben manga yo tool atu be ikat ye pat ngan le la pumbe ye i. Motong la du igun turunu, inbe ipatarau. Iyei ne, ⁴²“Tamak, kumata le lom dook mata nga, ngan kugutaka ruku ke masngana i yau. Bong kin kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.” ⁴³Yesu ipatarau nen, motong la bangabangana atu ke Maro ipa ye malala ke Maro a isi pombe pang ye a ipamede. ⁴⁴Ngan Yesu ya taunu ikanamaii ngan lon modoko inbe tinin moo mai san, le nga ipatarau le gurana. Inbe sapirana yo irar ye tinini mai i le imot a imol du tana nga, ngan dawa ben rara patunu.

⁴⁵Yesu ipatarau a imot, motong la imadit a imulu a ila pang ye di galiunu tina. Ila, ngan ikamata di yo tiken mata koot nga, yesoo bong lo modoko mai irau di le guradi tiap. ⁴⁶Motong la iwete pang di nen, “Ai, nga yelei a kaken mata nga? Kamadit a kapatarau, a nen ngan touanga sa be pombe pang yang nga, ngan o ke be kamol tiap.”

Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu
(*Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Yowan 18:3-11*)

⁴⁷Yesu iwetewete nen go, inbe di tooltool malala mai tipa le lo pombe. Di tooltool tina ngan Yuta yo Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi i, in ya la irara di a tilo i. Le nga Yuta tani in ipa so le ila potai ye Yesu la iwarra, inbe isomo pangana. ⁴⁸Motong la Yesu itoru nen, “Yuta, nga be kutara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi, la le se kusomo pangana nen nga, too?”

⁴⁹Ye kene tani in yeisa be Yesu di galiunu tina ngan tikamata so tani yo be pombe pang ye in nga, le nga tiyei ne, “Tool Mai, nga lom belei, be amraumatamata di tooltool nga ye pul kiam ke patokongo nga, too?” ⁵⁰Tiwete nen, motong la atu kidi iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana oonoo, le imakede.

⁵¹Bong ngan Yesu ikamata, le nga iyei ne, “Dookoot! Kin kuyei dada yo nen i, in mulu be.” Motong la Yesu itara baene ilo ye tool tani in talngana, ngan le talngana tani in dook mata mulu.

⁵²Motong la Yesu iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di bianga yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, inbe di tooltool maimai kidi Yuda yo timan be man tikauu a tiparama nga, ngan nen. Iyei ne, “Ai, au i tool ke patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke patokongo a kaman be man kaparamau nga, too?” ⁵³Ye ke kanakana ngan ayang tayepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan lomim be kakau au a kaparamau tiap. Bong dookoot, katai nga lal kiang, yesoo gurana ke todo in mai san, le idukang.”

Pita Iwete Be Ya In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maka 14:53-54, 66-72; Yowan 18:12-18, 25-27)

⁵⁴Yesu iwete nen a imot, motong la tikauu a tiparama, inbe tikauu a tiye tidu. Ngan tidu, motong la tikauu a tipa so le tilo rumu lono ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro. Ngan le Pita lapau itoo di a ilo, bong le ipa ben manga mooloo kasin. ⁵⁵Ilo, ngan di tooltool pattu tipata ei ke koongoo lono ke rumu tani, inbe sila tiwur gaongo a ei loo di. Le nga Pita ila la iye di tiwur. ⁵⁶Motong la garup nene atu yo iyei kapraingi i, in ikamata Pita tani yo iwurur ei loloana tani in gigini nga, le nga matan kenen ye le ikamata dook, motong la iyei ne, “Ai, tool in ya lapau iye Yesu tiyepe.”

⁵⁷Bong ngan Pita ipataukala, le nga iyei ne, “Atoo, garup, au i lok galanga ye tiap.”

⁵⁸Ngan tiyepe le mooloo tiap, inbe tool san mulu ikamata Pita le nga la iyei ne, “Ai, ong lapau, ong i di tooltool tina yo iye di tiyepe nga, ngan atu la ong i.”

Bong Pita iyei ne, “Atoo, tool kiau, au i tiap.”

⁵⁹Le nga tiyepe kasin mulu,^g motong la tool san mulu ikamata, le nga iwete katkat a iyei ne, “Moolmool sa, tool in ya lapau iye tiyepe, yesoo ya in tool ke Galili.”

⁶⁰Bong Pita iyei ne, “Atoo, tool kiau, au i lok galanga ye betanga yo kuwetewete ye, ngan tiap!” Ngan iwetewete nen go, le tina pattu leu inbe tareke itang. ⁶¹Motong la Tool Mai iportak a matan kenen ye. Le nga Pita tani in lon tut betanga tina yo muku ngan iwete panga nga. Ngan Tool Mai iwete nen, “Nookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.” ⁶²Ngan nen le Pita ikoo a idu ke diki du itang welewele.

Tipalele Sere Ye Yesu Inbe Tirauu

(Matiu 26:67-68; Maka 14:65)

⁶³Di tooltool tina yo matadi kala Yesu nga, ngan tipalele sere ye, inbe tirauu. ⁶⁴Motong la tipaukala matana ye wam, inbe titoru nen, “Oo, be ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau ong i?” ⁶⁵Inbe di tooltool tina ngan tiwete betanga kapala yo dook tiap nga, ngan panga lapau.

Yesu Ilo Ikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda

(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Yowan 18:19-24)

⁶⁶Ngan tiyepe a muntu le nga ke ise, motong la di kuto maimai kidi Yuda nga, ngan tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe

---

^g 22:59 Ngan manga modono kasin yo tiyepe ye i, in dawa ben ‘aua’ atu leu

di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan di le imot timan tigaua. Motong la tikaua Yesu a lo ikodo dama kidi ye ni ke karatanga betanga, inbe tiyei ne, ⁶⁷“Oo, kuwete pam ngan. Ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, too tiap?” Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kumata le awete pang nga, ngan ang nga o ke be katara lomim medana ye betanga kiau tiap. ⁶⁸Inbe kumata le be atorang ye betanga sa nga, ngan o ke be karaua betanga kiau tani, in tiap lapau. ⁶⁹Bong awete pang nen, nookoot katai a ilo nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata i, in baene oonoo.”

⁷⁰Yesu iwete nen, motong la di tooltool maimai tina ngan di le imot titoru nen, “Ai, ngan nen le ong i o Maro Natunu, too?”

Motong la iraua betanga kidi nen, “Ang tapmim be kawete nen nga, ngan dook mata. I au tani naii.”

⁷¹Motong la di tooltool tina ngan tiyei ne, “Imot oo! Nga be tasere di tooltool sa mulu be man tipaposi paidi pang soo? Nookoot nga iwete a ipaposi ye betanga ki a talongo oo.”

Tikaua Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Pailot, Tool Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I

(Matiu 27:1-2, 11-14; Maka 15:1-5; Yowan 18:28-38)

23 ¹Motong la di tooltool maimai tina timadit a tikaua Yesu a tilo pang ye Pailot. ²Tilo, motong la tipatokode dama ke Pailot, inbe timadit a tisopo koodi panga nen, “Am nga amkaua tool i, yesoo igarung di tooltool kiam lodi ye betanga ki yo iwete nga, le be titoo. Ngan ya in iwetekalam be kin amtar pat pang Sisa be, inbe iwete be ya in Kirisi, tool kuto mai yo be matan kalam am Yuda nga le imot i.”

³Motong la Pailot itoru nen, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

⁴Motong la Pailot iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool malala mai tina ngan nen, “Au i apuske busunu sa yo tool i ikapsap ye, nga tiap.”

⁵Bong ngan di tooltool tina ngan di le imot tiwete le koodi mede. Tiyei ne, “Tiap, ya in ipa le iwakaia tana mai Yudia i le imot, inbe igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki. Ngan ya in imadit ye urata nen ye tana mai Galili, ngan la le ipa so le se pombe ni nga.”

Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Erot

⁶Pailot ilongo tina yo tiwete nen nga, le nga itor di nen, “Ai, ngan tool i ke Galili, too?” ⁷Ye kene tani in Erot, yo iyei tool kuto mai pang Galili i, in iyepe Yerusalem lapau. Le nga yeisa be Pailot ilongo yo Yesu in tool ke Galili nga, motong la iwete a tikauu a ila pang ye Erot.

⁸Ngan kene tani in tikaua Yesu a tila la Erot ikamata, ngan le lon ponana mai san, yesoo bong ilongo bingi ki mukot, le itar matana ye be ikamata pa, a be nen ngan ikamata mos yo be Yesu iyei nga. ⁹Le nga Erot tani in itor kaiye Yesu ye torungu alunu san, bong ngan Yesu irau touo torungu ki tina, ngan siap. ¹⁰Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan tilo tikodo lapau, le nga tipamede betanga kidi a tikapye be tiwetewete Yesu a tipaposi ye busunu ki. ¹¹Motong la Erot iye di tooltool ki ke patokongo nga, ngan tipalele sere ye Yesu, inbe tikan paseme. Motong la tisousouu ye sousoungu sallinene dook mata ben ya tool kuto mai nga, inbe tikauu mulu a tila pang ye Pailot. ¹²Ngan muku ngan Pailot iye Erot yaru ngan ben koi, bong ye kene tani in le yaru tigaua lodi dook mata san.

Pailot Iwete Be Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini
(*Matiu 27:15-26; Maka 15:6-15; Yowan 18:39-19:16*)

¹³Tipamulu Yesu a ila, motong la Pailot tani in ikiui di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di tooltool malala mai tina ngan di le imot timan tigaua, ¹⁴inbe iwete pang di nen, “Ang nga kakaua tool i a imulu a iman pang yau, inbe kawete be ya in igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki le be titoo. Bong muku ngan ang le imot kayepe, inbe atoru, ngan le apuske touo busunu sa yo ikapsap ye ben ang kawete nga tiap. ¹⁵Inbe Erot lapau ipuske touo busunu ki siap, ngan la le ipamule a iman pang yidi nga. Le kakamata, tool i iyei touo so sa yo dook tiap ke be nen ngan imata ye, ngan tiap. ¹⁶⁻¹⁷Le nga ole awete a tisaliti leu, inbe titaru a ila.”^h

¹⁸Bong ngan di tooltool tina ngan le imot oorootang a koodi nen, “Kuraumata tool in a imata! Inbe kupadu Barabas a isi pang yam.”

¹⁹(Ngan Barabas tani in titaru lo iyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, yesoo ye kene in ipamaditi patokongo ye di tooltool kuto maimai ke malala mai tani in nga, ngan le iraumata tool atu a imata.)

²⁰Ngan Pailot lono be le ipadu Yesu a ila, le nga koonoo a isadaua di mulu. ²¹Bong ngan di tooltool tina ngan le imot koodi tootoo nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata! Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

²²Motong la Pailot iwete pang di mulu le patol ki nen, “Nga yelei? Soo dada dook tiap tool i ikapsap ye i? Au i apuske touo busunu ki sa yo

---

^h **23:16-17** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 16 le 17 nga. Ngan betanga tani in nen: Di Yuda tina nga, momo yo be titoo in nen, ye rai kanakana nga, ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan ole Pailot tani be ipadu di tooltool tina yo tiyepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan atu a idu tana.

ikapsap ye, a be nen ngan imata ye, ngan tiap. Le nga ole awete a tisaliti ye koro leu, inbe tiwulaii a ila.”

²³Bong ngan koodi tootoo a timangmang ye Yesu be tipatota lo kai palasingi kaini. Le nga di tooltool tina ngan di le imot oorootang le mai a tirautoo betanga ke Pailot. ²⁴Motong la Pailot tani ilongo betanga kidi tina yo tiwete nen nga, le nga imalum pang di be ole itoo betanga kidi. ²⁵Motong la Pailot ipadu tool talnga dikidiki tani yo tisoror di Rom ngan tipatoko a iraumata tool atu le imata a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in a idu pang ye di. Inbe Pailot isukete Yesu la di tooltool ke patokongo baedi, a nen ngan la tiyeie soo so yo di tooltool tina ngan lodi be tiyeii panga i.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Yowan 19:17-27)

²⁶Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tila dada nga, ngan le la tikamata Simon ke malala mai Sairini yo ipa ke ni san a iman a be ilo pang malala mai tani in lono i. Motong la tiparama a tipaloko kai palasingi ke Yesu tani in lo poopoonoo, inbe tiwete panga be ikooroo a itoo Yesu. ²⁷Inbe di tooltool malala mai tiye di garup pattu yo tipododo katedi inbe titangtang a tititit ye nga, ngan titoo lapau.

²⁸Motong la Yesu ilalele pang ye di, inbe iwete pang di nen, “Di garup ke malala mai Yerusalem nga, kin katang yau be. Bong be nen nga, ngan ang tapmim katang yang inbe katang ye di natumim ngan lapau. ²⁹Ngan awete pang nen, yesoo bong lal dook tiap atu yo be pombe i, in ole masngana mai la be pombe pang yang a igarungang i. Ye kene yo so tani in pombe nga, ngan ole di tooltool tiwete nen, ‘Ang garup yo kapasui touo pitiap nga, inbe ang garup yo taukamim natumim be kapayin di nga, ngan lomim ponana, yesoo Maro iyei urata dook mata pang.’ ³⁰Inbe ye kene tani in nga, ngan ole di tooltool tiwete pang di kawal nen, ‘Atoo, kaduku a kamol si poomam!’ Inbe ole tiwete pang di arono yo bussukana nga, ngan nen, ‘Atoo, kamol a si kakaltoo am!’ ³¹Ngan au i dawa ben kai yo lalana i, inbe la di tooltool be tiyeie dada dook tiap nen pau nga. E ang ngan dawa ben kai yo bodene i, bong be pang dama ni nga, ngan ole tiyeie soo so pang na?”

³²Ye kene tani yo tikaua Yesu be la tiraumate ye in nga, ngan le tikap di tooltool talnga dikidiki ru yo tiyei dada dook tiap nga, ngan lapau, la du tiraumata di le tipa ye Yesu nga. ³³Ngan tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Tool Kutono Ruruana i, motong la di tooltool ke patokongo tina nga tipatoto Yesu ilo kai palasingi kaini le ipa ye di tooltool talnga dikidiki ru tina. Le atu ituku ke Yesu madini oonoo, inbe san ke madini ngas. ³⁴Motong la tiyepe, inbe Yesu iyei ne, “Tamak, lom pang di a kugiri noonoo kidi, yesoo bong di nga lodi galanga dook tiap ngan la le tiyei dada nen nga.”

Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan di tapdi tiparsu ye soursoungu le so ki, le nga tikatte madamada a be tipuske sema tooltool yo be ole tikap so ki tina nga.

³⁵Di tooltool malala mai tina ngan tikododo a matadi kenen ye Yesu, inbe di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, ngan tiyei sere ye. Tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, e nga yelei be ya taunu iloni tiap nga? Kumata be ya ni Kirisi moolmool yo Maro ipootoo panga ya taunu be si ikap di tooltool ki a ipamulu di in nga, ngan matin nga le ya taunu iloni oo.”

³⁶Ngan di tooltool ke patokongo lapau tikan paseme Yesu a tiyei sere ye, inbe timan man tikap ooro wain surunu yo malingene ngan panga. ³⁷Inbe tiyei ne, “Kumata le be ong in tool kuto mai kidi Yuda moolmool nga, ngan ong taum kulonong e too.”

³⁸Motong la tiwodo betanga pattu a tirauu lo ye kai palasingi ke Yesu kutono ke ete. Ngan betanga tina ngan tiwodo nen: I TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I.

³⁹Inbe di tooltool talnga dikidiki ru yo tituku di le tipa ye Yesu nga, ngan atu in ikan paseme Yesu, le nga iwete panga nen, “Ai, be kuwete ong in Kirisi nga, ngan ong taum kulonong, inbe kulonam amru lapau!”

⁴⁰Bong ngan tool talnga dikidiki tina san in ipasak pang ene tani a ilele, inbe iwete panga nen, “Ong in lapau kouo masngana gaongo leu ben ya i, e nga yelei, kutattadaia Maro tiap, too? ⁴¹Aru nga moolmool, tiyemenai idi ye urata dook tiap kidi tina yo taye, ngan kootoonoo. Bong tool i iyei touo dada sa dook tiap, ngan tiap.”

⁴²Motong la tool tani in iwete pang Yesu nen, “Yesu, kene yo be kulo malala kiong lo kuyei kuto mai a matam kala di tooltool kiong ye in nga, ngan kin lom tutau.”

⁴³Ngan Yesu iwete panga nen, “Awete pong moolmool nen, katai nga ole ayong tayepe ye malala ke Maro yo yepongo ki dook mata i.”

Yesu Imata

(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Yowan 19:28-30)

⁴⁴Ye kene tani in kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye so ben ke matana tol. ⁴⁵Le nga ke matan igumugumu, inbe wam matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak le iyei paru. ⁴⁶Inbe Yesu koonoo le somai nen, “Tamak, atarau lo baem.” Yesu iwete nen a imot, inbe imooroon pattu leu le tina imata yege.

⁴⁷Ye kene tani in tool turana bulbulini yo iye di tooltool ke patokongo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini, in ikamata so tina yo pombe nga, ngan ye matana, le iyitmaka Maro ene, inbe iwete nen, “Ona, moolmool sa, tool i tool noonoonoo.” ⁴⁸Ngan yeisa di tooltool tina yo lo tigaua be

koodi tada nga, ngan tikamata so tina yo pombe nga, motong la titoo momo kidi a tipodo katedi be tipatnaia lo modoko kidi, inbe timulu a tila pang malala kidi. ⁴⁹Bong di tooltool le imot yo lodi galanga ye Yesu, ngan tipa ye di garup yo titoo ke Galili a tilo nga, ngan sila tikodo manga mooloo kasin, inbe tikamata so tina yo pompombe nga.

Yosep Ikaua Yesu Bobono Be La Itaru Ye Agoro Ke Matenge

(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Yowan 19:38-42)

⁵⁰Ngan tool atu yo ene Yosep i, in iyepe lapau. Ya in iyei dada dook mata tarantatu pang di tooltool, inbe ya in tool kuto mai atu kidi Yuda ke karatanga betanga lapau. ⁵¹Bong Yosep tani in itara lono le igaua la ye di diene kuto maimai kapala yo tigaua lodi be ole tiyei urata dook tiap pang Yesu nga, ngan tiap. Ngan ya in malala mai ki la Arimatia i, bong nga itar matana be ole ikamata lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i. ⁵²Le nga Yosep tani in ilo pang ye Pailot be lo itoru a be ikaua Yesu bobono, ngan le Pailot tani imalum panga. ⁵³Motong la ila iyunu Yesu bobono tani a iyiti du tana, motong iduku ye wam kookoonoo, inbe ikauu la itaru ye agoro ke tarungu di matenge yo tikeli sakar madini i, in lono. Ngan agoro tani in titar touo tool matene sa bobono ye muku tiap. ⁵⁴Ye kene tani in di Yuda tina ngan be tipare kaningi pang di, yesoo kumata le be ke idu nga, ngan ole lal kidi Yuda ke sungunu tani in pombe.

⁵⁵Ngan di garup tina yo tiye Yesu tipa ke Galili a tise nga, ngan titoo Yosep be la tikamata agoro tani, inbe tikamata Yesu bobono be Yosep itaru belei nga. ⁵⁶Tikamata a imot, motong la timulu a tila pang rumu kidi la tipare kai surunu yo kini ki dook mata nga. Bong ngan lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga titoo ger ke Maro a timaryoo ye urata ye lal tani in.

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge

(Matiu 28:1-10; Maka 16:1-8; Yowan 20:1-10)

24 ¹Tiyepe a lal kidi Yuda ke sungunu tani in imot, le nga Sande muntu bongmai koot. Motong la di garup tina ngan tikap kai surunu tina yo tipare nga, ngan a tilo pang ye agoro ke tarungu di matenge tani. ²Tilo, ngan tikamata pat yo tikatkala agoro tani in koonoo ye i, in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo. ³Motong la di garup tina ngan tidewe a tilo pang agoro tani in lono, ngan tikamata Tool Mai Yesu bobono tani in iken tiap. ⁴Le nga lodi kaua urata ye go, inbe pattu leu be tikamata di tooltool ru yo sousoungu kidi ikoko le pilik pilikbe nga, ngan yaru pombe le tikodo potai ye di. ⁵Ngan di garup tina ngan tikamata di, le nga titattadai le titur so pang tana. Motong la di tooltool ru tina ngan tiwete pang di nen, “Ai, nga yelei a kaman be man kasere tool maurene yo si iyepe kataunu ye di tooltool matedi in nga? ⁶Ya in iyepe ni tiap. Ya

in imadit mulu ye ni ke matenge oo. Ngan lomim tut ye betanga yo muku ngan kaye kayepe Galili inbe iwete pang nga. ⁷Ngan ya in iwete nen, ‘Ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool dook tiap ke noonoo baedi, a nen ngan tipatota lo kai palasingi kaini a imata. Ngan ole iken ye ke ru, bong ye ke tol ki nga, ngan ole amadit mulu.’” ⁸Motong la di garup tina ngan lodi tut ye betanga tina ke Yesu nga.

⁹Motong la tiyege agoro ke matenge tani, inbe timulu a tilo lo tiwete pang di aposol ke Yesu yo sangaul be atu nga, ngan tipa ye di galiunu kapala. ¹⁰Ngan di garup tina yo tilo tikaua bingi pang di aposol ke Yesu ye so yo pombe nga, ngan atu in ene la Madia ke malala mai Makdala i, inbe Yoana iye Madia san yo Yemis tinana i, inbe di garup kapala lapau. ¹¹Bong ngan di aposol ke Yesu tina ngan titara lodi medana ye betanga kidi tiap, yesoo betanga kidi tina yo tiwete, ngan tilongo ngan ben kidi tooltool kapakapa nga. ¹²Bong ngan Pita imadit tina le idada a idu pang ye agoro ke matenge tani yo titara Yesu bobono ye i. Idu, motong la itur a ipakele lo pang agoro lono, ngan ikamata wam tina yo tiduku Yesu ye nga, ngan leu ikenen. Motong la imulu tak a ilo pang malala, inbe ya taunu lon kaua urata ye so yo pombe in nga.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru Ye Dada Ila Pang Emeus
(Maka 16:12-13)

¹³Ye kene tani in Yesu di galiunu ru tipa a be tidu pang ye malala atu yo ene Emeus i. Ngan manga yo iken kataunu ye Yerusalem inbe Emeus nga, ngan mooloo kasin.ⁱ ¹⁴Le nga Yesu di galiunu ru tina ngan tipa, inbe tiwetewete ye so tina le imot yo pompombe Yerusalem nga. ¹⁵Ye kene yo yaru tipa be tiwetewete a di tapdi tipartortor ye in nga, ngan Yesu ya taunu pombe pang ye di le lo iye di tipa gaongo. ¹⁶Bong ngan Maro iwonokala matadi, le ke be yaru tikilala Yesu tiap. ¹⁷Motong la Yesu itor di yaru nen, “Ai, soo so angru kapa a kasi ngan kaweteweta i?”

Yesu itor di nen, le tina betanga imot ye di yaru, inbe matadi mallikanga a sila tikodo so. ¹⁸Motong la di galiunu ru tina ngan atu yo ene Kiliopas i, in iman tina le itoro Yesu nen, “So yo amwetewete ye i, in di tooltool ke Yerusalem nga, ngan di le imot lodi galanga ye. Ngan ong i lowo atu ke malala mai Yerusalem lapau, e yelei be lom galanga ye so yo airi ngan pombe i, in tiap nga?”

¹⁹Motong la Yesu iyei ne, “Soo so pombe i?”

Motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, “Amru nga amwetewete ye Yesu yo ke Nasaret i. Ya in Maro koonoo atu, le urata ki yo iyei inbe betanga ki yo iwete la di tooltool matadi nga, ngan ipa ye gurana ke Maro lapau.

ⁱ 24:13 Manga yo iken kataunu ye malala mai Yerusalem inbe Emeus i, in mooloo kasin ben kilomita sangaul be atu.

²⁰Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai kiam yo matadi kalam Yuda nga, ngan titaru la di tooltool kuto maimai ke Rom baedi, a nen ngan be tipatota lo kai palasingi kaini a tirauu le imata. ²¹Bong am nga, amtara lomam medana be Yesu in la Maro iwanga be si ikau am tooltool ke Isrel a ipamulam i. Bong tirauu le imata a iken ye ke ru oo, inbe ke tol ki la nookoot katai i. ²²⁻²³Ngan nookoot muntu katai nga, ngan so san mulu pombe. Di garup kiam pattu tisokat muntu bongmai koot a tila ye agoro tani yo titara Yesu bobono ye i, ngan tikamata tiap le timulu a man tiwete pam le amtakrai. Inbe tiwete pam be tila ngan tikamata so dawa ben mianga ye di bangabangana ke Maro yo tiwete pang di be Yesu in imaur mulu oo. ²⁴Motong la di diemam pattu lapau tidada a tila ye agoro ke matenge tani, ngan tikamata so moolmool ben di garup tina ngan man tiwete nga, bong tikamata Yesu tani tiap.”

²⁵Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Ona, ang nga ben di tooltool kapakapa nga, le ke be katar tarai lomim medana ye betanga le imot yo di Maro koonoo tiwete, ngan pitiap yege. ²⁶Di Maro koonoo tina ngan tiwete be Kirisi ole isolu masngana alunu san muku ngan, lo ngan be Maro ipamaditi mulu inbe iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.” ²⁷Motong la Yesu tani in ya taunu iwete nin betanga tina le imot yo tiwodo lo ye Rau ke Maro ye nga, ngan pang di. Ngan le imadit ye betanga yo iken ye rau ke Mose nga, le ilo ye rau yo ke di Maro koonoo nga le imot.

²⁸Ngan iye di tipa be iwetewete pang di le tidu potai pang ye malala tani in, le nga Yesu iyei tomonai ben be ipa le ikenen leu pang dama. ²⁹Bong ngan di galiunu ru tina, ngan tilele a tiwete panga nen, “Ai, nga ole amyong tayepe ngan, yesoo rrai a nga be bong.” Motong la ilo a lo iye di tiyepe nga.

³⁰Ye kene tani in lo tiyepe, le nga tiye Yesu la tiwur ye kookoowoo ke kaningi so, motong la ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepala a be ikauu pang di yaru. ³¹Motong la se yaru matadi galanga, inbe tikilala Yesu. Bong ngan pattu leu be pilikbe mulu le ke be tikamata tiap. ³²Le nga yaru di tapdi tiwetewete nen, “Ona tiap! Yesu moolmool sa! Ngan nen le taye tapa dada a tasi, inbe iwete nin betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan punu paidi nga, ngan la le tayetai ben ei ikan a ilolo lodo nga sa.”

³³Motong la palbe leu be yaru timadit tina ngan le timulu a tilo pang Yerusalem. Tilo a lo tipuske di aposol ke Yesu tina yo sangaul be atu nga, ngan tiye di tooltool kapala yo tiye di tiyepe nga. Le nga tigaua, ³⁴motong la di diedi tina ngan tikaua bingi pang di yaru. Tiyei ne, “Moolmool sa! Tool Mai imadit mulu oo, le ya taunu pombe pang Simon.”

³⁵Motong la di galiunu ru tina ngan tikaua bingi pang di lapau ye so yo titoo dada a tidu ngan pombe pang ye di i. Inbe tiwete pang di ye Yesu yo tikilla tiap le lo tiye tiwur a itepala porong be tikani, motong tikilla i.

Yesu Ya Taunu Pombe Pang Ye Di Galiunu

(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)

³⁶Di galiunu tina ru ngan tiwetewete go, inbe palbe leu be Yesu ya taunu pombe le lo ikodo kataunu kidi, inbe iyei ne, “Lo silene ke Maro iken yang.”

³⁷Ngan tina pombe pang ye di nen nga, le nga titattadai welewele a titangarur, yesoo tiyeisa o tikamata markiaua. ³⁸Bong ngan Yesu iyei ne, “Ai, nga katattadai au yesoo? E nga yelei be lomim rru yau nen nga? ³⁹Oo, kakamata baik le kek, nga too. I au tani naii! Inbe man katokau a kakamatau, too. Ngan markiaua i, in medana le turana moolmool dawa ben au i tiap.”

⁴⁰Ngan Yesu tani in iwete pang di nen, motong la ipatnai baene le kene pang di a tikamata. ⁴¹Di tooltool tina tikamata ngan le lodi ponana kaiye, bong lodi rru go le titara lodi medana moolmool tiap. Motong la Yesu itor di nen, “Ang nga kamim so sa ke kaningi lapau?” ⁴²Motong la tikap i mene pattu panga. ⁴³Le nga ikap a matadi ikenen ye, inbe ikan.

⁴⁴Motong la iwete pang di aposol ki tina ngan nen, “Lomim tut ye kene yo ayang tayepe muku nga, ngan awete pang nen. Betanga le imot yo iken ye ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, inbe ye rau ke di Maro koonoo, inbe ye Rau ke Woungu nga, ngan ole kanono pombe yau le imot.”

⁴⁵Motong la Yesu ipamadit lodi ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, le taun lodi galanga. ⁴⁶Le nga Yesu iwete pang di nen, “Betanga tina yo tiwodo ngan nen: Kirisi ole isolu masngana mai a imata, lo ngan be iken ye ke ru, le ye ke tol ki nga, ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge. ⁴⁷Inbe tiwodo betanga nen, be di tooltool ole tila be la tiwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool kapala. Bong kulkulunu ngan ole timadit nanga la Yerusalem nga, muku ngan, lo ngan be ole tipa a tila ye tana maimai nga le imot, inbe tiwetewete bingi tani pang di tooltool ye au ek. Le ole tiwete pang di nen, ‘Kumata be kaportak lomim ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan ole Maro igiri noonoo kiang.’ ⁴⁸Ngan so le imot yo pombe a kakamata koot nga, ngan ang nga la be la kawetewete pang di tooltool ye nga. ⁴⁹Mukot yege ni nga, ngan Tamak ipamede betanga medana nen, be ole ikaua Amunu Silene pang. Le nga au i ole alo, lo ngan be ayawari a isi pang yang. E ang nga kayege Yerusalem be, kayepe nanga le lo Maro Amunu Silene tani in ipa ye malala ke Maro a isi ikaua gurana mai pang ngan.”

Yesu Imulu A Ilo Pang Ye Malala Ke Maro

(Maka 16:19-20; Aposol 1:9-11)

⁵⁰Motong la Yesu ikap di galiunu tina a tipa le tidu potai pang Betani. Motong la Yesu iyiti baene, inbe ipamede di ye betanga dook mata, a

be nen ngan Maro iyei urata dook mata pang di. ⁵¹Ye kene tani in itoro Maro be ipamede di galiunu tina nga, ngan le iwetewete nen go, inbe Maro ikauu a iyege di, inbe ilo pang ye malala ke Maro.

⁵²Motong la di galiunu tina tisung panga a imot, inbe lodi ponana kaiye a timulu a tilo pang Yerusalem. ⁵³Inbe ye ke kanakana nga, ngan tilo tiyepe bareme mai ke sungunu lono, inbe tiyitmaka Maro ene.